This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

HL 3HLM F

Digitized by Google

HARVARD LAW SCHOOL
LIBRARY

Digitized by Google

Holland

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Twee Agrarische Wetten,

TOT WIJZIGING VAN ART. 60 EN 62

VAN HET

INDISCH REGERINGS-REGLEMENT.

MET

AANTEEKENINGEN;

TEVENS IN VERBAND MET HET NADER INGEDIEND

Gewijzigde Wets-Ontwerp.

DOOR

J. D. VAN HERWERDEN,
Oud-Resident op Java.

De aerdt der Hollanders is soodanigh, dat als haer de noodt en de periculen niet zeer klaer voor ooghen comen, zij geensins gedisponeert connen worden, naer behooren te vigileren voor haer eijgen securiteijt.

J. DE WITT,
Politieke Brieven.

UNIVERSITATIS GRONINGANAE BIBLIOTHECA

'S GRAVENHAGE,
H. C. SUSAN, C.H.ZOON.

1869.

IND

Digitized by Google

For TX
H

Digitized by Google

VOORWOORD.

In de maand Julij, j. l. zijn door het Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage geplaatst geworden een zestal artikelen, bij welke ik de vrijheid nam mijne beschouwingen mede te deelen, ten aanzien der twee AGRARISCHE WETS-VOORSTELLEN *door den Minister van Koloniën ingediend, tot wijziging der artikelen*, 60 *en* 62, *van het Reglement op het beleid der Regering van Nederlandsch-Indië.*

Daar het, bij de bespreking van zoo veel omvattende wetsontwerpen, in een dagblad niet wel mogelijk was, in verschillende bijzonderheden te treden die op de zaak betrekking hebben, neem ik thans de vrijheid op bovenbedoelde beschouwingen, in de hier volgende bladen overgedrukt, nog eenige: Aanteekeningen te doen volgen, tevens in verband met het nu onlangs nog nader gewijzigd Wets-Voorstel, tot aanvulling van art. 62, *van gemeld Regerings-Reglement.*

DE SCHRIJVER

's Hage, October 1869.

659767

Digitized by Google

Digitized by Google

Twee Agrarische wetten.

I.

Van de reeks «agrarische wetten» door den Minister van Koloniën aan de Vertegenwoordiging toegezegd, zijn dus verre een tweetal ontwerpen ingediend. Het eerst ingezondene strekt, gelijk het in den considerans genoemd wordt, tot «aanvulling van art. 62 van het reglement op het beleid der Regering van N.-I.» (1). Het tweede, behalve tot «regeling der suikerkultuur op Java», stelt voor «wijziging van art. 60 van het R.-R.» Op eerstgenoemde wetsvoor-

(1) Dit ontwerp van wet luidt als volgt:

„Alzoo wij in overweging genomen hebben, dat art. 62 van het Reglement op het beleid der Regering van N. I. (Wet 12 Sept. 1854, Staatsbl. 129) aanvulling behoeft, in verband met het eerste gedeelte van art. 60 ald.

„Zoo is het enz.:

Eenig artikel.

„Aan artikel 62 van het Regl. op het beleid der Regering van N. I. wordt het volgende toegevoegd:

„Volgens regels bij algemeene verordening te stellen, kunnen gronden worden afgestaan in erfpacht, voor niet langer dan vijf en zeventig jaren.

„De Gouverneur-Generaal zorgt dat geenerlei afstand van grond inbreuk make op de regten der inlandsche bevolking.

„Aan den inlander wordt, waar hij het tot verzekering van zijn erfelijk individueel gebruiksregt op den grond verlangt, naarmate de middelen voorhanden zijn, de gelegenheid verschaft daarvoor schriftelijke titels te verkrijgen.

Digitized by Google

dragt is het verslag der Kamer ontvangen. En ofschoon het niet wel doenlijk zal zijn, over een rapport dat niet minder dan 24 folio-bladzijden druks beslaat, in vele bijzonderheden te treden, meenen wij echter, zij het dan ook beknopt, zoowel over eerstgemeld wetsvoorstel en over dat tot verandering van art. 60, als over bedoeld verslag der Kamer, onze meening niet te mogen terughouden.

Trouwens, hoe wij over het hoofdbeginsel der wet: *uitgifte van gronden in erfpacht* denken, is bekend. De beide voordragten-Mijer en Trakranen in 1866 en 1867 ingediend, evenwel zonder dat daarbij als in deze concept-wet nog andere punten, tot de voorstellen in geen onmiddellijk verband staande, waren opgenomen, liepen over hetzelfde onderwerp. Beide wetsvoordragten zijn indertijd in het *Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage* uitvoerig behandeld (1) en wel zóó, dat de meeste der bedenkingen, destijds tegen uitgifte van grond in erfpacht ingebragt, nog ten volle en veel meer, op het tegenwoordig wetsontwerp van toepassing zijn.

Onze bezwaren tegen het onderwerpelijk wetsvoorstel betreffen in de eerste plaats:

Den VORM, *in verband tot de bestaande wet, het Indisch Regerings-Reglement.*

De beide vorige ontwerpen-Mijer en Trakranen, en hoezeer ook die concept-wetten, gelijk bij de discussiën in 1867 is gebleken, om een aantal redenen onaannemelijk werden geacht, vormden toch zeker *geheel*. De gronden, over

---

„De grond door inlanders in erfelijk individueel gebruik bezeten, kan, op aanvraag van den regtmatigen bezitter, aan dezen in eigendom worden afgestaan, behoudens zijne verpligting jegens de gemeente en den lande.

„Verhuur of ingebruikgeving van grond door inlanders aan niet-inlanders, geschiedt volgens regels, bij algemeene verordening te bepalen.

„Lasten en bevelen enz.„

(1) Mijne artikelen: „*Het ontwerp van wet tot afstand van gronden in N.-I.*, Dagblad 13, 18, 19 Dec. 1866. Voorts de hoofdartikels: „*Een woeste-gronden-wet*„ van 31 Mei en 1 Junij 1867, en dat van 7 Junij 1867, „*De woeste-gronden-wet*„ in gemeld blad.

Digitized by Google

welke niet mogt worden beschikt, waren daarbij aangewezen. De wijze van uitgifte werd er bij omschreven, zoo ook wie tot de mededinging kon worden toegelaten. Voorts, wat de regten en verpligtingen waren der erfpachters, ook met betrekking tot te heffen belastingen en dergelijke; in veel, wel is waar, onvoldoende aangeduid en toegelicht, maar toch zóó, dat er uit bleek, dat de ontwerpers op regeling waren bedacht geweest; hetgeen dan ook een meer grondig onderzoek der zaak, en eene naauwgezette overweging van bijzondere punten mogelijk maakte.

Bij de zoogenaamde agrarische wet, die wij thans voor ons hebben, is, noch het een noch het ander, het geval. Zij is, gelijk de Memorie van Toelichting leert, slechts eene «aanvulling» van art. 62 van het Regerings-Reglement van 1854. Alles wat naar regeling zweemt en een Gouverneur-Generaal, met de uitvoering belast, althans eenigzins zou kunnen binden of tot bepaald voorschrift strekken, wordt er in gemist en het aan den Opperlandvoogd geheel overgelaten, om in een en ander naar goeddunken, bij algemeene verordening te voorzien. En moge nu ook al bij het verslag der Kamer, door eenige heeren leden den Minister de verdienste zijn toegekend, op die wijze te hebben getracht: «de klippen te ontzeilen, waarop, althans naar 't scheen, «de ontwerpen zijner voorgangers gestrand zijn,» en dat hij «alzoo niet schroomt, den wetgever te nopen om zich boven «juridische spitsvondigheden te verheffen,» zoo gaat het o. i. toch niet aan, door eenige weinige alinea's tot «aanvulling» van een wetsartikel, hetwelk daarenboven een imperatief voorschrift en een hoofdbeginsel bevat, nagenoeg de geheele oeconomie der Grondwet voor Nederlandsch Indië, hier het Regerings-Reglement (altijd zoo ver het den inlander en de met dezen verbonden belangen betreft), op zij' te zetten en als het ware te neutraliseren.

Zóó ten minste dachten wij, vóór de tweede agrarische wet ons bekend werd. Ook in die meening schijnt de Minister te hebben gedeeld. Immers het onlangs aangeboden

Digitized by Google

wetsontwerp, het tweede der verwacht wordende reeks agrarische wetten, neemt thans ook art. 60 R. R., hetwelk met art. 62 in zoo naauw verband staat, in opzettelijke behandeling. Art. 56, luidende: « *De Gouverneur-Generaal houdt de op hoog gezag ingevoerde cultures zooveel doenlijk in stand,* » wordt, met uitzondering der laatste alinea 6, nu veranderd in eene « nadere regeling der op hoog gezag ingevoerde suiker-kultuur » — van de hoofd-kultuur, die der koffij, is daarbij geen sprake — en het belangrijk art. 60, door een paar regels in dien zin gewijzigd, — want dit *moet* er wél het gevolg van worden — dat Nederlandsch-Indië van eene Staatsbezitting, eene Bezitting van het Koningrijk der Nederlanden, als het ware in eene groote pachthoeve — zooals wij die vergelijking ergens in het verslag over het « aanvullings-ontwerp » lazen — neen! in eene WERELD-KOLONIE zal worden herschapen, wier exploitatie voortaan voor alle volken der Aarde zal openstaan.

Over de voorgestelde suikerregeling zullen wij nu niet spreken. Bij de wijziging van art. 60 moeten wij toch voor een oogenblik stilstaan. Dat artikel, gelijk het destijds met eene groote meerderheid van stemmen, 33 tegen 17, werd aangenomen, luidt:

« De Gouverneur-Generaal moedigt den handel, de nijver-« heid en den landbouw aan en zorgt, ook ter bevordering « hiervan, voor het aanleggen of in stand houden van mark-« ten (passars). Hij waakt, met eerbiediging van verkregen « regten, dat op die markten geen belastingen worden geheven. »

Nu zal men zich herinneren — het is anders in de daarover gevoerde discussiën na te slaan — (1), dat door den heer ELOUT VAN SOETERWOUDE destijds werd voorgesteld, om in het oorspronkelijk voorgedragen artikel 63 (thans 60), nagenoeg van gelijken zin als het tegenwoordige, intelasschen de woor-

(1) Handelingen betreffende het Reglement op het beleid der Regering voor N. I. 3de deel, bl. 544—547. Utrecht Kemink en Zoon 1857.

Digitized by Google

den: *bijzondere personen*, maar waartegen gewigtige bedenkingen rezen. Men meende dat door die twee woorden de strekking van dat artikel geheel veranderen zou.

Aanmoediging door den Gouverneur-Generaal van den handel, de nijverheid en den landbouw van «bijzondere personen» in de wet te schrijven, werd «gevaarlijk en bedenkelijk» geacht tegenover een inlandsche maatschappij, en «in verband met het karakter van het land.» Dat «stellige gebod» te schrijven in eene wet als deze, zou toch hebben gelijk gestaan met het proclameren eener vrije exploitatie van Indië door particulieren, en het was juist daarom, en ten einde allen twijfel omtrent de bedoeling van den wetgever weg te nemen, dat, met verwerping van het voorstel ELOUT — de heer van HOËVELL achtte het eene «eenvoudige phrase, eene aanbeveling, eene vermaning; niets meer,»! — gemeld artikel met zoo groote meerderheid, gelijk het nu is, aangenomen werd.

De zin en bedoeling van art. 63 (thans 60): aanmoediging van den handel, de nijverheid en den landbouw, niet van «bijzondere personen» als bevel daartoe, (zoo als bij de discussiën a. a. door den heer ROCHUSSEN was opgemerkt) «in tegenoverstelling van de Javanen,» waren geheel in overeenstemming met den geest, met het punt van uitgang, bij het vaststellen van nog andere wets-artikelen van het Regerings-Reglement aangenomen, o. a. bij de zoo dikwijls betwistte 6de alinea van art. 56 (1).

Immers ingeval het bij die alinea voorkomende — ook het verslag brengt dat artikel 56 weder ter sprake — zag op overeenkomsten van particulieren «met gemeenten en personen,» dan toch zou dat woord: vrijwillige, zóó

(1) Na de maatregelen bij de 5 vorige alinea's voorgeschreven, luidt de 6e alinea van art. 56: „Dat alzoo worde voorbereid eene regeling, steunende op vrijwillige overeenkomsten met de betrokken gemeenten en personen, als overgang tot eenen toestand waarbij de tusschenkomst des bestuurs zal kunnen worden ontbeerd."

Digitized by Google

als het daar staat, geen zin hoegenaamd hebben gehad. Overeenkomsten met particuliere ondernemers zullen, om wezenlijke overeenkomsten van de eene met de andere partij te blijven, wèl altoos uit vrijen wil van beide zijden, dus ook van den kant der bevolking dienen te worden gesloten. Wanneer nu dat woord vrijwillig in die alinea opgenomen is, kan het wel op niets anders zien, dan op eene «regeling steunende op overeenkomsten van gemeenten en personen» voor de teelt van producten, maar dan vrijwillig met datzelfde Gouvernement aantegaan, voor hetwelk zij tot dusverre verpligt werden verschillende voortbrengselen voor de Europesche markt, te verbouwen; overeenkomsten dus, aantemerken als een «overgang» tot eenen lateren «toestand» van geheele vrijheid, «waarbij de tusschenkomst des bestuurs zal kunnen worden ontbeerd.»

Nu weten wij wèl, dat de rigting die een vrije, onbelemmerde exploitatie van Java voorstaat, in méér dan een artikel der wet iets geheel anders meent te lezen. Het is bekend, dat velen op die wijze het bepaalde voorschrift in dat art. 56, bij den aanhef zoo duidelijk uitgesproken: «DE GOUVERNEUR-GENERAAL, HOUDT DE OP HOOG GEZAG INGEVOERDE CULTURES ZOO VEEL DOENLIJK IN STAND,» als niet bestaande schijnen te beschouwen, en men in de laatste jaren dan ook daarin zoo uitnemend is geslaagd, dat reeds vijf takken van kultuur zijn uit den weg gecijferd. Maar eene geheel eigendunkelijke wetsuitlegging, ook al gelukt het om hen, die voor de handhaving der wet wilden zorg dragen, te verdringen, verandert daarom nog niet den geest en de letter der wet!

Artikel 60, zooals het in 1854 na rijp beraad is aangenomen, staat in onmiddelijk verband met andere artikelen, en wel zóó, dat eerstgemeld artikel, vooral wegens het daarmede voorgevallene, als een der voornaamste van het R.-R. (wat daarin méér regtstreeks de bevolking aangaat,) kan worden aangemerkt. Het is voor den inlander, om het eens zoo te noemen, een beschermend artikel. Het moest

Digitized by Google

hem vrijwaren tegen de « aanmoediging, » zelfs door den Gouverneur-Generaal, van een, bij algeheele vrijheid van beweging en handeling, ten koste der inheemsche bevolking alligt vast aangroeijend element van « bijzondere personen, » exploiteurs van land en volk, als « gevaarlijk » èn « bedenkelijk » geacht tegenover eene inlandsche maatschappij en in verband met het « karakter van het land. »

Met dat artikel 60 zijn dus alle kultuur- of agrarische wetten, die de exploitatie van land en volk door bijzondere personen, maatschappijen en vennootschappen, dus het ongehinderd toelaten van die allen als zelfstandige ligchamen, bevorderen, volstrekt onbestaanbaar.

Het heeft ons ook daarom zéér bevreemd, dat de tegenwoordige Minister van Koloniën, bij dit zijn « aanvullings »-artikel naar eene wetsbepaling, — art. 60 —, verwijst, welke hem, bij de geheele strekking van zijn ontwerp, wel het allerminst aanleiding kon geven om het hoofdbeginsel, van hetwelk bij de zamenstelling van het Regerings-reglement is uitgegaan, zoo goed als op zij' te zetten.

II.

Wordt dus het tegenwoordig art. 60, luidende:

« De Gouverneur-Generaal moedigt den handel, de nij-
« verheid en den landbouw aan, en zorgt, ook ter be-
« vordering hiervan, voor het aanleggen of in stand houden
« van markten (passars). Hij waakt, met eerbiediging van
« verkregen regten, dat op die markten geene belastingen
« worden geheven, »

nu, volgens het voorstel, eenvoudig veranderd in:

« De Gouverneur-Generaal zorgt dat aan nuttige bedrijven
« (1) geene noodelooze belemmeringen in den weg gelegd

---

(1) „Nuttige bedrijven" ziet, blijkens de Memorie van Toelichting, op *ondernemingen van landbouw*. In tegenoverstelling van hetgeen de

Digitized by Google

« worden of blijven. Behoudens verkregen regten worden op « de markten (passars) geene belastingen geheven »

dan is het, in verband met de daarover in der tijd gevoerde discussiën (1) duidelijk, dat daarmede de geheele oeconomie der Grondwet voor N. I. verandert, en uit eene wijziging als deze, dus door het optreden der particuliere industrie als hoofd-element in Indië, dat gewest van eene STAATSBEZITTING, het exploitatie-terrein van particulieren worden moet. Dit springt nog duidelijker in het oog, wanneer men met die voorgestelde nieuwe redactie van art. 60 in verband brengt, des Ministers agrarische wet No. 1 : *uitgifte van gronden in erfpacht voor* 75 *jaren*, en de daarbij verder voorkomende bepalingen. En dat die daaruit voortvloeijende sociale en politieke omkeering in alles op Nederland zelf van grooten invloed wezen zal, mag wel het allerminst in twijfel worden getrokken.

Worden toch deze twee voorstellen en hoe ook meer of minder geamendeerd, in beginsel tot wet verheven, in dier voege, dat daardoor de particulier, landbouw-ondernemer, van lieverlede grootendeels als onafhankelijk persoon aldaar zijne zaak zal kunnen drijven, dan zal, daarmede, gelijk velen er reikhalzend naar uitzien, ook spoedig de tijd aanbreken, dat de Souverein niet langer zal zijn «planter, kruidenier

---

wetgever in 1854 tot bescherming der inlandsche bevolking in art. 60 *niet* wilde zien opgenomen „als gevaarlijk en bedenkelijk" in verband „met het karakter van het land," wordt thans in den ruimsten zin voorgesteld. „Noodelooze belemmeringen" zijn woorden voor geheel subjectieve uitlegging vatbaar. Waar de plaatselijke besturen belemmering noodzakelijk achten, zal die in het oog van industriëlen, waar hun eigenbelang op den voorgrond treedt, al spoedig *noodelooze* belemmering heeten. Wij vreezen dat art. 60, (nieuwe redactie) met het oog op hetgeen de Minister als *zijne* beginselen in de Kamer heeft blootgelegd, in de practijk zal blijken, tot de meest onbeperkte vrijheid van den particulier, maar ten koste van het algemeen belang, zoowel van Indië als van Nederland, te voeren.

(1) Zie hiervoren, bladz. 4, 5.

Digitized by Google

en koopman tevens.» Dan zal op Java's bodem, — de hoofdbezitting welke het eigenlijk geldt — het stelsel van vrijheid worden gehuldigd, 't welk, zoo als wel eens is beweerd «onder alle hemelstreken en onder alle omstandigheden het beste is.» Dan eindelijk zal Nederland niet langer «gedémoraliseerd» worden door het BATIG SLOT; om de eenvoudige reden, dat er dan weldra geen batig slot meer wezen zal; en, misschien, zelfs van geen vaste bijdrage meer sprake zal zijn. Dus, met dat alles, het aanbreken voor ons volk van een *gouden* eeuw! Alzoo van dien gelukstaat van klimmende belastingen, ook op de inkomsten en van jaarlijksche leeningen om in de gewone en buitengewone uitgaven der Staatshuishouding, welligt ten deele voor de dienst in Indië zelf, te voorzien; een toestand welke in verschil met den vroegeren, dien onzaligen tijd van directe- en indirecte voordeelen uit de Oost, hier te lande zeker algemeen, wie twijfelt er aan, luide zal worden toegejuicht!!

Het is inderdaad te betreuren, dat de Minister niet het eerst zijn agrarisch ontwerp nº. 2 heeft ingediend. Dit toch zou aan vele heeren leden der Kamer de moeite hebben bespaard, om, blijkens het verslag, uit het complement-art. 62, aan te toonen, hoe, door het daarbij bepaalde, o. a. de gouvernements-kultures in gevaar worden gebragt. Zij toch zouden dan terstond hebben ontwaard, dat het, ook volgens de M. v. T. in de bedoeling schijnt te liggen aan de zaak op den tegenwoordigen voet «een einde» te maken. Dat althans wat de suikerkultuur betreft, aan deze, maar zonder nieuwe invoering of uitbreiding, nog een tijd van 9 jaren, op de tot dusver gevolgde wijze, wordt gegund, om, van dat tijdstip af, zoo als de geijkte term luidt, *geleidelijk* van verpligte in (zoogenaamde) *vrije* kultuur over te gaan; maar om in 1890 dan wel vroeger, d. i. bij het op-

Digitized by Google

houden van alle hulp van Gouvernements-wege bij gemis aan levensvatbaarheid, althans grootendeels te niet te gaan. (1)

Welk lot aan de koffij-kultuur, de voornaamste bron van inkomsten, zal zijn beschoren, is vooralsnog niet medegedeeld. Welligt mag de regeling van deze in eene derde agrarische wet worden te gemoet gezien!

Wij kunnen dus gerust voorbijgaan vele der in het verslag voorkomende bedenkingen als: «In welken geest», vroegen sommigen, «zal die suikerregeling plaats hebben...? «Eene uitgifte van gronden in erfpacht is denkbaar, die de in- «standhouding der gouvernementscultures onmogelijk maakt.» «In die tweede aan art. 62 toe te voegen bepalingen, wordt «wèl van de regten der bevolking, niet van de zorg voor de

---

(1) Wanneer de Kamers van Koophandel op Java, in hare adressen aan den Gouverneur-Generaal van 1865, wezenlijk vrijen-arbeid onbestaanbaar achten met de geaardheid van het Javaansche volk, moet het toch en vooral bij de bittere teleurstellingen nu reeds sedert vele jaren ondervonden, verbazing wekken, dat men zich, volgens de M. v. T., van dien vrijen arbeid nog illusiën schept! En wanneer de Kamer van Soerabaija bij haar adres zegt: dat de Gouvernements-suiker-kultuur, alléén in de vier Oostelijke residentiën «gemiddeld ruim één millioen pikols suiker 's jaars «geproduceerd heeft, representeerende eene handelswaarde van 15 à 16 «millioen gulden; — «dat daarvan ruim 8 millioen onder de benaming «van plantloon, werkloon en geleverde materialen aan de bevolking zijn «uitbetaald, en het overblijvende is verdeeld tusschen den Staat en een «60-tal industriëlen, die aan hunne ondernemingen hebben verbonden «een kapitaal dat minstens moet geschat worden op 20 millioen gulden; «dat die industrie een invoer en een debiet van lijnwaden, alleen tot een «bedrag van méér dan 12 millioen gulden 's jaars bevordert, nog ge- «zwegen van de voordeelen die zij atwerpt voor de scheepvaart en den «handel in Nederland," dan wordt men getroffen over de onaangename stemming, welke in de M. v. T. tegen die Gouvernements-kultuur heerscht! Men vraagt zich dan onwillekeurig af: hoe het mogelijk is, dat eene Regering voor het stelsel, zoo als de Kamer zegt, «waarvan deze alom «welvaart en vertier verspreidende industrie de «vrucht is" nu nog ettelijke jaren — die vreezen wij jaren van gesukkel en klagten worden zullen — in de plaats wil stellen een «systeem van gedeeltelijke bescherming" en trapsgewijze «loslating, waardoor de «essentiële voorwaarden van haar tegenwoordig bestaan worden vernietigd."

Digitized by Google

« cultures gewag gemaakt; » (blz. 12) en dergelijke. « Den « Gouverneur-Generaal werd, wat de uitgifte betreft, eene « vrijheid van handelen gegeven, zonderling afstekende bij de « nieuwe perken waaraan hij, volgens de comptabiliteitswet « met opzigt tot het besteden van 's lands penningen gebon- « den is » (blz. 8). En die opmerking is volkomen juist. Maar bij het aandringen op het vaststellen der Indische begroo- ting bij de wet en wat er verder uit moest voortvloei- jen, was het nog alléén om « de koorden der beurs » te doen. Doch wat baten die koorden, wanneer, als een gevolg van een nu reeds sedert jaren geheel beginselloos, ver- ward en slap bestuur, de *beurs* zelve intusschen ledig raakt?

Maar ook andere wetsartikelen van het R. R. mogen, bij de bespreking van het « aanvullings-ontwerp », niet voorbij gezien worden.

Wat moet er, bij de verbrokkeling van Java in erfpachts- landen, zelfs voor de toekomst met het uitzigt op verkoop, en wèl tot « groote aanmerkelijke stukken gronds » gelijk de Memorie van Toelichting zegt, worden, van de toezeg- ging aan hoofden en bevolking gedaan, o. a. bij art. 67, 68, 70 en 71 van het Regerings-Reglement? (1) Dat de landheer, waar hij eenmaal eigenaar van den bodem en beschikker over de opgezetenen is, — en erfpacht, en wel voor 75 jaren, staat nagenoeg met verkoop gelijk —

(1) Art. 67 van het Regerings-Reglement bepaalt in substantie, dat, zoo veel de omstandigheden het gedogen, de inlandsche bevolking wordt ge- laten onder de onmiddellijke leiding van hare van Regeringswege aange- stelde of erkende hoofden.

Art. 69, dat in elk regentschap een regent wordt aangesteld, zelfs erfe- lijk in zijn geslacht, behoudens de voorwaarden van bekwaamheid, ijver, eerlijkheid en trouw.

Art. 70, de verdeeling der regentschappen in districten, te besturen door een inlandsch hoofd enz.

Art. 71, de inlandsche gemeenten verkiezen, behoudens de goedkeuring van het gewestelijk gezag, hare hoofden en bestuurders.... Aan die ge- meenten wordt de regeling harer huishoudelijke belangen gelaten, met in achtneming der van den Gouverneur-Generaal of van het gewestelijk gezag uitgegane verordeningen.

Digitized by Google

liefst zoo min mogelijk met hoofden vooral van rang te doen heeft; dat hij bij voorkeur zijne eigene inlandsche opzieners, onder welke benaming ook, kiest; menschen die zijn eigen persoonlijk belang het ijverigst weten te dienen, is bekend. Bij eene uitgifte van erfpachtsgronden en dan op ruime schaal, kunnen Regenten en hoofden dus reeds vooraf berekenen, welk lot hen wacht! Verkleining, mogelijk geheele intrekking in 't eind van regentschappen, over welke zij, voor velen zelfs hunne voorouders, sedert onheugelijke tijden het gebied hadden gevoerd. Verkorting dus van regten, magt en aanzien, maar wier handhaving hun naauwelijks vijftien jaren geleden, namens de Hoogste magt in den Staat, zoo plegtig was toegezegd!

Beweert men misschien zoo als sommigen wel eens zeggen: het zal met die uitgifte van gronden in erfpacht zoo'n vaart niet loopen! dan is ons antwoord daarop: wèl mogelijk! Misschien niet in den *eersten* tijd, maar later zeer zeker wèl. Wordt het, vooral in het buitenland, bekend, dat het Nederlandsche Gouvernement zijn dusverre gevolgd stelsel van beheer voor dat eener ongehinderde exploitatie door particuliere ondernemers wil vaarwel zeggen: dat niet alléén *woeste* gronden zullen worden afgestaan, maar dat het in het plan ligt gronden, dus welligt zoowel bebouwde als onbebouwde uit te geven, met de mogelijkheid om van de Javanen grond te kunnen huren en koopen, dan — wij zijn er zeker van — zal het vreemd en voor ons gezag gevaarlijk element van gelukzoekers uit alle natiën, zich spoediger dan men *nu* denkt over Java en ons gebied in Indië verspreiden. Dan echter zal het te laat zijn om op een roekeloozen stap terug te komen, en men zal, tegenover die talrijke klasse van diep gekrenkte hoofden, wèl van hun gezag, maar nog geenszins van hunnen *invloed* op de misnoegde bevolking beroofd, te vergeefs de jammerlijke gevolgen willen keeren, welke dan niet zullen uitblijven! (1)

(1) Zie *Aanteekeningen* hier achter, bij I.

Digitized by Google

Zonder de trouwhartige medewerking der Javaansche aristocratie, is het voor den vreemden beheerscher niet mogelijk over 14, 15 millioen inlanders meester te blijven.

Het zou van een bekrompen politiek doorzigt getuigen, een in beginsel niet te verdedigen maatregel door te drijven, alléén omdat men meent, dat het daarmede «zulk een vaart niet loopen zal.» Diezelfde phrase hebben wij jaren geleden, o. a. toen voor de gevolgen der vrijarbeiderij gewaarschuwd werd, menigmaal hooren bezigen.

Even zoo zouden wij willen zien aangetoond — hoe hoog de M. van T. ook van de bescherming der bevolking opgeeft — op welke wijze de Regering de hand zal houden aan de op haar rustende verpligting, voorgeschreven bij art. 55 van R. R.: «*De bescherming der inlandsche bevolking tegen willekeur van wien ook, is een der gewigtigste pligten van den Gouverneur-Generaal.*»

Voor het toezigt des bestuurs over woeste-gronden in *huur* uit te geven, kunnen in het belang eener op deze zich nederzettende bevolking, verbindende bepalingen worden vastgesteld. Op die van den erfpachter, met zijn *zakelijk regt* gewapend, niet of slechts onvoldoende. Ieder voorschrift tot afdoende bescherming zal in de meeste gevallen en hoe méér het élement van erfpachters zich uitbreidt, onuitvoerbaar worden. Dit zal vooral het geval zijn, waar men met buitenlanders — en dezen, 't is dikwijls aangetoond, zijn, bij eene erfpachtswet niet te weren — met Franschen, Engelschen, Duitschers, Australiërs en van welken landaard méér, te doen heeft.

Op hun nog veel meer onafhankelijk standpunt dan onze landgenooten, en welligt door hunne gouvernementen gesteund, zullen zij als *heeren en meesters* in hunne erfpachtslanden de gebieders zijn, en niet nalaten aan de Nederlandsche Regering, die zelve ter kwader ure: *het paard van Troije heeft binnengehaald*, de wet voor te schrijven, waar zij het zou durven wagen, met klem tot bescherming der Javanen op te treden.

Digitized by Google

Het is niet wel mogelijk, om, bij de altoos beperkte ruimte, aan welke een dagblad den schrijver bindt, de wetsontwerpen tot wijziging van artikel 60 en 62 volledig aan het voorgeschrevene bij nog andere artikelen van het R.-R. te toetsen.

Dit weinige echter: Hoe zal aan art. 57 omtrent het toezigt op de heerendiensten kunnen worden gevolg gegeven? Door het toelaten en zich uitbreiden naast het eigenlijk bestuur, van nog een tweede, veel gezag en invloed oefenend element van particulieren, zal een gedeelte van het volk aan het toezigt zijner hoofden worden onttrokken, en naar gelang het gelukt om het minder gezeten deel der bevolking door beloften en velerlei middelen naar de erfpachtslanden te lokken, de altijd onmisbare diensten, tot welke de Javanen naar eeuwen-oud gebruik, dus regtens verpligt zijn, des te meer op de achterblijvenden drukken. Wat moet er worden van het onderhouden van wegen, bruggen, wachthuizen; wat van het onderhoud van dammen en waterleidingen, vooral van de geregelde en billijke verdeeling des waters, alles zoo onmiddelijk van invloed op den rijstteelt, wanneer het toezigt over een en ander, ook het herstellen dier waterwerken ter juister tijd, faalt? Zich op art. 60 (nieuwe (redactie) beroepende, zal de industrieel gedurig protest inleveren, dat hem van bestuurswege «noodelooze belemmeringen» worden of «blijven» in den weg gelegd! Zal wel één bestarend ambtenaar in dien toestand voor het belang van allen nog *kunnen* blijven waken? (1)

Wat moet er bij den zwervenden toestand, waarin eene nu nog gezeten bevolking dan van lieverlede zal geraken, worden van de belasting landrente, bij art. 59 van het Regerings-Reglement omschreven?

En toch waren er heeren leden die, blijkens het verslag (bl. 13), als hun gevoelen te kennen gaven: «Alléén door

(1) Zie *Aanteekeningen*, onder II.

Digitized by Google

« omschrijving der op de gronden des inlanders jegens den « lande rustende verplichtingen, gepaard met eene toeken- « ning van eigendom, is het mogelijk te komen tot eene « goede regeling der belasting op den grond, die het aequi- « valent behoort te vormen voor de te derven winsten op « de gouvernements-cultures. »

Ook dat gevoelen betwisten wij ten zeerste.

Java wel niet terstond, maar gaandeweg in grootere of kleinere erfpachts-landen versnipperd, op welke ieder, Nederlander of vreemdeling, geschikt of ongeschikt voor zijn nieuw beroep, en wij herhalen het, zonder dat een afdoend toezigt des bestuurs dàn over hem als erfpachter meer mogelijk zal zijn, naar eigen goeddunken slechts zijn eigen belang najaagt.

Eene bevolking met eigendom van grond begiftigd, maar dien van lieverlede aan particulieren, waaronder Chinezen, verhurende, verpandende, verkoopende.

Eene bevolking dus, hier meer dáár minder, van haar eigendom beroofd en van haar hoofden vervreemd, heên en weder trekkende.

Hier ja, misschien nieuw ontgonnen velden op erfpacht-perceelen, doch die geen landrente zullen betalen, maar tegenover dan verlaten, braak wordende landen elders, van welke nu nog jaar op jaar geregeld de landrente wordt voldaan.

Eindelijk : een Europeesch en inlandsch personeel van lands-dienaren, in hun gezag en invloed ondermijnd en zonder voldoenden steun, in gedurige botsing komende met een zich telkens afwisselend personeel van komende en vertrekkende erfpachtsheeren; groote en kleine grondhuurders en grondbe-zitters van bebouwde en onbebouwde velden en oorden. Ei-lieve! wie zal dàn nog aan die « goede regeling der belas-ting op den grond » — en ware ze ook in dien zin, met een volk als de Javanen zijn, tot stand te brengen! — de hand kunnen houden? Wie zal in dien chaotischen toestand niet alléén voor den aanslag, maar veel meer voor de geregelde

Digitized by Google

kwijting der belasting, kunnen zorg dragen? (1) Onder dat alles zal de grondbelasting tot een cijfer dalen, zóó laag als het vroeger op Java nog nooit is gezien, en bij het langzamerhand te niet gaan der gouvernements-kultures zal daarmede ook die steun, tot bestrijding der kosten van het Staatsbestuur in Indië zelf, voor een groot gedeelte wegvallen.

III.

Niet minder bezwaar dan tegen den vorm, ook om de inbreuk die door het «aanvullings»-ontwerp en de wijziging van art. 60 op het R. R. zal worden gemaakt, hebben wij tegen het hoofdbeginsel der wet, n. l. dat de Souverein zou zijn: eigenaar van den bodem van Java, met het volstrekte regt om dien voor eene lange reeks van jaren te mogen vervreemden, zelfs verkoopen.

Na al hetgeen tegen dat beweren bij vroegere gelegenheid, o. a. bij de wet-Trakranen, én in de Kamer én in de pers is aangevoerd, hebben wij, en zekér velen met ons, zich zéér te leur gesteld gezien, in de geheele M. van T., voor dat beweerd regt van den Souverein niet één enkel bewijs dat gelden kan, of, bij eene gelegenheid van zoo ver uitziende gevolgen, gelden mag, te hebben aangetroffen. Dat toch was, vóór alles wél het voornaamste.

Hetgeen de Minister zegt, om zijn gevoelen, dat de grond den Staat toebehoort, te staven, weêrlegt niets van hetgeen daartegen, vooral bij de discussiën in 1867, is aangevoerd. Het gaat toch niet aan, om, na het imperatief voorschrift van het R. R., luidende: De «Gouverneur-Generaal mag geene gronden verkoopen», uit de volgende alinea:

---

(1) Zie mijn werkje: *Het Tweede Wetsontwerp tot regeling van ondernemingen van landbouw en nijverheid in Ned.-Indie.* 's Hage H. C. Susan, CHzn. 1865.

Digitized by Google

« *In dit verbod zijn niet begrepen kleine stukken gronds tot uitbreiding van steden en dorpen en tot het oprigten van inrigtingen van nijverheid.* » te besluiten, dat de Souverein is eigenaar van den bodem van Java; dus, dat de Staat even goed als zulke kleine stukken gronds ten algemeenen nutte, in het belang van « veiligheid, orde, zindelijkheid en aanzien » duizenden welligt honderd duizenden bunders grond ten behoeve van particulieren, maar ten *nadeele* der inheemsche bevolking, zou kunnen verkoopen?

Het mindere omsluit hier het « meerdere » volstrekt niet, gelijk de M. v. T. die woorden in omgekeerden zin bezigt (bl. 10), terwijl *huur* en *erfpacht* niet in het minst gelijk staan.

Teregt werd dan ook volgens § 3 van het verslag opgemerkt, dat het bij artikel 62 bepaalde, omtrent het verkoopen van *kleine* stukken gronds tot daarbij omschreven doeleinden « *volstrekt niets bewijst* voor het bestaan van een eigendoms- « regt in algemeenen zin. » Het in de M. v. T. aangehaald verlof als *uitzondering ten gunste van steden en dorpen*, dus: « eene onteigening ten behoeve van een hooger maatschappelijk belang, » is juist een bewijs *ten nadeele* van hetgeen de Minister op het oog heeft: uitgifte van gronden op groote schaal in erfpacht. Alzoo eene vervreemding, nagenoeg gelijk staande met *verkoop*.

Niet beter is het gelegen met de andere bewijsgronden, in de M. v. T. voor de regtmatigheid van het wetsvoorstel in dit opzigt aangevoerd.

Wat toch heeft het te beteekenen, dat, bij verschillende publikatiën, besluiten en ordonnantiën worden gebezigd de woorden: « *domein*, » « *gouvernements-gronden*, » « *gronden, welke nog de eigendom van den lande zijn*, » of van « *landerijen, door de ingezetenen van het gouvernement gehuurd* » en wat dies meer zij? Ligt in die benamingen het bewijs, dat de Souverein geregtigd was, die woorden in een zin te bezigen, als welken men daaraan thans wil hechten?

Niet ten onregte werd het dan ook « door eenige leden

Digitized by Google

« vreemd geacht, dat op bl. 1 de beide publicatiën van 3 « Julij 1819 (*Stbl.* n°. 59), en 28 Jannarij 1823 (*Stbl.* n°. 5) « werden aangehaald. Zij schenen, als de verponding betref- « fende, waarmede de gronden onder het zoogenaamd lan- « delijk stelsel niets te maken hebben, al zéér weinig ter zake « te doen. Ditzelfde kon van het besluit van 3 November 1827 « (*Stbl.* n°. 102) worden gezegd » ..... « Het regt van den « Staat op al waarop niet door anderen regt van eigendom « is bewezen, is nimmer als regel aangenomen. Die telkens « gevraagde autorisatie, dat beperken van het verlof tot ver- « koop van gronden bij groote steden gelegen, zou veeleer « regt geven tot de gevolgtrekking, dat de Staat zich « nimmer als eigenaar, anders dan van de domeinen be- « schouwd heeft. » (bl. 7 en 8 Verslag). Dus niet van den bodem van Java in den uitgestrektsten zin.

En dat het beweren onjuist is, dat onder die «domeinen» de « bestaande koffijtuinen » en « koffijgronden » zouden mogen worden gerekend, alléén omdat in de Staatsbladen van 1817, 1818 en 1819 die tuinen en gronden daarbij voorkomen « als aan den lande behoorende,» als zoodanig aan de bevolking « verhuurd » wordende enz. behoeft naauwelijks gezegd te worden. (1) Tuinen op hooger last aangelegd en jaren lang onderhouden, *niet* in dagloon, maar zonder eenige betaling aan den Javaan, koffijplanter, zelfs volgens de publikatie van 1819 — in dat, vooral tegenwoordig, als zoo echt *liberaal* geprezen tijdvak! — met *bedreiging van straf* aan de betrokken ambtenaren en hoofden in geval van gebrekkig toezigt; aanplantingen bovendien, van welke het Gouvernement, wanneer ze vruchtdragende werden, belasting vorderde, konden zeer zeker het allerminst als « aan den lande behoorende » worden beschouwd; zoodat al die uitdrukkingen van: *lands-eigendom*, *verhuur* van koffijtuinen en wat dies méér zij, niets anders zijn geweest, dan eene slechte terminologie destijds in de bureaux gebezigd. Woorden dus,

(1) *Aanteekeningen* hier achter bij III.

Digitized by Google

welke hoegenaamd niets bewijzen voor het *regt* van den Staat, van hetwelk hier sprake is. (1)

Dat het beweerde eigendomsregt van den Souverein op den grond dus ernstige tegenspraak ondervond, is te begrijpen. (2)

Het geldt hier toch niets méér of minder dan de vraag: niet alleen of de Javaan van de vrije beschikking over een groot gedeelte van den bodem van zijn eiland mag worden beroofd, maar zelfs of hij, vooral bij uitbreiding van bevolking, nog langer onder de leiding zijner eigene hoofden en onder de regtstreeksche bescherming van het Nederlandsch Gouvernement zal blijven. (3)

Ook op dien snellen aanwas der bevolking werd bij het verslag gewezen. Daartegen werd van de andere zijde aangevoerd; «dat op Java 10 millioen bouws grond gevonden «worden, die als *woeste* gronden, geschikt voor uitgifte, «te beschouwen zijn, zóó, dat zelfs een ruime uitgifte in erfpacht geenerlei schade kon te weeg brengen.» *Tien millioen* bouws. Waarlijk geen kleinigheid! Maar ook hier geldt het spreekwoord: *alle hout is nog geen timmerhout.* Of moet er, op een eiland als Java is, met een bijna aaneengeschakeld hoog gebergte bedekt, niet van worden afgetrokken alles wat boven de 4—5000 voeten stijgt, als nagenoeg onbewoonbaar en voor bebouwing ongeschikt? Evenzoo, al die diepe steile vallijen en schrale vlakten, aan welke men, vooral waar het water ontbreekt, niets heeft? Tevens mag betwijfeld worden, of de voorstanders van erfpacht — het is bij de wet-Trakranen genoeg gebleken — zich wel met die

(1) Als voren: *Het Tweede Wetsontwerp* enz. 's Hage H. C. Susan CHz. 1865, blz. 85—86. Dat de Javaan, voor het product der op bovengemelden voet geplante koffij, sedert 1833, — om niet langer als vóór dien tijd aan de knevelarijen van hoofden en particulieren te zijn overgegeven — bij de inlevering in 's lands pakhuis geregeld betaling ontvangt, behoeft wel naauwelijks herinnerd te worden

(2) *Aanteekeningen* bij IV.

(3) Hier boven blz. 11, welke regten hem in dat opzigt bij de wet van 1854 zijn toegekend.

Digitized by Google

10 millioen bouws *woesten* grond zouden tevreden stellen Bovendien, het wets-ontwerp spreekt in algemeenen zin van «gronden» en bij het toekennen van erfpachtsregt aan den industrieel, zal het dus vermoedelijk wel niet bij woeste gronden blijven.

Wie zal *nu reeds* beslissen hoeveel grond en dan *welke* gronden de bevolking, blijft zij zóó in zielental toenemen, over tien, over twintig — wij willen niet eens zeggen na vijf en zeventig jaren — zal noodig hebben om zich ongehinderd te kunnen ontwikkelen? In dertig jaren is zij in zielental bijna verdubbeld! Wat beteekenen al die voorwaarden in de wet, dat door «geenerlei afstand van grond inbreuk op de regten der inlandsche bevolking» mag worden gemaakt, wanneer men voorshands geheel buiten staat, is over den lateren toestand dier bevolking en hare behoefte aan grond te oordeelen? Wanneeer wij bovendien bij B. bl. 10 M. v. T. lezen: «Het is geenzins de bedoeling van deze voordragt dat het be-«stuur, waar tegen afstand van grond, bezwaren worden geop-«perd, eenvoudig zou hebben af te gaan op de verklaringen van «eenige geraadpleegde dessahoofden of oudsten. De bevinding «bij de velerlei plaatselijke onderzoekingen der laatste jaren, «stelt het nu reeds in staat, om zulke opgaven te toetsen,» dan bestaat er voorzeker vrees, dat, wanneer het Indisch bestuur in *dien* zin de uitgifte van grond leidt, en ten einde met het oog op art. 60 (nieuwe redactie) den blaam en de klagten te ontgaan, dat het den ondernemer «noodelooze belemmeringen» in den weg legt (1), de regten der bevolking op woeste en andere gronden, welke haar nu in menig opzigt een middel van bestaan opleveren, ten koste harer welvaart, in veel zullen worden verkort.

Zeer te regt werd ook door verscheiden leden een groot verschil gezien tusschen een «privaat eigendomsregt van den Staat» en het «politiek of publiek regt;» «een regt als

(1) Hier voren blz. 14.

Digitized by Google

« de behoefte drong, ook met opzigt tot dit onderwerp, in « alle landen, in Frankrijk en Duitschland, zoowel als in « Rusland, van tijd tot tijd uitgeoefend. Dit is ook daarom « zoo noodzakelijk, omdat de uitoefening van een politiek regt « alléén door het algemeen belang — hier de ontwikkeling « van den landbouw op Java (1) — te verdedigen is, en « met geen ander doel mag ingeroepen worden; terwijl, « wanneer een voorgewend privaat-eigendomsregt op den « voorgrond treedt, het eigenbelang, het niet altijd wélbe- « grepen eigenbelang, in het spel komt.

« Volgde men het betoog des Ministers in al zijne conse- « quentiën, dan zou zijn zoogenaamde agrarische wet geene « aanvulling zijn van het Regerings-Reglement, maar passen « in eene wet, hoofdregelen inhoudende bij de administratie « van het domein Java, of zoo men wil, het domein Neder- « landsch-Indië. — Welk Nederlandsch wetgever zou den « treurigen moed hebben, aan zulk eene wet zijne stem te « geven? » (Versl. bl. 7.)

Dat, vooral onder het Britsch tusschenbestuur, gronden zijn verkocht, is geen *bewijs* dat de Souverein of tijdelijke beheerscher van Java daartoe geregtigd was. « Het kan nooit « als juridisch bewijs gelden, dat die eigendom inderdaad bij « den Staat was, tenzij men vooraf bewijze, niet slechts dat « door de Regering in Indië nooit onregt gepleegd is, maar « ook dat zij onmogelijk anders dan strict regtvaardig heeft « kunnen handelen. Dat bewijs is niet geleverd en kan niet « geleverd worden. » (Versl. bl. 7.)

En nog: waar zou het heên, indien vroeger gepleegd on-

---

(1) Maar de bij dezen wetten voorgedragen veranderingen zullen, zoo- als ik dit bl. 14—16 heb opgemerkt, juist *niet* strekken tot ont- wikkeling van den landbouw op Java, maar tot diens *achteruitgang*, met de schroomelijkste verwarring in alles. De Javaan moet een geheel ander mensch worden — en dat is hij nog in lang niet! — geheel andere behoeften leeren kennen, vóórdat hij, niet door allerlei kunstmiddelen, maar geheel uit eigen *vrijen wil*, den industriëel zijn arbeid aanbiedt, om hem tot ontwikkeling van den landbouw behulpzaam te zijn.

Digitized by Google

regt of misbruik van magt, later ten vrijbrief konden strekken voor soortgelijke handelingen! « Alvorens zoo apodictisch « te verkondigen dat de Staat is eigenaar van allen grond op « Java, ware dus blootlegging en toetsing, niet alléén van « de regten van den Staat, maar ook van die door de in- « landsche bevolking uitgeoefend, te pas komen. Wie onbe- « vooroordeeld de vraag naar den Javaanschen grondeigen- « dom wil beoordeelen, wikt en weegt de aanspraak van « alle betrokkenen. » (Versl. bl. 9.)

Tegenover het gevoelen van enkele leden, voorstanders der wet, die het beweren bepleitten, dat de « eigendom « van den Javaschen grond in den ruimsten zin bij den Souve- « rein, en dus bij het Nederlandsch Gouvernement was », werd gewezen op het eigenlijk standpunt, hetwelk het Gouvernement, als in de plaats der Javasche Vorsten opgetreden, kan en alléén *mag* innemen. (Versl. bl. 9.) Het mogt zich, en bij vorige gelegenheden is dit uitvoerig ontwikkeld, geen uitgestrekter regten op den grond van het eiland aanmatigen, dan die Vorsten zelven hadden bezeten. »

De Staat is slechts in Oostersche beteekenis eigenaar, d. w. z.: beschikker over den grond, zonder het regt van vervreemding of verkoop. De bodem is de *gemeenschappelijke* eigendom van den Javaan als natie, en van niemand anders. Wat wij dus in Indie door tractaten, zelfs door de wapenen hebben verkregen, is louter b e z i t. Eigenaar is de Aziatische Vorst niet: *suo nomine*, maar *nomine universitatis*. Ook daarom behoort de Nederlandsche Regering, als opgetreden in de plaats der vroegere inlandsche Vorsten, den Indischen onderdaan in diens gemeenschappelijk goed te beschermen en tegen vervreemding van den grond, die hem door de Voorzienigheid als woonplaats is aangewezen en geschonken, te vrijwaren (1).

En al ware het ook dat *kon* worden aangetoond, dat de

(1) Als boven: *Het Tweede Wetsontwerp*, bladz. 57 en volg.

Digitized by Google

Javasche Vorsten, in strijd met het Oostersch regtsbegrip, in dit opzigt zich hadden aangematigd grond te verkoopen, zooals eenige leden, voorstanders der wet, dit meenden te kunnen bevestigen — waarvan, althans op noemenswaardige schaal, geen voorbeeld is aan te wijzen — dan nog behoort het Nederlandsch gezag, uit een besef van billijkheid en regt, zich daarvan zorgvuldig te onthouden. Ook uit een staatkundig oogpunt heeft het zich te wachten voor een maatregel, welke het volk, grooten en geringen, zij het niet al aanstonds, dan toch eerlang in hooge mate moet verbitteren. Ook onder den inlander ontbreekt het niet aan helderziende mannen, geheel op de hoogte om de gevolgen te berekenen, welke, voor hen en voor de bevolking in 't algemeen, van eene vervreemding van hunnen geboortegrond *zoo goed als voor altoos*, te duchten zijn! (1)

IV.

Onderzochten dus de heeren leden in zoogenaamde conservatieve rigting, of en in hoeverre de door den Minister aangevoerde gronden, n.l. dat de Staat zou zijn *eigenaar* van den bodem van Java, als geldend waren aan te nemen: wij hebben niet ontdekt, dat de voorstanders van het wetsontwerp eenig redelijk bewijs hebben bijgebragt, geschikt om de argumenten van eerstgemelde leden te niet te doen. Dit is trouwens zeer natuurlijk.

De conservatieve leden toch plaatsten zich daarbij op het o. e. eenig ware standpunt. Bij hunne beschouwingen gingen zij uit, *niet* van hetgeen de Souverein als heerscher

(1) Vooral raadplege men over dit hoogst gewigtig onderwerp het uitnemend vlugschrift: DE VERKOOP VAN GRONDEN OP JAVA *aan regten getoetst, door mr. G. T. Sieburgh, oud-president van den Raad van Justitie te Samarang.* 's Hage. Belinfante. 1848. Ook in mijn werkje; *Het Tweede Wetsontwerp* enz., blad 28—38, meen ik dit nog verder te hebben aangetoond.

Digitized by Google

in Indië *kan* doen, maar wèl van wat hij, gelijk wijlen een MUNTINGHE zich uitdrukte, «als gemoedelijk en regt-«vaardig Gouvernement, *in de plaats der Aziatische vors-«sten opgetreden, zich niet behoort te veroorlooven.*;» terwijl daarentegen zij, die met den Minister voor eene geheel vrije exploitatie van Indië, hier meer bijzonder van Java, gestemd waren, over dit en vele andere gewigtige punten van finantiëel en politiek belang, maar met hetgeen zij voorstonden volstrekt onvereenigbaar, henenstapten.

Het zou ons te ver leiden, wanneer wij het dus ver gevolgde stelsel, tegenover dat in laatstgenoemde rigting, wilden plaatsen, en dit op grond van feiten en cijfers in zijne gevolgen schetsen. Het is trouwens menigmaal gedaan. — Wij willen daarom niet stilstaan bij al hetgeen door de leden, die voorstanders zijn van erfpacht en eigendom van grond, bij § 1 van het verslag is aangevoerd. Dit echter moeten wij er van zeggen, dat de bedroevende toestand in welken Indië zich tegenwoordig bevindt, volstrekt niet is toe te schrijven aan de oorzaken, welke daarvoor in het verslag zijn opgegeven, o. a. als zou er voor Indië geen regeringsstelsel bestaan — daarin toch is in 1854 door het R.-R. voorzien — of, als zou er eene «koloniale kwestie» zijn «op te lossen» en dergelijke.

De treurige toestand aldaar is integendeel hieraan toe te schrijven, dat de rigting, voor het beheer van Indië aangewezen door het R.-R. en door onze eigenaardige positie aldaar tegenover meer dan 20 millioen inboorlingen en het geheel «karakter van het land» (1) sedert eene reeks van jaren meer en meer is verzaakt, verguisd, vertrapt; dat een brutale, zoogenaamde *liberale* pers, die niets ontziet en twist en tweedragt stookt, aldaar voortdurend alle gezag ondermijnt en dat het in 1833 ingevoerde stelsel van kultuur, vooral in den laatsten tijd, stuksgewijze wordt afge-

(1) Verg. de twee eerste dezer artikelen.

Digitized by Google

broken, om daarvoor in de plaats te stellen exploitatie door particulieren, een systeem voor hetwelk evenwel de bevolking op Java nog op verre na niet rijp is. (1) Voorts hebben verschillende maatregelen, met 's volks maatschappelijke ontwikkeling weinig te rijmen en met de handhaving van orde en veiligheid van personen en goederen lijnregt in strijd, het geheel meer en meer op losse schroeven gesteld, en met al het overige gedurende een zoo lang tijdsverloop wèl een toestand *moeten* doen geboren worden, van welken «een geschokt crediet» «malaise, kwijning van handel en verkeer en achteruitgang van landbouw de onvermijdelijke gevolgen» *moesten* zijn!

Door toekenning van een zakelijk regt zal aan de bestaande verwarring *geen* einde worden gemaakt. Waar, reeds sedert bijna twintig jaren, door een zoogenaamd *liberaal* stelsel, alle steunselen en grondslagen van het Indisch Staatsgebouw zijn aangetast en ondermijnd, daar zal — Nederland kan er op rekenen! — blijft het op dien voet nog een tijdlang voortgaan, de «oplossing der koloniale kwestie» eindigen in eene «oplossing» onzer geheele magt in Indië!

Maar, ten einde ook de bewijsgronden door de verdedigers der wetsvoordragt aangevoerd, niet buiten bespreking te laten: Legt het eenig gewigt in de schaal, dat de bepalingen bij de conceptwet voorgedragen «den stempel dragen harer herkomst van een «*liberaal* Gouvernement»? Het is, meenen wij, waar het om het algemeen belang te doen is, onverschillig of de voorstellen zijn uitgegaan van een *liberaal* of *conservatief* Gouvernement. — Ieder voorstel, van welke zijde het komt, maar dat aan het Vaderlands belang bevorderlijk is, zouden wij warm ondersteunen! En bijaldien de voordragt *daarom* vooral «aanbevelenswaard»

---

(2) Zoo als zulks o. a. blijkt, uit den brief van Java uit de *Amst. Courant* overgenomen in het *Dagbl. van Zuidh. en 's Gravenh.* van 29 Junij n°. 150.

Digitized by Google

was, omdat « de overtuiging er in doorstraalt, dat op Java « regeling van het grondbezit den grondslag moet uitmaken « van elke eenigzins afdoende hervorming » (Versl. bl. 3), had o. i. éérst het bewijs moeten zijn geleverd, dat het toekennen van grondeigendom aan den eenvoudigen, onnadenkenden Javaan *niet* zal leiden tot het « verkwanselen» zijner velden aan niet-inlanders, Europeanen en Chinezen, gelijk wij dit menigmalen vroeger hebben aangetoond, (1), en van welk verpanden, verhuren en verkoopen op de particuliere landerijen in de Bataviasche Ommelanden, waar de opgezetenen erfpachtsregt op den grond bezitten, de *Java-Bode* van 20 April jl. vele lezenswaardige bijzonderheden mededeelt! (2)

Hoe kon men (Versl. blz. 2), tot ondersteuning van het erfpachts-beginsel, doen gelden, dat, ofschoon bij de oorspronkelijke redactie van het R.-R. « erfpacht » wel juist niet was genoemd, dan toch van « *pacht* » sprake was geweest, Zijn *pacht* en *huur* dan geen woorden van gelijke beteekenis? Het betrof alléén de vraag: of het Gouvernement, zonder van zijne magt schromelijk misbruik te maken, den bodem van Java mag vervreemden? Volgens het gevoelen der leden die zéér voor het wetsontwerp gestemd waren, konden « de eenmaal in erfpacht uitgegeven gronden b. v. niet weder teruggenomen worden!! (bl. 4). Geen wonder, dat verkoop van gronden zijne voorstanders vond. Het zou zeker de kortste weg zijn! (3)

Evenmin is de volgende bewijsvoering in het belang der wet, aannemelijk: « In elk geval konden de regelen, bij het « tegenwoordig wetsontwerp voorgedragen, zéér goed worden

---

(1) *Het Tweede Wetsontwerp* enz. (blz. 36 en volg.) en: *Het Ongevraagd oordeel der Indische Regering* enz. 's Hage, H. C. Susan, C.Hzn. 1862, (blz. 42 en volg.)

(2) *Dagblad van Zuidh. en 's Gravenh.* van 18 Junij jl., no. 149, waarin deze brief is overgenomen geworden.

(3) *Aanteekeningen* hierachter bij V.

Digitized by Google

« voorgesteld, zonder dat vooraf werd uitgemaakt, aan wien « in abstracto de eigendom van den grond eigenlijk toekwam. « Dit laatste kon alléén te pas komen, wanneer men eenig « inlander van zijn tegenwoordig bezit berooven wilde, en « het bewijs vereischt werd, dat het Gouvernement, krach- « tens zijn eigendomsrecht, daartoe bevoegd was; maar « daarvan was hier geen sprake. » (Versl. blz. 10.)

Geen sprake? Is het billijk hier alléén in aanmerking te willen brengen het « berooven » van den inlander van zijn « *tegenwoordig* bezit »? Geldt dan niet evenzeer de vraag: wat de Javaan voor de toekomst zal behoeven? Kan de wetgever of de Gouv.-Gen. nu reeds bepalen welke gronden de Javaan, bij uitzetting der bevolking, na 20, 30 jaren zal noodig hebben? (1) De woeste gronden behooren aan bepaalde dessa's of dorpen. Die woeste gronden en wildernissen leveren voor vele dessa's een voornaam middel van bestaan op. Het is bij vorige gelegenheden zoo dikwijls aangetoond! Ons dunkt dat het wèl zoo redelijk wezen zou, eerst uit te maken *bij wien* het eigendomsregt op den bodem berust. (2)

Doet het iets af, dat bij het R.-R. van 1836 (en ook in vroegere besluiten, « voor het eerst de landrente werd « omschreven als een huur voor de dessagronden, » daarbij genoemd: *eigendom van den lande.* Tot het proclameren door de Wetgevende magt in Nederland, dat hetgeen aan een ander volgens zijn natuurlijk regt toebehoort « *eigendom is van den Staat* », zullen, hopen wij, toch wel meer deugdelijke bewijsgronden worden opgevorderd, dan benamingen, welke, gelijk wij ergens lazen, van eene « *onbekookte* « *bureau-créatie* zijn! Dus niets beslissen,

Doet het iets ter zake, of, waar sommigen niet wilden beslissen zonder « vooraf met de uitkomsten van het plaat- « selijk onderzoek omtrent de regten van den inlander op « den grond, bekend te zijn », het, gelijk de voorstanders

(1) Zoo als wij zulks hierboven blz. 20 reeds opmerkten.

(2) *Aanteekeningen* hierachter, bij VI.

Digitized by Google

der wet meenden, «aan Nederland weinig tot eer zou «strekken, indien wij, na 2½ eeuw op Java voet te heb«ben gehad, tot de erkentenis moesten komen, van omtrent «de toestanden aldaar zóó weinig te zijn ingelicht, dat zelfs «de hoofdbeginselen eener, in het belang van den landbouw «tot stand te brengen agrarische wet, nog niet vast te «stellen zijn. Zoodanige erkentenis behoefde men dan ook «gelukkig niet te doen . . . Men wist, meende men, van hetgeen «waarop het hier aankomt, den aard der regten op «den grond, die, óf door den Staat, òf door de bezitters «en gebruikers kunnen worden ingeroepen, genoeg, om het «met opzigt tot de in aanmerking komende hoofdbeginselen, «eens te kunnen worden» (Versl. blz. 11.)

Het zou niet voor den Nederlandschen Wetgever pleiten, indien hij, onvoldoende toegelicht, den knoop eenvoudig doorhakte met de formule «*op Java is alle grond, waarop niet door anderen regt van eigendom wordt bewezen, eigendom van den Staat.*»

«In het belang van den landbouw». Maar in wiens belang méér; in dat der heeren industriëlen, landhuurders tot dus verre, of in dat der Javanen? Het eerste kunnen wij toegeven. Door het toekennen van een «zakelijk regt» (erfpacht) worden hunne landen een handels-artikel of, ook zonder verkoop, een «verhandelbaar pand» dat zij, bij de eerste gelegenheid de beste, aan den meestbiedende kunnen overdoen. Dat het echter in het belang der bevolking, dus ook van haren landbouw wezen zou, heden een Hollander, later een Amerikaan, daarna weder een Franschman, Duitscher of Chinees als erfpachtsheer, zoo goed als onafhankelijk van het Gouvernement, te moeten erkennen: dàt vatten wij niet regt! Den meesten toch zal het wel te doen zijn, om van hunne landen binnen den kortst mogelijken tijd de grootst mogelijke voordeelen te trekken, om dan aan Java en de Javanen den rug toe te keeren. En of nu dat telkens verwisselen van landheeren, van menschen, zeker de meesten althans, met de taal, de zeden en het karakter

Digitized by Google

der Javanen zoo goed als onbekend, in het belang van deze laatsten wezen zou, meenen wij bepaald te kunnen tegenspreken. (1)

Aan sommige leden, die op de noodlottige gevolgen wezen welke uit een inbreuk op het «ontginningsregt» van den Javaan konden voortvloeijen, werd o. a. te gemoet gevoerd, dat het een «dwaalbegrip was, dat de Europeanen, «door het stichten van landbouw-ondernemingen op Java, «den inlander zouden kunnen verdringen» (Versl. bl. 17). Die opmerking beamen wij ten volle. Eenige honderden, waren het ook duizenden Europeanen verdringen, wanneer het dáárop aankomt, geen veertien, vijftien millioen Javanen! — Evenwel zou het wèl eens kunnen gebeuren, dat juist het *omgekeerde* werd ondervonden, d. w. z. wanneer die veertien millioen Javanen en die honderden in hunne regten verkorte en in veel vernederde hoofden tot het juist begrip kwamen, waarin dat «zakelijk regt» eigenlijk bestaat, en «*eenmaal in erfpacht uitgegeven gronden b. v. niet weder* «*kunnen teruggenomen worden.*» (Versl. blz. 4). En zoo zou dat «verdringen» wèl eens kunnen beginnen met soortgelijke oproer- en moordtooneelen op de erfpachtsgronden, als die van welke nog onlangs Bekassie en de Ommelanden van Batavia het tooneel zijn geweest! Zoo zou de Regering zich wel eens te laat kunnen beklagen, aan dat geroep om een «*zakelijk regt, bij uitgifte van grond voor landbouw*», gelijk de M. v. T. het noemt, te hebben toegegeven, terwijl het dan nog de vraag zou zou zijn: wat daarvan niet alléén voor ons bezit van Java, maar voor onze heerschappij op nog andere eilanden, dus ten slotte voor Nederland zelf, de gevolgen zouden wezen?

(1) *Aanteekeningen* hierachter, bij VII.

Digitized by Google

V.

Blijkt het dus uit hetgeen door heeren leden bij het sectie-onderzoek, *voor* en *tegen* het hoofdbeginsel der wet, waarop eigenlijk *alles* aankomt, is aangevoerd, dat het regt van eigendom op den bodem van Java, niet in *dien* zin bij den Souverein berust, maar dat die grond is: de gemeenschappelijke eigendom van het Javaansche volk als natie, zou, vragen wij, de Nederlandsche Staat zijne magt dan niet op verregaande wijze misbruiken, indien hij over dien grond, ten behoeve van vreemdelingen, niet-Javanen, zóódanig beschikte, dat de eigen bevolking van het eiland, later van lieverlede voor een groot gedeelte van het vrije gebruik van dien bodem, zoo goed als voor altijd, werd beroofd?

Het behoort hier geenszins de vraag te zijn: of de industrieel, de landhuurder, door het toekennen van een *zakelijk regt* voor den tijd van 50, of 75, of 99 jaren in voordeeliger positie geraakt; of zoodoende de waarde van zijn huurland welligt met eenige kapitalen stijgt en of degeen die een erfpachtsgrond aanslaat, daardoor zoo goed als in het bezit komt van een onbeperkt verhandelbaar pand. Het hoofdpunt 't welk alles beheerscht is: wat het STAATSBELANG eischt, en vooral, waartoe de Souverein, zonder verkorting der regten van het Javaansche volk, zich bevoegd *kan* beschouwen.

« De Javaansche bevolking,» schreef indertijd wijlen de heer J. C. BAUD, toen er ook van het vervreemden van gronden op Java sprake was, « mag van hare Europesche over-« heerschers verwachten, dat zij haar de gelegenheid niet « zullen ontnemen, om zich, naarmate zij in getal toeneemt, « uit te breiden op haren geboortegrond. Die uitbreiding « moet kunnen plaats hebben, ongehinderd en op de voor-« waarden door het voorvaderlijk gebruik geheiligd. *Nergens* « *moet zij op den vreemden gelukzoeker stooten, die haar het* « *regt tot uitbreiding zou kunnen betwisten, of dat regt zou* « *kunnen afhankelijk maken van voorwaarden strijdig met den*

Digitized by Google

«*adat.*» (1) Overal moet zij nieuwe dessas kunnen vormen, «in eenvoudige constitutie gelijk aan de bestaande, en even «als deze het drieledig voorregt genietende, van eene vrije «keuze der hoofden; van een zelfstandig huishoudelijk be«bestuur en van eene grondbelasting, niet te boven gaande «het algemeene cijfer.» (2)

Het is onze meening volstrekt niet, om de particulieren uit Indië te weren. De buitenbezittingen, Sumatra, Celebes, de Moluksche eilanden, bieden der industrie, in hare lofwaardige zucht tot ontwikkeling, de ruimste gelegenheid aan. Ook zelfs Java sluite men niet voor haar. Maar dat die toelating dan geschiede op eene wijze, welke de regten der bevolking niet kan krenken, en het Staatsgezag in den uitgebreidsten zin, ook met het oog op 's lands finantieel belang, onaangeroerd laat.

Is eene uitgifte van woeste-gronden als dus verre voor den tijd van 20 jaren te kort van duur, welnu, dat men dien verlenge, tot 30, zelfs tot 40 jaren, en waar het noodig is, op voordeeliger voorwaarden dan thans; met de bepaling tevens, dat de, mits door het Gouvernement aangenomen en goedgekeurde geldschieter van den huurder in al diens regten treden kan, indien deze aan zijne verpligtingen, hetzij jegens het Gouvernement, hetzij jegens den geldschieter, in gebreke blijft.

Kan de industrieel bij een huur van 40 jaren van *twee* koffijaanplantingen, om de 16 of 20 jaren aangelegd, op zijn minst 33 jaren den vollen oogst inzamelen, dan toch kan niet gezegd worden dat het hem aan de gelegenheid zou

---

(1) Wij onderschrappen.

(2) Uit eene reeks artikelen vroeger in het blad *de Nederlander* geplaatst geweest. Hoogst opmerkelijk is het, hoe uit deze, door bedoelden staatsman, in weinige woorden met zoo veel juistheid omschreven natuurlijke regten van het Javaansche volk, blijkt, dat er toch nog altijd landen zijn, die eene uitzondering maken op de *paradoxale* uitspraak, nopens een »*regerings-stelsel, dat, onder alle hemelstreken en omstandigheden, het »beste is.*»

Digitized by Google

ontbreken, zeer ruime winsten te behalen, en het opgenomen kapitaal, is hij daartoe verpligt geweest, behoorlijk af te lossen.

Al dat geroep om erfpacht; al dat aandringen, zoo als de M. v. T. zegt: «op de toekenning van zakelijk regt bij uitgifte van grond voor den landbouw», moge, waar die grond daarmede een artikel vau handel worden zou, steun erlangen door het beweren, dat «de beperktheid van het «persoonlijk regt van huur, de ondernemingen zelve tot een «beperkte vlugt bestemde»; dat alles, wij herhalen het, kan, in eene aangelegenheid van zoo groot gewigt, nooit, gelijk de Minister zegt, de «beslissende factor» zijn. Het belang der bevolking van Java, het Staatsbelang, de vraag: hoe wij als Mogendheid onze magt in Indië duurzaam, en behoudens onze eer en verpligtingen tegenover eene overheerschte bevolking zullen handhaven: dat is de *cardo questionis; niet* wat de particuliere ondernemer in *zijn* belang wel zou wenschen!

«Het moederland toch staat tegenover zijne Overzeesche «bezittingen en de daar gevestigde bevolking, in dezelfde «verhouding als de voogd tot den minderjarige. Het is een heilige pligt van den voogd, om de goederen van den min«derjarige als een goed huisvader te besturen, en, wee den «voogd! die zich meester maakt van het goed van den «minderjarige. Wee hem! die de hand slaat aan hetgeen «hem uit dien hoofde ter bewaring werd toevertrouwd!» (1)

Het geldt dus hier boven alles een BEGINSEL. Werd door de Wetgevende Magt, bij het aannemen van het erfpachtsregt, openlijk of stilzwijgend erkend, dat de Staat is: eigenaar van den Javaanschen bodem. dan zou daarmede, zooals men zegt: *het hek van den dam* zijn! Die beslissing zou dan worden een veroordeelende STAATSREGTELIJKE UITSPRAAK, welke over de toekomst van een geheel volk besliste; eene

(1) Redevoering van den heer W. Wintgens, bij de beraadslaging over de *woeste-gronden-wet* in 1867, blz. 1154.

Digitized by Google

uitspraak, welke Java met zijne ruim 14 millioen zielen, als het ware op ééne lijn zou plaatsen met onbebouwde, nagenoeg *onbevolkte* oorden, waar, zonder iemands regten te verkorten, als vroeger op de Oostkust van Amerika en elders, gronden, aan wien er om vroeg, werden afgestaan of verkocht. Dan toch zou men al spoedig meenen, dat er niet één enkele reden bestaat, om niet even goed *bebouwde* als onbebouwde streken aan particulieren van de hand te zetten en door het converteren van het *communaal* landbezit der dorpen, in dat van *individuelen grondeigendom*, den *handel in land*, het «verkwanselen» der velden aan industriëlen, zijdelings of regtstreeks, in de hand te werken. Waar laatstgenoemde is *eigenaar* van den bebouwden grond, daar heeft hij, vooral wanneer die aldus verkregen eigendom zich meer en meer uitbreidt, ook den landbouwenden stand in zijne magt. Het zou voorzeker een alles afdoend middel worden, om eene Oostersche bevolking, welke met haar aangeboren vadzigheid en geringe behoeften en op haar nog minder ontwikkeld standpunt, aan overeenkomsten tot te verrigten werk weinig verbindende kracht hecht (1), te kunnen dwingen om voor den particulier, dán grondeigenaar geworden, te *moeten* arbeiden!

Met aan te nemen dat de Staat is *eigenaar* van den bodem van Java, zou men al ras meenen, dat er geen enkele reden meer aanwezig was, waarom het Gouvernement niet even goed zou mogen verkoopen: geen *kleine* stukken gronds, «tot uitbreiding van steden en dorpen», dus ten algemeenen nutte *als bij uitzondering*, maar uitgestrekte landerijen, halve provinciën zelfs, als vroeger! De leer dat: de grond behoort aan den Staat, zou vroeger of later den grootsten tak van inkomste, de koffijkultuur, in gevaar kunnen brengen. Dat de op hoog gezag aangelegde koffijtuinen *niet* de wettige eigen-

(1) Zie den vroeger reeds aangehaalden Indischen brief voorkomende in de Amst. Cour. en in het Dagbl. v. Z. H. van den 26 junij jl. overgenomen.

Digitized by Google

dom der bevolking, maar die van het Gouvernement zijn, wordt reeds door sommigen als onomstootelijke waarheid voorop gezet! (1) Wordt dan nu ook nog de *grond*, op welken die tuinen zijn aangelegd, verklaard te zijn landseigendom, waarom dan niet een en ander — zoo zou het geroep gaan! — aan den meestbiedende afgestaan en verkocht, want: *boomen en grond, 't is alles Staats-eigendom!!*

Zoo zal, en men lette er wèl op, met het aannemen der bevoegdheid tot uitgifte van grond in erfpacht, als uitvloeisel van het ook bij deze wet vooropgezet beweren van een bij den Staat berustend regt op den grond, op de eene onverantwoordelijke daad de andere volgen. Nu nog vloeijende maar dan afnemende territoriale inkomsten, met een teruggang van alles, vooral der gouvernements-koffij-kultuur, als op den duur onbestaanbaar met een zich gaandeweg uitbreidend particulier landbezit, zullen, met een schromelijk misbruiken onzer magt aldaar, tot maatregelen voeren, van welke de meesten zich thans nog geen rekenschap weten te geven. (2) Menigeen, die vooralsnog in eene erfpachtswet *zooveel kwaad niet ziet*, juist omdat hij niet bevroedt dat er een beginsel mede gemoeid is, zal dán eerst, maar als het *te laat* zal zijn, inzien, waartoe hij heeft medegewerkt, want dán zal het onmogelijk zijn op den eenmaal gedanen stap terug te komen.

VI.

Dat *verkoop* van gronden op Java als eene kwestie *van tijd* wordt beschouwd, blijkt ten volle uit de M. v. T. tot het «aanvullings»-ontwerp. «Eer wij een twintigtal jaren verder zijn (zegt de Minister bl. 10)» zullen de bedenkingen welke

---

(1) Het Hoog Geregtshof te Batavia heeft echter bij arrest in de zaak der in Bantam omgekapte koffijboomen wèl en teregt in tegenovergestelden zin beslist.

(2) *Aanteekeningen*, bij VIII.

Digitized by Google

«nog tegen verkoop van groote stukken gronds in Indië «vernomen worden, vermoedelijk hebben opgehouden. *Heden «echter behoort men zo te oordeelen.* (1) Er is een sterkere be«weegreden, om vooreerst van de onbetwistbare bevoegd«heid (2) tot verkoop geen gebruik te maken; het schier «onmogelijke eener juiste schatting in den tegenwoordigen «tijd der koopwaarde van aanmerkelijke uitgestrektheden «gronds in Indië. Dit bezwaar zou ten nadeele van den «Staat op de koopsom werken. De berekening der pacht«waarde is minder moeijelijk; en al zullen de tijds-omstan«digheden ook daarop een voor de schatkist schadelijken in«vloed hebben, het nadeel moet uit den aard der zaak «geringer zijn; vooral omdat de Staat, die den lateren ver«koop meerendeels in zijne hand heeft, dan tevens eenige «vergoeding voor te min bedongen pacht mag verwachten.»

Dus is de geheele zaak voor het oogenblik eigenlijk een kwestie van GELD.

«*Afstand in erfpacht met zoodanig uitzigt, dus, als over«gang tot lateren* VERKOOP (3) onderstelt een duur die aan «de oorspronkelijke overeenkomst niet te veel de eigenschap«pen van verkoop leent», zegt de M. v. T. (bl. 10). Daarom, zoo als men verder leest: geen erfpacht voor eene *eeuw*, maar voor 75 jaren.

Waarlijk, wij moeten er voor uitkomen, dat alles in een stuk van de NEDERLANDSCHE REGERING uitgegaan, te moeten lezen, heeft ons uitermate zéér getroffen!! . . . .

. . . . . .

. . . . . .

(1) Wij onderschrappen.

(2) «Onbetwistbare bevoegdheid»? Wij vleijen ons dat uit deze artikelen zal zijn gebleken, dat die «bevoegdheid» niet alleen zéér *betwistbaar* is, maar dat de Souverein zich die niet in het minst kan toekennen. Men herinnere zich de woorden van den afgevaardigden den Heer Wintgens op blz. 32 hiervoren aangehaald.

(3) Wij onderschrappen.

Digitized by Google

Meent men inderdaad, dat die woorden voor de bevolking van Java, althans voor hare Grooten en hoofden, *geheim* zullen blijven? *Zij* weten het nu: «uitgifte van gronden in erfpacht:» de *brug* tot lateren VERKOOP!

Indien ooit, dan voorzeker is dat onverholen uitgesproken voornemen te betreuren, *thans*, bij de op Java reeds bestaande spanning en ontevredenheid. Men wane niet, dat het meer beschaafde deel van het Javaansche volk zijne natuurlijke regten en aanspraken *niet* zou kennen. De zaak die het hier geldt, is *te* eenvoudig dan dat ze niet, en wat voor hem daarvan het onmiddelijk gevolg zal zijn, ook zelfs door den nog minder ontwikkelden inlander zou begrepen worden!

In onze beschouwing der drie volgende alinea's van het «aanvullings» ontwerp kunnen wij kort zijn. Zij hebben ten doel: «1°. de uitreiking aan den inlander, waar hij dit verlangt, van schriftelijke titels tot verzekering van zijn erfelijk-individueel-gebruiksregt op den grond; 2°. het aan dezen afstaan in eigendom van den grond, behoudens zijne verpligtingen jegens de gemeente en den lande, en 3°. verhuur- of in gebruikgeving van grond, door inlanders aan niet-inlanders, volgens regels bij algemeene verordening te bepalen.»

De wet zelve treedt omtrent een en ander in geen verdere bijzonderheden. Even als bij de «uitgifte van grond in erfpacht», wordt ook hier elke regeling aan den Gouverneur-Generaal overgelaten, en het kan dan ook niet bevreemden, dat omtrent het geheel onbepaalde van dit gedeelte der wetsvoordragt, vooral wat de *uitvoering* er van betreft, bij heeren leden der Kamer tal van aanmerkingen, vragen en bedenkingen rezen, welke, ook door de toelichtende memorie, niet werden opgehelderd.

Men duide ons ten goede, dat wij die vele bezwaren meerendeels onbesproken laten. Bij de kultuurwet van 1865 zijn de meeste punten welke ook nu weder te berde wer-

Digitized by Google

den gebragt, in het breede behandeld. Dit echter moeten wij er van zeggen: Hoe kan er reeds sprake zijn van het uitreiken van «schriftelijke titels» of «eigendomsbewijzen,» waar het volk, op de klasse der meer aanzienlijke dorpshoofden na, lezen noch schrijven kan; waar in 't algemeen bij den minderen stand het gebruik in zwang is, méér dan eens van naam te verwisselen; waar, bij het gemeentelijk landbezit en het jaarlijks verdeelen der rijstvelden onder de landbouwers, een kadastrale opmeting tot niets leidt, ja ondoenlijk is; en een en ander dus en bij de uitreiking *partiëel* van eigendomsbewijzen, slechts tot verwarring in het geheel huishoudelijk beheer der Javanen leiden moet.

Zijn, tot het in werking brengen der hier bedoelde hervormingen, bovendien de *middelen* nog niet voorhanden; moeten die middelen, volgens de M. v. T., *nog veelal geschapen worden*; knoopt zich aan al die bezwaren vast de bedenking, dat de «diepere bemoeijenis der Europesche «ambtenaren, met het beginsel van eigen regeling harer «huishoudelijke belangen door de inlandsche gemeente,» in strijd is met art. 71 R. R. en de «noodzakelijke in dienst stelling van een talrijk personeel, tot nieuwe uitgaaf op de begrooting» voeren moet; zou het dan niet verstandiger zijn, al die nieuwigheden, zelfs het geheele *agrarische* vraagstuk, vooreerst te laten rusten, tot dat de *inlander* er wezenlijk iets aan heeft en met het KADASTER ook tevens de BURGERLIJKE STAND kan worden ingevoerd? Het zou stellig beter zijn, dan *zoogenaamd* tot «bescherming van den kleinen bezitter» zich stappen te veroorlooven, welke de Javaansche maatschappij noch aangenaam noch voordeelig kunnen zijn!

Dat, bij den afstand van grond in eigendom aan den Javaan, in de slotbepaling: *behoudens zijne verpligtingen jegens de gemeente en den lande*, zoo als de M. v. T. zegt, «voldoende waarborg» liggen zou «dat de eventuële eigen«dom niet overga op Europeanen en vreemde Oosterlingen,» zal wel door ieder, met den Javaan bekend, zeer in twijfel worden getrokken. Wij zijn er zeker van, dat zulk eene be-

Digitized by Google

paling juist eene bron zou worden tot omkooping der dorpshoofden en tot een eindeloos *geknoei* van Europeanen en Chinezen met eerstgenoemden, vooral wanneer daarbij het stelsel van *afkoopbaarstelling* der dessas- en andere diensten werd toegestaan. Wie zal in honderden dorpen daarover het oog houden? Wie er op toezien, wie er controle over *kunnen* houden, dat de inlander die zijn rijstveld verpandt of verkoopt, zich van zijne verpligtingen *jegens de gemeente en den lande* geregeld blijft kwijten? En in geval nu eens de, op die wijze van zijnen akker beroofde Javaan, naar elders verhuist: wie zal dan tot het verrigten der gewone dessadiensten, ook van die der gouvernements-kultuur, voor hem optreden? Het zal op de overblijvende dessas-bevolking neêrkomen, maar ook daarmede alles in de war loopen, vooral bij de betaling der landrente; bezwaren wèl van dien aard dat men, alvorens zoodanige wetsbepaling aan te nemen, zich wél rekenschap behoort te geven tot welke verwikkelingen het daarbij voorgestelde voeren zal. (1)

Bij al de *winsten* en *voorregten*, (!!) met welke men den Javaan in zijn nog weinig ontwikkelden maatschappelijken toestand wil beschenken, mag men zich wèl afvragen: Wat er van Java en zijne bevolking worden moet, wanneer de «vreemde gelukzoeker,» gelijk wijlen de staatsman J. C. Baud hem noemde, haar niet alléén de onbebouwde gronden ontrooft, maar hij ook in alle rigtingen in de bebouwde oorden, tot bij en tusschen de dorpen doordringt, en als landhuurder of grondeigenaar zich in het huishoudelijk leven der Javanen mengen gaat, om zijne regten te doen gelden?

Bij het proclameren, dat de Staat eigenaar is van den bodem van Java, en het uitgeven van landen in erfpacht, met of zonder het vooruitzigt op lateren *verkoop*, zal het op onze schoone Bezitting reeds zoo naijverige buitenland, met beide handen de gelegenheid aangrijpen om percelen meester te worden, en aldaar, des noods door *prête-noms*

(1) Hiervoren blz. 14—15.

Digitized by Google

gedekt, vennootschappen vormen om vasten voet in *ons* Indië te krijgen en land en volk, maar *ten onzen koste*, te exploiteren.

Dan zal Java, wel misschien niet in de *eerste* jaren, maar toch spoedig genoeg, in een groote PACHTHOEVE zijn herschapen, door iederen nijverheids-man (altijd zoo lang het duurt en de inlanders het blijven dulden!) tot *eigen* voordeel geëxploiteerd.

Dan zal Nederlandsch-Indië, met zijne ontelbare groote en kleine erfpachtslanden en vreemde grondbezitters, van eene nu nog rijke *Staatsbezitting* zijn geworden eene WERELDKOLONIE, ter exploitatie voor alle volken der Aarde toegankelijk (1); maar om Nederland zelf, hetwelk er wel de minste vruchten van zal plukken, voor de eer dat het zoo echt *liberaal* is geweest, er de kosten van te laten dragen!

Van dien geheel veranderden toestand, finantiëel en politiek, zwijgt de M. v. T. Toch ware het wèl der moeite waard geweest beiden van nabij in 't licht te stellen. Het dient vooraf duidelijk te worden aangetoond, van waar de millioenen moeten komen tot bestrijding der, in zoodanigen toestand van Indië, stellig steeds stijgende uitgaven, om, èn ons eigen gezag èn de regten der Javanen tegen vreemde indringers te handhaven, zelfs om die talrijke overal in de binnenlanden gevestigde vreemdelingen, tegen eene teregt misnoegde bevolking van 14, 15 en misschien meer millioenen inlanders, op afdoende wijze te beschermen.

Deze niet te ligt te tellen bezwaren en zoo veel méér, behooren eerst te worden overwogen en aannemelijk wederlegd, vóór dat al dergelijke wetten welke een bestaande toestand ten eenenmale omverwerpen, met een rein geweten kunnen worden aangenomen.

---

(1) Hiervoren blz. 4.

Digitized by Google

Men hoort in dezen tijd velen, die ter goeder trouw uitgifte van grond en het verleenen van een *zakelijk regt* ondersteunen, wanneer van het toenemend verval in alles op Java sprake is, wel eens zeggen: zóó kan het niet blijven; *iets* moet er toch gedaan worden.

Volkomen waar! Zóó kan het niet blijven. Geen klem in het bestuur; geen beginsel, geen vertrouwen meer! In dien veeljarigen kamp tusschen het particulier en het Staatsbelang *moet* Indië voor ons verloren gaan.

Of nu echter, hetgeen menigeen met de beste bedoelingen steunt, wèl als een IETS van weinig beteekenis te beschouwen zij; of niet dat schijnbaar *iets* een hoofdbeginsel aantast, en juist *daarom* wel eens ALLES zou kunnen omverwerpen: daarover denke men nu eens na. Mij is het slechts mogelijk geweest, een zoo veel omvattend onderwerp alléén in enkele hoofdtrekken te behandelen.

J. D. VAN HERWERDEN.

'S GRAVENHAGE, 10 Julij 1869.

Digitized by Google

AANTEEKENINGEN.

—

I.

Bladz. 12. Dat men in het buitenland zijn belang beter begrijpt dan hier te lande, is meermalen opgemerkt. Dáár weet men spoedig te berekenen, welk voor- of nadeel deze of gene maatregel door den buurman genomen, zal aanbrengen of kan berokkenen.

De *Antwerpsche-Précurseur* van den 1sten Augustus jl. levert daarvan een voorbeeld. Dat blad toch vestigt de aandacht van het publiek op de agrarische ontwerpen door den Minister van Koloniën ingediend, en doet daarbij uitkomen, dat die wet, behalve het eigendoms-regt op den grond voor de bevolking van Java, aan alle Europeanen het regt zal geven, om aldaar als koffijplanters op te treden. Hij schrijft:

«Le premier donne 1°. aux indigénes le droit de propri-«été sur les terres misses en culture par eux; 2°. aux Euro-«péens un droit emphyothique sur les terreins vaques qu'ils «desirent cultiver et la liberté de les cultiver comme bon «leur semble. Jusqu'içi le Gouvernement Hollandais à Java «a été planteur et négociant; il a même, quant au café, «un monopole. (1) Quelques particuliers seulement ont des «propriétés rurales ou ils recoltent cette fêve. Le projet de «loi en question accorde ce droit à tous les Européens....

(1) Niet juist uitgedrukt. Aan particulieren zijn woeste gronden, op welke zij ook koffij kunnen planten, in huur afgestaan. Waarom in 1833 van het vroeger zoogenaamd *liberale* stelsel is moeten worden afgeweken, is bekend. Zie overigens de noot hiervoren, blz. 19.

Digitized by Google

« Nous avons voulus fixer l'attention du monde commer-
« çial sur le grand changement, qui aura lieu, peut-être
« sous peu, dans le commerce des Indes et des Pays-Bas. »

In het buitenland dus heeft men een helder inzigt van de gevolgen der agrarische voorstellen, mogten ze *wet* worden. Men beseft volkomen, dat bedoelde ontwerpen (vooral door de nieuwe redactie van art. 60, gelijk wij blad 4—9 opmerkten) van de STAATSBEZITTING-NEDERLANDSCH INDIË eene *Wereld-Kolonie* zullen maken; de aandacht « du monde commerçial » vestigende op de groote verandering die daaruit, welligt *binnen kort* voor den handel op ons Indië zal voortvloeijen.

Dus, om de voordeelen en wettige inkomsten op welke Nederland regt heeft, onderling te verdeelen!

Hier alléén schijnt men niet in te zien, welk een weg wij daarmede opgaan. *Niet* te begrijpen, dat, wanneer Nederland zijne Bezittingen in de Oost voor de geheele wereld ter exploitatie openstelt, wij weldra van daar verdrongen, althans door den buitenlander zoodanig overvlengeld zullen worden, dat er van onze, in de laatste jaren reeds zeer getaande magt en grootheid, al ras geen schijn meer zal over zijn!

Overigens is het niet alleen de *Précurseur* die van de « hervormingen » in ons Indië voor den wereld-handel de schoonste toekomst voorspelt. Ook in Engeland, in Duitschland en elders houdt men zich in zijn eigen belang, sedert de laatste jaren met onze zaken ijverig bezig, waarbij dan, naar aanleiding van de wijze waarop in sommige organen onze Indische instellingen worden aangerand en uitgekreten, Nederlands koloniale politiek op het hevigst wordt aangevallen.

Het geen onder meer de *Pall-Mall-Gazette* haren lezers nog onlangs omtrent den staat van Zaken op Java mededeelde, ligt velen zeker nog versch in het geheugen. (1)

---

(1) *Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage.* 25 Augustus jl. waarin er eene vertaling van gegeven is.

Digitized by Google

« Naar mijn gevoelen », zegt de schrijver, « zou er maar « zeer weinig noodig zijn, om de Nederlanders, burgers zoo « wel als krijgs- en kooplieden in de Oostersche eilanden in « opstand te brengen, en zich tot een Gemeenebest te doen « verklaren. Dat schijnt de schoone droom der meerderheid « te zijn. (1). Jaar op jaar neemt de ontevredenheid over « de Nederlandsche Regering toe. Er bestaat eenige vrees « dat de kurk waarop *Holland* boven water wordt gehouden, « vroeger of later van onder haar zal weggedreven worden. « Zoodra er iets belangrijks in Europa voorvalt, zullen de « Europesche mogenheden spoedig voor een nieuw soort van « Oostersch vraagstuk staan. Deze eilanden zijn, « buiten twijfel, de rijkste die onder de zon te vinden zijn; « de inboorlingen, de meest goedaardige bevolking; maar, « vraag welken Hollander ook van deze eilanden, en bijna « zonder uitzondering, zal hij den achteruitgang die zich « thans heeft ingesteld, toeschrijven aan de wijze waarop zij « worden bestuurd. »

Dit laatste is zéér juist. Toen Indië nog werd bestuurd met het oog op de behoeften eener Oostersche Maatschappij en in verband met het « karakter van het land, » was van geen achteruitgang, van dien « schoonen droom » maar die de ondergang van Nederland als Mogenheid zou zijn, geen sprake!

Brengen nu de « Hollanders » zelf het Indisch stelsel van beheer in verachting; wordt daarmede aan den buitenlander, zoo naijverig op den schat dien Nederland in zijne Indische-bezittingen behoorde te waarderen, het vooruitzigt geopend, om, bij geheele verandering in alles, er zijn deel en zeker niet het geringste deel van te zullen erlangen, dan is het duidelijk dat hij zich schaart aan den kant van hen, die

---

(1) Van vreemdelingen welligt. Van Nederlanders, welke nog *dien* naam verdienen en hun gezond verstand niet geheel verloren hebben, zeer zeker niet! Hoe lang zou dat GEMEENEBEST duren? Juist zoolang als er voor den buitenlander tijd noodig wezen zou, om het weder, maar dan *voor zich*, in te pakken!

Digitized by Google

« *deze eilanden, buiten twijfel de rijkste onder de zon* » zoo « liberaal » voor hem willen open zetten!

Maar aan bitterheid, ten opzigte onzer koloniale politiek, ontbreekt het van dien kant niet. Zoo voerde de *Daily-News* reeds een paar jaren geleden tegen onze instellingen in Indië een allerhevigste kritiek, over het: « ware onder-« werp van geschil, dat het gemoed der Nederlanders in be-« weging brengt, van nog veel uitgebreider belang; want het « betreft het welvaren, niet van hen zelven alléén, maar ook « van dertig millioen Oosterlingen, en *dit is eene zaak*, « *waarbij de geheele wereld belang heeft* (1) omdat het in een « nieuwen vorm al die vraagstukken doet oprijzen, welke tot « afschaffing der slavernij in onze eigene koloniën en in de « Vereenigde Staten geleid hebben. — enz. »

Het kultuur-stelsel wordt daarin met de W.-I. slavernij zoo ongeveer op ééne lijn geplaatst!! De welvaart die het alom over Java verspreidde, wordt daarbij eenvoudig *geconverteerd* in ellende, uitputting van land en volk, en in allerlei kwalen. De schrijver is blijkbaar niet op de hoogte der statistiek. Hij schijnt bovendien niet te weten, dat, tot nog voor weinige jaren, — het is meermalen met cijfers aangetoond — voor de teelt der producten voor de Europesche markt, méér dan 25 millioen gulden aan de bevolking werd uitbetaald en onder haar in omloop gebragt. Evenmin schijnt hij bekend te zijn geweest met de getuigenis der Kamers van Koophandel op Java in 1865 omtrent dat stelsel, hiervoren blz. 10, aangehaald. Wij behoeven er wel niets meer van te zeggen. (2)

(1) Wij onderschrappen.

(2) De Engelsche schrijver van dat artikel, 't welk ons bestuur zoo hevig aanvalt, heeft blijkbaar vergeten de gelijkenis van *den splinter en den balk*. In de geschiedenis van Britsch-Indië schijnt hij een vreemdeling te zijn. Hoe wordt aldaar b. v. den slaapbol geplant? Wat was de aanleiding tot den oorlog met China? Weet hij niets van den laatsten opstand in Britsch-Indië? Men leze ten overvloede de aanhalingen uit Montgomery-Martin en de Warren over Britsch-Indië, in het stuk van den Heer W. L. de Sturler, *Koloniale Opmerkingen*. Dagbl. 18 Sept. jl.

Digitized by Google

Zelfs Nederlandsch-Indië geniet, sedert ruim een jaar, de eer van in Duitschland besproken te kunnen worden.

Zeker Duitsch schrijver, Dr. WILHELM BERG heeft het plan opgevat om «uit de Nederlandsche koloniale litteratuur en onder den algemeenen titel: INDISCHE BIBLIOTHEK, een geheele reeks van geschriften over Indië uit het Hollandsch te vertalen.» De vertaler heeft zich met den Heer VAN HOËVELL in betrekking gesteld, want het eerste stuk prijkt met eene opdragt van den vertaler aan den schrijver, den heer VAN HOËVELL, en van een brief van dezen aan den vertaler die in het *Tijdschrift van N. I.* wordt medegedeeld. (1)

Te uitvoerig is de brief des Heeren v. H. aan den Heer WILHELM BERG, om dien hier in zijn geheel mede te deelen.— Dit weinige slechts:

«En hoe zal men bij het lezen van dit boek de betrekking van «Holland tot Indië beoordeelen? Men zal, bij onpartijdig en «rechtvaardig oordeel tot de overtuiging komen, dat, even «als in de sociale toestanden en instellingen van Duitsch- «land nog veel te verbeteren is, zoo ook in den Indischen «Archipel onder het bestuur eener vreemde, daar vooral «*als koloniserend optredende mogendheid* (2) nog veel uit den «weg geruimd, veranderd en verbeterd moet worden, wat «nu nog aan de algemeene ontwikkeling belemmerend in «den weg staat. Maar daarbij zal men erkennen, dat in «Holland het krachtigste streven wordt gevonden, om die «schoone taak op waardige wijze te vervullen.

«En dit streven blijft niet zonder zegenrijke gevolgen (3) «Reeds in de korte tijdruimte, sedert de eerste verschijning

(1) Met eene vertaling van het werkje of de schetsen van den heer VAN HOËVELL «*Uit het Indische leven*» schijnt de INDISCHE BIBLIOTHEK van Dr. WILHELM BERG geopend te zijn. Zie hier over: *Tijdschrift voor N. I.* Maart 1868, bladz. 233 en volg.

(2) Wat in dit uittreksel onderschrapt is, is van onze hand.

(3) «*Zegenrijke* gevolgen»? Die schuilen zeker nog in het duister! Tot dusverre althans bespeurt men 'er niets van.

Digitized by Google

« dezer schetsen verloopen, is niet weinig gedaan om de « maatschappelijke kwalen te verhelpen, die in dit boek aan « de kaak worden gesteld. Ik zal niet wijzen op de vrijheid « van spreken en schrijven die Indië in de laatste jaren ver- « worven heeft, en die in het minst niet achter staat, bij « de vrijheid die gij in dit opzigt in Duitschland geniet.....

« Gij begrijpt dus geëerde heer! dat diegenen onder mijne « landgenooten, die de voortgaande ontwikkeling en bescha- « ving der Indische volken als de taak van Holland beschou- « wen, in al deze in zoo korten tijd verkregen uitkomsten « een aanhoudenden prikkel voelen om op denzelfden weg « voort te gaan.

« En als wij op deze wijze onzen plicht doen; als de vele « millioenen menschen die den Indischen Archipel bewonen, « door ons tot de algemeene beschaving gebracht worden, « waarin ieder in het bijzonder tot het welzijn van het gan- « sche menschelijke geslacht bijdraagt; als wij deze taak als « een kleine, rustige en vreedzame natie vervullen, *die alle « vreemde élementen welke haar tot bereiking van haar doel « kunnen behulpzaam zijn in zich opneemt*: — wie zal ons « dan onze nationaliteit betwisten? of wie van ons zal toe- « geven, dat iemand, wie hij ook zij, het recht heeft tegen « ons bestaan op te komen, uithoofde onzer geringheid, of « omdat wij in de groote werkplaats der natiën geen plekje « waard zijn. »

Wél zeker! Wanneer wij « Hollanders » de schoone taak der « voortgaande ontwikkeling en beschaving der Indische volken » — van welke echter eene te voren ongekende brutaliteit der inlanders tegenover den Europeaan, zelfs jegens hunne hoofden; een stelen, rooven en moorden, als vroeger nooit is waargenomen; dus een toenemende onveiligheid van personen en eigendommen de « zegenrijke gevolgen » zijn (1) — als eene « kleine, rustige en vreedzame natie

(1) Ik stel mij voor bij gelegenheid, is het noodig, uit de mailcouranten der laatste jaren eens eene opgave te doen van al die « zegenrijke gevolgen » waarvan de schrijver met zooveel warmte gewag maakt.

Digitized by Google

«vervullen;» en zij «alle vreemde élementen welke haar tot bereiking van haar doel kunnen behulpzaam zijn, in zich opneemt: wie zal ons dan onze nationaliteit betwisten?»

Zéér zeker niemand! Wanneer wij «alle vreemde éle-«menten» in ons opnemen, Duitschers, Engelschen, Fran-schen, Amerikanen: in één woord alle natiën om, in den vorm van «vrijen-arbeid,» met of zonder «zakelijk regt,» aan de «voortgaande ontwikkeling en beschaving» der Ja-vanen mede te werken, — natuurlijk met het oprigten op elk eenigzins uitgebreid erfpachts-perceel, vooreerst van *la-gere* scholen, om de koelies, na volbragt dag-werk of in de tusschen-uren, tot de «algemeenen beschaving» op te leiden — wie zou dan nog willen beweren dat wij «in de «groote werkplaats der natiën geen plekje waard zijn?»

Wanneer wij nu aan al die «vreemde élementen» met groote voorkomenheid en liefde in ons Indië plaats inruimen; zelfs met het wegnemen van «alle noodelooze belem-meringen» (nieuwe redactie art. 60, agrarische wet n°. 2) welke aan die voortgaande «ontwikkeling en beschaving der «Indische volken» alsnog in den weg staan en *die* schoone taak, vooral gepaard met het werken en het planten der Javanen van koffij, suiker, indigo en andere producten ten dienste van die «vreemde élementen» en den wereld-handel ijverig volbrengen; wanneer wij NEDERLANDERS eindelijk — want het tegendeel zou niet welwillend zijn! — als een «kleine, rustige en vreedzame natie» voor hen de kosten er van dragen: neen! wie zou het niet erkennen, dan weegt het jaarlijks verlies van millioenen schats, moest ook hier in «Holland», in de koopsteden vooral, het gras op de kaden groeijen! wèl op tegen de EER, de natiën die den «Indischen Archipel bewonen,» op die wijze door Duitsche, Fransche, Engelsche, Amerikaansche en Chineessche volks-opvoeders tot de algemeene beschaving gebragt te hebben!

Bij den lauwerkrans dien de Heer Dr. W. R. VAN HOËVELL zich reeds om zijne slapen vlechten zag voor het warm aan-deel hetwelk hij, zoo als hij daaraan herinnert, in 1848

Digitized by Google

aan die «beweging» van den «vooruitgang» nam; vooral door zijne onvermoeide pogingen om Indië eene «drukpersvrijheid» te doen erlangen, welke, gelijk hij hier zelf betuigt, «in het minst niet achter staat bij die in Duitschland,» zou dien Staatsraad voor zijn streven, om de aandacht, ook van onze Oostelijke naburen, op het gewigt van onze Indische Bezittingen te vestigen en op al hetgeen daar nog door het opnemen van «vreemde elementen» te doen is, voorzeker de dubbele eer niet kunnen ontgaan, daartoe door zijn inleidend schrijven aan den Heer Dr. WILHELM BERG krachtig te hebben medegewerkt!

Wij voor ons hopen, dat die «kleine, rustige, vreedzame natie» zal toonen, niet alléén dat zij den buitenlander niet behoeft om hare Indische Bezittingen op verstandige wijze tot ontwikkeling te brengen, maar dat zij, ondanks hare «geringheid» (in zielental) hare «nationaliteit» en regt van bestaan op eervoller wijze zal weten te bewaren, dan tot een' prijs, die hare geschiedenis en vroegere grootheid ten eenenmale *onwaardig* zou zijn!

Véél zou ik nog uit buitenlandsche bladen en geschriften kunnen aanhalen, ten bewijze, hoe ons Nederlanders meer en meer de kroon van het hoofd wordt gerukt; den lof dien ons nog voor weinige jaren, waar het beheer van koloniën besproken werd, door den vreemdeling die ons Indië bezocht, werd toegezwaaid.

Maar kan Nederland over het onregt, dat het van dien kant reeds te lijden heeft, zich beklagen?

Liever: zal het volk er zich over *mogen* beklagen, wanneer het eenmaal en welligt binnen kort, voor de werkelijkheid zal staan; voor de «zegenrijke gevolgen» van een zoo genaamd «liberaal» stelsel, in zijne uiterste consequentie toegepast?

Digitized by Google

Aan waarschuwingen heeft het niet ontbroken; ontbreekt het ook nog niet. En evenwel, wat baten deze, wanneer men schijnt te *willen*, blijven luisteren naar de vertoogen eener ziekelijke philanthropie, de welsprekendste cijfers en uitkomsten voorbijziet, en aan de meest overdreven, soms gedrochtelijkste voorstelling van zaken en van feiten, waar het onze O. I. Bezittingen geldt, geloof blijft slaan?

Is het waar, en ik meen aan de echtheid der bron waaraan het is ontleend niet te mogen twijfelen, dat, toen na den opstand in Britsch-Indië, in 1857, het hoofd van het Engelsch Kabinet aan onzen gezant aldaar, Baron BENTINCK als zijne meening te kennen gaf: « qu'il fallait changer de système dans l'Inde Brittannique », op de door laatstgenoemden, naar aanleiding daarvan gedane vraag: « Avez vous déjà un plan arreté? » hem, en onder betuiging zijner ingenomenheid met ons Indisch stelsel ten antwoord gaf: « *qüil voudrait s'instruire chez nous* », dan ligt in die enkele woorden gewis de schoonste lofspraak op het stelsel van den Graaf VAN DEN BOSCH; eene erkenning van den wèlverdienden roem, dien ons, tot nog voor weinige jaren vóór dat het sloopings-proces intrad, van zoo verschillende zijden door den vreemdeling, zelfs door Engeland, over ons koloniaal beleid werd toegezwaaid!

Maar Nederland behoort het zelf te weten! De Vertegenwoordiging vooral moet het overwegen, of zij, door het voortgaan op den tot dusverre betreden weg van zoogenaamde *koloniale hervormingen*, en door het goedkeuren van daartoe strekkende wetsontwerpen, wenscht vernietigd te zien hetgeen nog van het koloniaal stelsel, dat anderen eens zich ten voorbeeld stelden, is overgebleven, en alzoo wil medewerken tot het opnemen van al die « vreemde elementen », welke dan weldra tot ons onherroepelijk verderf op onze Bezittingen in Oost-Indië als roofvogels zullen neêrstrijken! (1)

(1) Dat de speculatiegeest van den vreemdeling zich van de werking

Digitized by Google

II.

Bladz. 14. Het behoeft geen breedvoerig betoog hoe in een land als Indië, waar, bij een gewas als dat der rijst, het gelukken van den oogst grootendeels van de geregelde verdeeling van het water over de velden afhangt, het van het meeste belang is, dat de bevolking over dat water de beschikking houdt, om vooral in de eerste tijdperken, en zelfs tot de padie dat van *ping-idjoe* is ingetreden, er zoo veel noodig gebruik van te kunnen maken. (1)

---

der agrarische wetten in *zijn* voordeel veel goeds belooft, bewijst de *London and China Express*, die naar een te Batavia gepubliceerd prospectus verwijst, tot exploitatie van gronden op Java. „Zoodra het eigendomsregt (van den inlander) behoorlijk gegeven, erkend en geregeld zal zijn door de agrarische-wetten, is (zegt het prospectus) het oogenblik daar om kapitalen in landerijen te steken.„ Het Buitenzorgsche, de Preanger-Regentschappen en Cheribon worden daarbij als de geschiktste provinciën aangewezen.

(1) De inlander verdeelt het rijpen van het padie-gewas in 16 tijdperken. Het zaaijen zelve wordt *Ngoerit* geheeten; voorts in:

1o. *Semoembie*, wanneer de korrel in de daartoe aangelegde *winian* of zaadbedding begint uit te loopen, ongeveer 5 à 6 dagen nadat hij in den grond gelegd is.

2o. *Djimerit*, 10 à 12 dagen later, wanneer de uitspruitsels zich beginnen om te krommen.

3o. *Semiengkal*, als de zaaipadie of bibiet 25 dagen oud en nagenoeg ¾ voet hoog is.

4o. *Daut*, het tijdstip dat de bibiet 45 à 50 dagen oud en hoog genoeg is, om overgeplant te kunnen worden.

5o. *Tandoer of Tanem*, tijdperk van het overplanten.

6o. *Mlierier*, de padie 1½ voet hoog zijnde, ruim 30 dagen, gaat over in het tijdperk van:

7o. *Gemadoeng*, 10 à 15 dagen verder.

8o. *Gemoendo*, nu wordt het gewas van het onkruid gezuiverd, welken arbeid *matoen* heet.

9o. *Nglemoro.*

10o. *Mapak.*

11o. *Meteng.*

12o. *Mider-kiesie.*

13o. *Djeboel*, wanneer zich de halmen beginnen te vormen.

14o. *Ping-idjoe*, als de halm groen wordten nog slechts een weken korrel bevat.

15o. *Ping-koening*, als de halm geel wordt.

16o. *Panen*, tijdperk van den oogst.

Digitized by Google

Wanneer nu van lieverlede over geheel Java gronden en voornamelijk berg-gronden aan particulieren, en wèl in erfpacht, dus zoo goed als *voor altoos*, worden afgestaan, zal daarvan dit het gevolg zijn, dat, althans voor vele plaatsen, die vrije beschikking over het uit de hier bedoelde hoogere streken afvloeijend water voor den inlander ophoudt, en het de erfpachters, — voor zoover die streken aan hun zijn uitgegeven, — zullen zijn, die het in vele gevallen geheel in *hunne* magt zullen hebben, de benedenlanden al of niet van water te voorzien.

Die met de Javasche binnenlanden bekend is weet hoe weinig moeite het kost, door een geringe afdamming aan het water eene geheel andere rigting te geven. Zoo zal op menig punt de bevolking der lager gelegen landen, en deze zijn voor een groot gedeelte voor den rijstbouw afgezonderd,

---

Reeds in het tijdperk *ping-koening*, laat men het water afloopen. Wordt nu de zaai-padie, en zulks hangt van lokale omstandigheden af, omstreeks in het begin van November, uitgelegd; blijft deze 45 dagen te velde staan, in dier-voege dat in het begin van Januarij de dan intusschen beploegde velden, beplant zijn, zoo kan de Javaan in Mei, uiterlijk in Junij oogsten. Zulk een gewas behoort reeds tot de *dalm*-soorten, welke de beste padie voortbrengen.

Reeds in de maand Julij komt dus het veld voor den suikerbouw beschikbaar en de intusschen gesneden suikerriet-velden, voor het planten van tweede-gewassen of aardvruchten, terwijl het riet reeds voorlang van het veld behoort te zijn en ook van het veld is, tegen den tijd dat met het beploegen van den grond voor een volgenden rijst-oogst begonnen wordt. Al het geroep, dat de suiker-kultuur den padiebouw in den weg staat, of, dat tot „snelrijpende, onvoordeelige padie-soorten" de toevlugt moet genomen worden enz. is klinkklare *onzin*! Het planten van padie-dalem of padie-gendja hangt tevens vèèl van de grondsoort zelve af. Hoe vele duizende landbouwers zijn er niet, die, ook zonder dat op uren in den omtrek suikerriet te zien is, gendja planten! Maar waar rijst wordt gekultiveerd, hangt het ter juister tijd planten, én van het riet, én van de rijst, geheel af van het toezigt en eene gewenschte regeling. Waar de fabriek geen gebrek heeft aan rietsnijders en koelies bij de bereiding zelve, gaat alles flink en vlug van de hand. Maar waar de fabriekant sukkelt met zoogenaamde *vrije arbeiders*, die heden komen om hem wederom morgen in den steek te laten; zoodoende het riet niet in tijds gesneden wordt; het volk voortdurend en *nooit gedaan werk* heeft; ieder ontevreden is en

Digitized by Google

van de erfpachters der hooger liggende terreinen afhankelijk worden gemaakt.

Wij willen nu niet spreken van die vele gevallen, welke, met het oog op het ontbreken van het hoog noodige water, tot onaangenaamheden kunnen leiden. Hoe het volstrekt niet tot de zeldzaamheden zou behooren, wanneer het aan deze of gene hoofden of dorpen welke bij het water belang hebben, maar den industriëel misschien minder behulpzaam zijn, op die wijze werd betaald gezet.

Het is, of was voortijds, met name in de Vorstenlanden geene zeldzaamheid, dat over het hier bedoeld afleiden van het water soms hooggaande twisten rezen, zoogenaamde *prang-dessa*, (1) en wel zóó, dat de eene dessa hare regten tegenover de andere met de wapenen moest handhaven; eene verstoring der rust intusschen, welke in de Gouvernements-residentiën, door het in dienststellen van inlandsche beambten onder den naam van *hoofden der waterleidingen* (penghoeloe-banjoe) eerlang een einde nam, daar al dergelijke geschillen, door hen onderzocht en beslist, of des noodig, voor de bevoegde autoriteit gebragt werden.

---

niemand er meer naar ziet: ja, dáár gaat *alles* slecht, tot schade van alle partijen en de rijstoogst lijdt er zeker onder. Zoo is de *zoogenaamde* vrije arbeid, die een algemeene *plagerij* heeten mag, de grootste vijand van suiker- en rijst-kultuur en zeer zeker de ondergang van beide, tot verdert van alle betrokkene partijen.

Om dit er dus te voegen: al die, in de M. v. T. bl. der agrarische wet n°. 2 voorkomende bezwaren tegen de suiker-kultuur, bestaan *niet*, waar de aanplant niet bovenmate groot, de gronden en al het overige voor den riet-aanplant geschikt en de zaak slechts eenigzins goed geregeld is. Ik heb te lang, te vele jaren achtereen, duizenden bouws suikerriet doen planten, om niet te kunnen beoordeelen, dat hetgeen bij gemeld stuk, in algemeene bewoordigen als bezwaren tegen de suiker-kultuur wordt gezegd, als zeer onjuist te beschouwen is. Mij althans is over al die *bezwaren* nooit eenige klagt ter ooren gekomen. Bovendien de groote voordeelen, welke de bevolking uit den suikerteelt en wat er aan vast is, trekt, wegen rijkelijk op tegen het werk, 'twelk zij daarvoor verrigt. Wederom beroep ik mij op het getuigenis der Kamer v. K. bl. 10 hiervoren aangehaald.

(1) Strijdvoeren der dessas onderling.

Digitized by Google

Maar ik neem onderwerpelijk veeleer het geval, dat een erfpachter, zich weinig om lager liggende landen bekreunende, goedvindt, zelf rijstvelden aan te leggen, en daartoe het over *zijn* gebied stroomend water, geheel of gedeeltelijk afleidt, doch ook op die wijze den rijstbouw elders benadeelt en zoo tot misgewas aanleiding geeft. Hoe dan? Wie zal in zulk eene aangelegenheid den Javaan in zijn goed regt tegenover den vreemden indringer beschermen? Zéér zeker zou het gewestelijk bestuur, zelfs de Regering, zulks *behooren* te doen.

Maar zal zij het doen.....? Wij voor ons trekken het zéér in twijfel! Het betreft hier geen geschil meer van Javanen onderling. Het Indisch bestuur zal dan staan tegenover den erfpachts-heer, een buitenlander misschien; mogelijk wel vertegenwoordiger, zaakgelastigde eener welligt invloedrijke vennootschap met vreemd kapitaal werkende! Zal het Gouvernement, magt- en krachteloos als het reeds in veel geworden is — men denke slechts aan de vernederende, smadelijke taal door de Indische pers sedert jaren tegen alles wat van de Regering, zelfs van het Opperbestuur uitging maar de *partij* niet beviel, aldaar straffeloos gevoerd — zich dan met kracht doen gelden en den erfpachter dwingen, tot hetgeen het belang der bevolking eischt, vooral tot bewaring van orde en rust?

Nog eens: wij betwijfelen het. Waar een welbegrepen Staatsbelang slechts het welzijn van allen beoogt: waar, zoo lang het vertrouwen in de Regering door onverstandige maatregelen of onbillijke handelingen jegens de inheemsche bevolking, niet geschokt is en groote en kleine hoofden, ieder in hunnen kring, daartoe medewerken, en geen tweede, vreemd element, 't welk alléén zijn eigen tijdelijk belang raadpleegt, tusschen beiden treedt, dan ja, zijn al dergelijke verstoringen der openbare rust, ten minste van eenig belang, ondenkbaar. Maar met wetten en verordeningen welke de Javaansche huishouding en instellingen en het geheele binnenlandsch bestuur in het hart aantasten, zouden er wel eens botsingen kunnen ontstaan, van vrij wat bedenkelijker aard dan die vroegere

Digitized by Google

prang-dessa, terwijl het Gouvernement dan wel genoodzaakt wezen zou gewapenderhand tusschen beide te komen.

Overigens is het eene dwaling wanneer men meent, dat het afstaan, vooral van woeste gronden, de welvaart der Javanen zal bevorderen.

Behalve nu dat de speculatiegeest zich minder werpen zal op wezenlijk *woeste* streken, ver van bewoonde oorden, maar, en dit is zeer natuurlijk, gronden zal trachten magtig te worden in de nabijheid van bewoonde gedeelten gelegen, zal het in de meeste gevallen zijn, eene van den kant der ondernemers door velerlei middelen bewerkte en mitsdien *kunstmatige* verplaatsing van werkkrachten. Dus van handen die tot nog toe niet werkeloos waren.

Het zal alzoo worden een verhuizen van een deel der bevolking, hetwelk reeds elders, vooral den eigenlijken landbouwer in den veld-arbeid en het verrigten van altoos noodzakelijke diensten behulpzaam was. Een verloopen van deze klasse van menschen kan, het is duidelijk, noch in het belang der bevolking en van haren landbouw, noch in dat van het Gouvernement zijn.

Hoort men velen, meestal bij gemis aan kennis van plaatselijke toestanden, soms spreken over die «digt op een gepakte bevolking in de beneden landen» (1) dan is het als of rondom die landstreken een *Chinesche muur* was opgetrokken, en het dus voor de Javanen eene weldaad ware, dien muur door den stormram, die *erfpacht* heet, omver te rameijen! Maar even als zulks het geval is met zoo vele argumenten welke in de laatste jaren ten gunste eener par-

---

(1) De Kamers van Koophandel schreven in 1865 in hun bekend adres daaromtrent met zoo veel waarheid: «zelfs in het digtst bevolkte oord vindt, in den regel, ieder man de noodige middelen van bestaan.» Dit spreekt ook van zelf: anders bleef hij er niet!

Digitized by Google

ticuliere exploitatie worden aangevoerd, springt ook hier ten duidelijkste in het oog het ongerijmde der bewering, als zou de bevolking op dat eiland de landbouw industrie van « bijzondere personen » noodig hebben, om zich, naarmate zij in zielental aanwast, over Java te verspreiden.

Heeft men die bevolking in den tijd van nog geen *dertig* jaren, dan niet van nog geen 8 millioen, tot 14 à 15 millioen zielen zien aangroeijen? (en dat, zoo als beweerd wordt, onder al dien onlijdelijken druk van dwangkultuur en heerendiensten.!!) Is er elders een tweede voorbeeld van aan te wijzen?

Voorts, wanneer wij haar onder Gouvernements-beheer, gaande weg en als het ware ongemerkt, vroeger geheel woeste oorden — ik zou ze met de groote kaart van Java voor mij, in vele residentiën kunnen aanwijzen — voor den rijstbouw of voor den teelt van andere gewassen zien geschikt maken;

Wanneer men, in de binnenlanden reizende, vooral dáár waar de ontgonnen streken aan onbebouwde oorden palen, alom grooter of kleiner gehuchten, soms slechts enkele huizen en hutten, opmerkt, maar die ettelijke jaren later, onder het gebladerte van vrucht- en andere boomen verscholen, in welvarende dorpen veranderd zijn: blijkt dan daaruit niet genoeg dat de inlander de hulp van industrieëlen *niet* behoeft, om, naar gelang der noodzakelijkheid, zich uit te zetten en zich over zijnen grond te verspreiden?

Dat nu die weg als de natuurlijkste ook de beste is, dus tot wezenlijk heil der inlandsche maatschappij strekt, juist omdat de verspreiding der bevolking op die wijze, in tegenoverstelling eener *kunstmatige* verplaatsing van werkkrachten, geen bestaande toestanden gewelddadig verstoort, is even begrijpelijk, als het volstrekt onbegrijpelijk is, dat men hier, ondanks al hetgeen sedert jaren, ook in dat opzigt, over Indië is geschreven, nog altijd ter goeder trouw een argument blijft aannemen 't welk zich zelf wederlegt, en men zoo in de meening blijft verkeeren, dat de particuliere in-

Digitized by Google

dustrie, eenmaal als hoofd-element toegelaten, op Java wonderen zal verrigten! (1)

Op het daarstellen van hechte en duurzame waterwerken, zoo als er op Java eenigen worden aangetroffen, kan niet te veel worden aangedrongen. Waar aanzienlijke uitgestrektheden bouwgrond van de regens afhankelijk zijn, behooren dammen en dergelijke werken zoo veel mogelijk door deskundigen en niet dan na naauwkeurig onderzoek, in overleg met de gewestelijke bestnren en hoofden, te worden ontworpen en tot stand gebragt. Maar zulks kan alléén en opdat geen andere belangen er onder lijden, geschieden van Gouvernements-wege. Alléén de Regering is, daar zij aller belang ver-

---

(1) De N. R. Courant van 29 Julij jl. tracht in het tweede artikel harer beschouwingen over de zoogenaamde Agrarische wet, te betoogen, dat „ Europesche kapitalen en Europesche intelligentie noodig zijn, om de „ uitgestrekte wildernissen die nog een zeer groot gedeelte van Java be„ slaan, bewoonbaar en bebouwbaar te maken; dat zonder dit middel geene „ kans bestaat om de „ mierennesten „ waarin, op een betrekkelijk klein „ deel des eilands, de bevolking met eene soms drie- à viermaal sterkere „ dichtheid dan in de meest bevolkte gewesten van ons Vaderland is op„ eengehoopt — uit elkander te drijven, de bevolking over het eiland te „ verspreiden en door de uitbreiding van het areaal der cultuur en de betere „ aanwending der voorhanden werkkrachten, het productief vermogen van „ Java te verhoogen. „

Op een „ betrekkelijk klein deel des eilands „? Die de kaart van Java voor zich neemt en met het land bekend is, zal in die uitdrukking groote overdrijving vinden. Is dan geheel het overig gedeelte waarop steeds gewezen wordt; zijn al die hooge bergruggen en bergtoppen op Java; voorts die vele onvruchtbare of voor kultuur ongeschikte streken, bewoonbaar? Wij wezen er reeds bl. 19 op. Zonder de toekenning van een *zakelijk-regt* aan particulieren heeft de bevolking zich dusverre vrij goed over Java verspreid! Maar eene waarheid is het, dat al dergelijke kultuur- en erfpachtswetten met wat er verder toe behoort: grondeigendom aan den inlander enz. eene nu nog gezeten bevolking wel van lieverlede *uit elkander zullen drijven* om, tot groot nadeel van het algemeen belang, van welvarende landbouwers, rondzwervers en *proletariers* te maken.

Digitized by Google

tegenwoordigt en behartigt — dit ten minste *behoort* zij te doen — bij magte, werken van grooten omvang en van dat gewigt voor het *algemeen* belang, van harent-wege te doen uitvoeren.

Wat voorts de voordeelen betreft, welke de particuliere ondernemer in dit opzigt ook het Gouvernement zou kunnen aanbrengen, daarop zal in de meeste gevallen ten volle toepasselijk zijn de uitspraak van wijlen den Raad van Indië Mr. H. W. MUNTINGHE, in zijn bekend advies van 22 Maart 1822, aan den Gouverneur-Generaal VAN DER CAPELLEN ingediend: n.l. «dat er geene voordeelen zijn, welke de «Europesche landbezitters aan het Gouvernement zouden «kunnen aanbrengen, die niet in dezelfde mate regtstreeks «door het Gouvernement van die landen zouden kunnen «getrokken worden, *en telkens met bijvoeging van al hetgeen «de bijzondere winst van den Europeschen eigenaar uit-«maakt.*» (1)

In allen gevalle ware het wenschelijk, ja, in een tropisch gewest als Java is in het algemeen belang dringend noodig, dat geen «bijzondere personen» waterwerken mogten aanleggen, zonder daartoe vóóraf de toestemming van het bestuur te hebben erlangd.

Eindelijk, en met betrekking tot hetgeen wij blz. 14 omtrent de «heerendiensten» opmerkten: men weet dat over het algemeen zij, die de Gouvernements-kultures door particuliere exploitatie wenschen vervangen te zien, zéér voor de afschaffing, ten minste voor eene zoo veel mogelijke inkrimping van die diensten gestemd zijn.

Dit nogtans is zeer begrijpelijk. Hoe minder heerendiensten

---

(1) Wij onderschrappen. In het lezenswaardig geschrift van den Heer W. L. DE STURLER: *Vlugtige aanteekeningen op de beschouwingen over N.-I. van den Generaal Majoor Baron* NAHUIJS VAN BURGST, J. OOMKENS, Groningen 1847, komen een aantal aanhalingen, blz. 16—20, uit dat advies voor.

Digitized by Google

de bevolking te verrigten heeft, hoe méér handen, meent men, ten behoeve van den zoogenaamden *vrijen arbeid* zullen beschikbaar komen. Van daar dat de Kamer van Koophandel van Soerabaija, bij haar meermalen aangehaald adres aan den Gouverneur-Generaal tegen de kultuurwet-Franssen van de Putte opmerkte: «De Kamer voorziet de tegenwerping «dat de afschaffing der heerendiensten het verkrijgen van «vrije-arbeiders in het algemeen en dus ook voor de erf-«pachters zal gemakkelijk maken..... Men moge al de «*heerendiensten* afschaffen, het object zelf dier diensten, kan «bezwaarlijk worden afgeschaft, daar wegen, dijken en «bruggen wèl altijd zullen moeten gemaakt en hersteld «worden en er altijd wachten te betrekken, gevangenen en «gouvernements-goederen te vervoeren, posterijen te onder-«houden en vele andere zaken van dien aard te verrigten «zullen zijn. Nu is het wél waar, dat aan die diensten het «dubbel der handen wordt verspild, waarmede zij zouden «kunnen verrigt worden. Maar kan dit geheel worden ver-«meden? Zou er, wanneer het Gouvernement die diensten «betaalt, *niet* gedagdiefd worden; of zoude men, om dit «te voorkomen, de toevlugt durven nemen tot uitbestedin-«gen en de bevolking blootstellen aan de knoeijerijen tus-«schen aannemers en hoofden, welke hieruit waarschijnlijk «zouden voortvloeijen?»

Al deze opmerkingen der Kamer zijn zéér juist. Men zou dan éérst het volks-karakter, den *volks-aard* van den Javaan moeten veranderen, vóór dat er aan eene wijziging in de wijze waarop hij als Oosterling gewoon is te werken, te denken valt!

Zien zij die Java en den Javaan willen «hervormen» daartoe kans? zal althans de arbeid die hij voor hen verrigten moet, wezenlijk *vrije* arbeid zijn. Laat men hem niet op *zijne* wijze werken, — nu en dan eens neêrhurken om een *sieritje* (betelblaadje) te kaauwen, of een tijdlang in de koelte uit te blazen; wil men hem een en ander beletten; — en niet alléén den gemeenen man, maar de hoofden

Digitized by Google

evenzeer — strengt men hem wat veel aan, dan heet het spoedig dat: het te zwaar is! en hij — *éclipseert!*

Even onpractisch en tot groot nadeel voor den lande in elk opzigt, zou zijn, afkoopbaarstelling der heerendiensten, als maatregel, ten behoeve der industrie van «bijzondere personen» in te voeren. Wij hebben daarover op bladz. 38 ons gevoelen gezegd.

Wenschen velen en gewis met de beste bedoelingen, de heerendiensten zooveel eenigzins mogelijk is in te krimpen, zelfs ragenoeg afgeschaft te zien, dan toch vergeten zij dat ook hier te lande verschillende diensten bestaan, welke, met de voor Java zoozeer gewraakte heerendiensten, bijna geheel overeenkomen.

Behalve dat, volgens art. 239 der gemeentewet, welke in 't algemeen belang «belasting in natura of verpligting tot arbeid of levering ten behoeve van gemeentewerken», veroorlooft, vindt men hier en daar nog, «hand- en spandiensten of boerwerken» gewoonlijk gevorderd tot het onderhoud of tot het aanleggen van gemeentewegen, voetpaden, waterleidingen en andere werken, wier onderhoud krachtens art. 231, gemeentelast is. In Drenthe meldt een schrijver van 1862, vordert men ze ook tot het doen van zekere beurten met wagens en paarden, tot vervoer van personen en goederen ten dienste en tot ontlasting der gemeente.»

«De hand en spandiensten bestaan gewoonlijk in het in persoon verrigten van de gevorderde diensten, onder de verpligting tot medebrenging van eene spade of van andere tot de dienst benoodigde werktuigen en gereedschappen; de spandiensten en de levering van paarden en voertuigen met een geschikten voerman indien men zelf de dienst niet verrigt; ook kan in de plaats van voertuig, de medebrenging van ploegen of eegden gevorderd worden. (1)

(1) E. DE WAAL, *Aanteekeningen op Kol. onderwerpen*, VIII bl. 379 uit de *Bijdragen tot de kennis van het Staats-, Provinciaal- en Gemeente-bestuur in Nederland* deel VII bl. 147.

Digitized by Google

Stemt die geheele reeks van diensten niet grootendeels overeen met de gewone heerendiensten op Java?

Dringt men echter op de afschaffing of inkrimping grootendeels, van deze diensten aan, zoo wete men: vooreerst — 't is meermalen aangetoond — dat de bevolking ook daarvoor van alle belasting op de *tweede gewassen*, na den rijstoogst geplant wordende, is vrijgesteld en ten tweede: dat, met hetgeen waarvoor men ter zelfder tijd ijvert, n. l. voor eene jaarlijksche uitgifte van gronden aan particulieren en waartoe het verder leidt, juist grooter druk op den inlander zal worden gelegd.

Wordt thans van alle zijden geklaagd, dat véél van hetgeen een 25—30 jaren geleden ten algemeenen nutte was verordend en daargesteld, langzamerhand door allerlei ondoordachte grepen in het dorps-bestuur, in overoude gebruiken en de geheele dessa's huishouding, is in verval geraakt — het zal, men kan er zeker van zijn, met hetgeen thans beoogd wordt, er niet beter op worden! Bestaande en altijd niet te missen wegen, bruggen, wachthuizen, post-stations en wat dies meer zij, zullen meer en meer in verval raken en daarom en terwijl ze toch dienen te *blijven* bestaan, met des te grooter moeite onderhouden worden. Intusschen zal ieder ondernemer op zijn erfpachtsperceel zijne eigene middelen van gemeenschap willen aanleggen, en, waar die de landen onder Gouvernementsbestuur doorsnijden, zal hij er op aandringen, welligt *vorderen* dat de opgezetenen dier Gouvernements districten, die wegen en bruggen als *hun* aandeel in de heerendienst ten zijnen behoeve zullen daarstellen en onderhouden. Bij weigering toch van den kant des bestuurs om de bevolking daarmede te belasten, zou het wel niet aan klagten ontbreken, over noodelooze belemmeringen (art. 60 nieuwe redactie) hem, in het nadeel zijner zaak, « in den weg gelegd »!

Gevolgelijk: voor orde, wanorde; mèèr arbeid, mèèr druk, en dat alles met klimmende ontevredenheid en afnemend gezag bij hen, die evenwel voor elke botsing aansprakelijk zullen gehouden worden!

Digitized by Google

III.

Bladz. 48. Dat men destijds bij de bureaux te Batavia, in de terminologie, vooral waar het binnenlandsch beheer besproken werd, niet altijd even keurig en duidelijk was en voor dezelfde zaak, nu eens deze dan weder gene uitdrukking, soms echter van geheel andere beteekenis, bezigde, blijkt ook a. hieruit, dat, terwijl in het eene besluit van de koffijtuinen gesproken wordt als «aan den lande toebehoorende,» en als aan de bevolking «verhuurd» wordende, wederom in een ander stuk (Besluit Kom. Gen. 3 Jan. 1819, n°. 1) en teregt de Javaan als «*planter*» en «*grond-*«*eigenaar*» optreedt. In gelijken zin wordt ook elders, waar van de landrente van die tuinen te heffen wordt gehandeld, (Publikatie van 2 Dec. 1825, n°. 1) bepaald: dat de ambtenaren «met overleg der hoofden en oudsten van «elke dessa *aan welke gemelde tuinen behooren*, het bedrag «der belasting zullen regelen.»

Het is dus geheel ten onregte, dat de Minister het bewijs dat het eigendomsregt op den grond bij den Souverein berust, aan sommige uitdrukkingen bij vroegere regerings-stukken voorkomende meent te kunnen ontleenen. Tegenover deze, zijn toch wederom andere bewoordingen aan te halen van geheel verschillende beteekenis.

Dit zelfde geldt omtrent hetgeen in de M. v. T. nopens den belastbaren grond der rijst- en tegal-velden wordt gezegd.

Volgens den gewezen Gouverneur-Generaal Mr. P. MERKUS, «bestond het eigendomsregt van den Vorst in Indië op den «grond, in de magt om van de voortbrengselen van den «bebouwden grond, een zeker aandeel te heffen, *doch* «*nimmer om over dien grond zelven te mogen beschikken.*» En in zijn: BLIK *op het bestuur van N. I. onder den* G.-G. J. VAN DEN BOSCH, zegt dezelfde schrijver: «Een ondersteld «eigendomsregt in den Souverein, hetwelk ten allen tijde «zulk een geliefkoosd begrip der Europeanen in Indië ge-

Digitized by Google

« weest is, bragt al dadelijk, bij de beraadslagingen omtrent « de invoering van het landelijk stelsel een onjuist begrip te « weeg; en deed de Engelschen op Java in dezelfde dwaling « vervallen, voor welker klippen zij zich in hunne eigene « bezittingen niet hadden kunnen hoeden, en waarvan het « gevolg was, dat, bij de daarstelling van den nieuwen maat- « regel, (1) van het beginsel werd uitgegaan van: *verhuring « der gronden*, in stede van eene bevestiging der landbou- « wers in hun eigendoms-regt en eene heffing van de grond- « lasten te bepalen; (2) eene benaming later, na de her- « stelling van het Nederlandsch gezag op Java, bij den aan- « slag op de rijst- en tegalvelden der Javanen overgenomen « en nog langen tijd in gebruik gebleven. »

De Minister van Koloniën zal uit deze toelichting van den heer Mr. P. MERKUS zien, dat hij, bladz. 3, der M. v. T. o. a. uit dat woord: « *huurders* » ten onregte afleidt, dat het Gouvernement zich als eigenaar van den grond te beschouwen heeft.

Dat, zoo als wijlen de Heer MERKUS schreef: « een ver- « ondersteld eigendomsregt in den Souverein ten allen tijde « zulk een geliefkoosd begrip der Europeanen in Indië is « geweest, » een begrip hetwelk vooral in de laatste jaren niet alléén door den Europeaan in Indië, maar ook door menigeen hier te lande hartstogtelijk wordt verdedigd, is zeer verklaarbaar. Niets duidelijker dan dat! Kon toch de Staat worden beschouwd te zijn: *eigenaar* van den grond in zijne Aziatische Bezittingen: waarom, zou men al ligt vragen, zou hij dan ook niet over dien bodem beschikken; dien

---

(1) De invoering der landrente of zoogenaamde grondbelasting.

(2) *Grondbelasting*, in den zin welke men hier te lande daaraan hecht, n. l. eene belasting op den bebouwden of bebouwbaren grond, is van den Javaanschen landbouwer, die van geen overleggen van geld weet, niet te vorderen. Van daar dat over het algemeen de aanslag op het *gewas* geschiedt.

Behalve dat de meeste velden kommunaal of gemeenschappelijk bezit zijn, zou, bij mislukking van den oogst, bezwaarlijk veel te heffen zijn.

Digitized by Google

mogen uitgeven in erfpacht, *verkoopen* zelfs aan den meestbiedende? Het is inderdaad een verlokkend denkbeeld, om, in plaats van huurder, voor 20 of 25 jaren en dan onder altoos meer beperkende bepalingen, te kunnen worden: *erfpachter*, in het bezit te geraken van een zakelijk regt op den grond voor den tijd van 3/4 eeuw en langer, (eigenlijk voor altoos) wanner men de M. v. T. (en bl. 35 hiervoren), leest. Dus met het vooruitzigt dat regt aan den eersten den besten landgenoot of buitenlander, zelfs aan Chinezen. met aanzienlijke winst te kunnen overdoen!

Even verklaarbaar is het, dat in het algemeen hier te lande uitgifte van gronden op *die* wijze, en het toekennen van grondeigendom aan de Javanen, zooveel voorstanders vindt.

Brengt toch iedere mail het berigt aan, dat de zaken op Java meer en meer achteruitgaan; dat de ontevredenheid toeneemt en zooveel onafgedaan blijft, dan moet dit wel de aandacht trekken! Leest men voorts dat, volgens het gevoelen der heeren leden in «*liberale*» rigting (Versl. bl. 1): «het eenige middel om in den aangeduiden ongunstigen «staat van zaken te voorzien, is..... het verleenen van «zekerheid, althans betrekkelijke zekerheid voor het in land-«bouw-ondernemingen gestoken kapitaal — en die zekerheid is «niet anders te verschaffen, dan door toekenning van zake-«lijk regt op den grond;» of zoo als elders: «Intusschen is «de welvaart op Java hevig geschokt, de inlander verarmd, «een groot deel der Europesche maatschappij op Java op «den rand van den ondergang gebragt,» (1) dan laat het zich begrijpen, waarom velen, die in de welvaart van Java opregt belang stellen, als met Indië onbekend zich aansluiten bij hen, die, niet alleen van erfpacht, maar van eene geheele loslating van het dus verre gevolgd regerings-beginsel de schoonste toekomst voorspellen.

---

(1) *N. R. Ct.* 29 Julij jl. in haar *Agrarisch wetsartikel.*

Digitized by Google

Bij hunne geheel onjuiste begrippen van een Aziatisch gewest, kunnen zij, bij al hunne belangstelling voor Java, niet inzien, dat zij met daartoe mede te werken: *de paarden achter den wagen spannen.* Zij nemen, om ons zoo uit te drukken: *een deel voor het geheel.* Het geheel eigenaardige van een Oostersch volk voorbij ziende of niet kennende, meenen zij, dat voor Indië de particuliere industrie hoofdzaak is. Dat, waar deze kwijnt en klaagt, waar de orde af- en de onveiligheid voor personen en eigendommen toenemen, zulks zonder twijfel aan de voor die bezitting vroeger aangenomen wijze van bestuur te wijten is.

Dat de zaak echter juist in omgekeerden zin moet worden opgevat: dat beseffen zij niet. Zij kunnen dat ook niet, wij herhalen het, omdat zij met Indië onbekend zijn!

De achteruitgang der landbouw-nijverheid van particulieren, de verliezen door vele daarbij betrokkenen geleden; de klimmende verwarring in alles en de ontevredenheid ten gevolge van ondervonden teleurstelling, zijn juist hieraan te wijten, dat men, zonder op het geheel eigenaardige van land en volk te letten, van de nu ruim 30 jaren voor Java aangenomen regerings-beginselen gaande weg is afgeweken, en een stelsel van exploitatie hetwelk alleen in ontwikkelde, zelfstandige Westersche maatschappijen met duurzame goede gevolgen was toe te passen, ongeacht alle waarschuwingen, heeft gepoogd door te drijven in een Oostersch gewest; dus: zonder te rade te gaan met: «het karakter van het land.»

Gevolgelijk: dat, met op dien weg verder voort te gaan, het reeds bestaande kwaad niet alléén bij den dag verergeren zal, maar het ten slotte volstrekt onmogelijk zal worden een land te regeren, waar de overheerscher altijd *vreemdeling* blijft, en hij een overmagtige bevolking van 15 millioen inlanders, waarlijk niet te ligt te tellen! tegen zich over heeft.

Digitized by Google

IV.

Niet alleen in maar ook buiten de Kamer heeft de leer, door den Minister van Koloniën gehuldigd, dat de Staat zou zijn: eigenaar van den bodem op Java, ernstige tegenspraak ondervonden. «De Heer DE WAAL is, blijkens zijn «Memorie van toelichting, een aanhanger der oude leer, «dat de Souverein op Java eigenaar is van alle gronden, «hetzij bebouwde of onbebouwde.» (1)

Het komt er dus alléén op aan, of, terwijl hier nu van *onbebouwde* gronden sprake is, op aannemelijke wijze, wordt bewezen de bevoegdheid van den Staat, om over deze naar welgevallen te kunnen beschikken, vooral dewijl bij de kultuurwet van 1865 dezelfde hypothese welke wij hier in de wet-DE WAAL terugvinden, werd vooropgesteld.

Nu weten wij wel, dat bij eerstgemeld ontwerp, volgens de artikelen 2—6, waren uitgezonderd de bebouwde gronden. Voorts de «wegen, straten en waterleidingen; de gewijde gronden» (perdikan-landerijen) (2) en andere, terwijl die alle bij deze wet schijnen voor te komen, als aan den lande toebehoorende, maar als den Javaan in gebruiks-regt afgegeven of aan hem af te staan, indien hij zulks mogt verlangen. Nogtans in doel en strekking komen beide ontwerpen tamelijk wèl overeen.

Immers de *strekking* der kultuurwet van 1865 was, volgens art. 8 en 9, geen andere, dan het gemeentelijk landbezit der dorpen door individueelen grond-eigendom geleidelijk te doen vervangen. Het *doel* was, ten minste de mogelijkheid open te stellen, dien eigendom van grond later — door de herziening na vijf jaren van art. 12 — op Europeanen en vreemde Oosterlingen te kunnen doen overgaan, waardoor die grond met der daad een gewild «*handels-artikel*» worden zou; eene

(1) *N. R. C.* in hare *agrarische* artikelen van 30 en 31 Julij jl.

(2) Velden, behoorende aan priester-dessas, meestal een soort van scholen en seminariën, tot onderwijs in de Mahomedaansche godsdienst.

Digitized by Google

hervorming, van bestaande toestanden, welke, naar het mij voorkomt, ook van deze wet het gevolg moet worden.

Beide ontwerpen komen dus, hoewel in andere bewoordingen, bij het in werking treden der daarbij aangenomen rigting, ongeveer op hetzelfde neêr: beschikking over en toeëigening allengskens van de bebouwde akkers en gronden der Javanen door particulieren of «bijzondere personen», maar dit laatste vooral tot verderf van den landbouwenden inboorling. Want dat de bepaling «*behoudens zijne* verpligtingen, *jegens de gemeente en den lande*, in alinea 4 der wet-DEWAAL voorkomende, volstrekt geen waarborg aanbiedt, dat de aan den inlander in eigendom afgestane gronden, niet in handen geraken van Europeanen, Chinezen, en anderen, hebben wij hiervoren, bl. 37, aangetoond.

Dat het den Minister, met terugzigt op de vorige debatten in 1865 en 1867, tot een soort van verwijt gemaakt wordt, dat hij de kwestie van den grondeigendom op nieuw ter sprake heeft gebragt, komt mij onredelijk voor.

«Wij begrijpen niet, waarom de Minister dien twistappel, «waarover zich reeds zoo vele hoofden warm hebben ge«maakt, op nieuw in de discussien heeft geworpen.» (1) Maar is dan de zaak niet wel van zóó veel belang, om haar duidelijk en klaar en zonder dat zij voor verdere tegenspraak vatbaar is, te zien uitgemaakt, alvorens de Wetgevende magt als het ware een vonnis velle, 't welk over de toekomst van een geheel volk, en wél van een *landbouwend* volk, beslist? Bij een minder naauwgezet en onpartijdig onderzoek, zou die uitspraak wel eens later als hoogst onregtvaardig en bij alle beschaafde natiën — voor zoo verre zij ten minste het regt van den sterkste niet schromelijk misbruiken — als een verregaande schennis van het na-

(1) N. R. C. in haar vijfde *agrarisch artikel* van 2 Aug. jl.

Digitized by Google

tuurlijk en erkend volkenregt kunnen worden uitgekreten.

De Minister verdient dus eer lof dan afkeuring voor hetgeen hij in dezen heeft gedaan om zijne meening, dat het eigendoms-regt op den grond den Staat toebehoort, te staven.

Zijn nu de daarvoor door hem bijgebragte argumenten, gelijk wij dit bl. 16—29 aantoonden, niet aannemelijk, evenmin hebben wij kunnen ontdekken, dat, ondanks «de «reuzenschreden van onze sedert 1866 vooruitgegane kennis «van de agrarische instellingen op Java,» het hier bedoeld orgaan eenig afdoend bewijs geleverd heeft, dat de woeste gronden aldaar zouden zijn eene: «res-nullius;» — met andere woorden, dat de Staat die gronden «krachtens zijn Souvereinregt zonder bezwaar» zou kunnen vervreemden ten behoeve van buitenlanders, niet-Javanen; zelfs, gelijk dat blad dit schijnt te wenschen, voor een tijd van «*vijf-en-zeventig* jaren», liefst als minimum. Immers zou dit, vooral wanneer men de gronden in erfpacht uitgaf, met verkoopen gelijk staan, of met eene berooving van den Javaan voor altijd.

Kan nu dat regt van den Souverein op den grond niet op alles afdoende wijze worden aangetoond — en het bewijs daarvoor is evenmin in de M. v. T. of in het uitgebragt verslag der Kamer, als in de artikelen der N. R. C. te vinden — dan gaat het niet aan, waar wél van *regt*, maar niet van onregt sprake behoort te zijn «het punt der rechten van den Staat in het midden te laten,» en intusschen onder de benaming van «herstel van recht» of afstand van Staats-eigendom, een landbouwende bevolking den vrij zekeren kans te doen beloopen, hare akkers kwijt te raken, alles ten bate van vreemde indringers.

«Verwerpen wij toch, zegt de N. R. C. in haar laatste «artikel, van den 5 Aug. jl. die verfoeijelijke hypocrisie van «het oude stelsel, dat, bij het exploiteeren van den inlander,

Digitized by Google

«steeds diens eigenbelang tot pretext maakte.» Daarom wordt men inderdaad tot tranen toe bewogen, bij de uitnemende belangeloosheid en Javanenliefde, met welke sedert eenige jaren het *nieuwe* stelsel zich aanprijst. Aandoenlijk is het te zien, hoe dit *nieuwe* stelsel, vrij van alle hypocrisie, alléén de «*herstelling van de rechten* der Javanen» op het oog heeft; «de erkenning en regeling van het eigen-«doms-recht der inlanders op den grond, door hen zelven en «hunne voorvaderen ontgonnen», en hoe onuitputtelijk het *nieuwe* stelsel is in de optelling der zegeningen, welke de toekenning van den grondeigendom den inlander *moet* aanbrengen!

Wij willen dan ook daarom bij die «verfoeijelijke hypocrisie» van het «oude stelsel» en de vóór- of nadeelige gevolgen er van voor de bevolking van Java, niet stil staan; alléén aan de welbekende kwestie van het: *voor* in plaats van *door* herinnerende. (1) Maar, onverschillig of het bebouwde of onbebouwde gronden betreft, blijft het, bij de reeds sedert lang opgedane ondervinding, toch nog altijd in het oog van velen die er over kunnen oordeelen, volstrekt *niet bewezen*, dat die toekenning van grondeigendom aan den Javaan, voor welke het *nieuwe* stelsel, ontdaan van alle eigenbaat met zooveel gloed en volharding strijdt, wezen zou eene «*weldaad*, die de Staat uit vrije beweging tot verhooging «zijner welvaart aan den inlander schenkt, wanneer hij daar-«van afstand doet;» d. w. z. wanneer hij den nog kinderlijken Javaan met den méér ontwikkelden, zelfstandigen

(1) Men herrinnert zich de interpellatie daarover van het lid der Kamer, den Heer J. L. Nierstrasz, op den 12 Juuij 1868. *Vóór* en dus niet *dóór* het kultuur-stelsel, had de bevolking soms gebrek aan voedsel en het opzoeken in de bosschen van wortelen voor hem en de zijnen was daarvan het gevolg. *Na* de invoering van dat stelsel: welvaart voor den Javaan, méér verdiensten, overvloed aan goed voedsel, zelfs gelegenheid om zich *artikelen van weelde* aan te schaffen. (Rapport van den toenmaligen Directeur der Kultures, den Heer G. L. Baud aan den G. G.) Zie ten overvloede, mijn daarover handelend artikel in de *Amst. C.* van 25 Julij 1868.

Digitized by Google

Westerschen landbouwer op ééne lijn stelt; of dat die toekenning van het eigendomsregt aan eerstgemelde zou zijn: « eene herstelling van recht waartoe de Staat ver- « plicht is. »

Wanneer wij nu zien, dat die belangstelling in het lot der bevolking van Java, volgens het *nieuwe* stelsel, gelijk er in het verslag op wordt gewezen, voor den Javaan nog geen voldoenden waarborg tot verzekering zijner regten op den grond oplevert, zouden wij niet ongeneigd zijn te meenen, dat de Staat, (naar het « *oude* stelsel ») in zijne betrekking van « voogd tot den minderjarige » (1) zich wel zoo goed van zijn duren pligt zou kwijten, wanneer hij zijne magt gebruikte, om, althans nog vooreerst, den tegenwoordigen toestand, het gemeentelijk landbezit der dorpen, te bestendigen, dan, volgens het *nieuwe* stelsel, een toestand in het leven te roepen, in welken misschien een groot gedeelte van de velden dier « minderjarigen » — zeker in strijd met hetgeen het *nieuwe* stelsel bedoelt, — in handen van hulpvaardige geheel belangelooze geldschieters, wie het natuurlijk alléén om het geluk der Javanen te doen is, zou kunnen overgaan!

V.

Bladz. 26. Het is inderdaad bevreemdend, dat de verdedigers der agrarische wet over *huur* en *pacht* spreken, als of het woorden van geheel verschillende beteekenis zijn.

Het woord *pacht* is in het dagelijksche leven gebruikelijk. *Huur* wordt daarentegen in de regtskundige taal gebezigd. Dit toch is, zou men zeggen, van algemeene bekendheid. Evenwel wordt er in een geheel anderen zin, als gold het een vroeger begaan abuis, op voortgeredeneerd.

Omdat in de wet voor Indië alléén het woord *huur* te

(1) Zie hier vroeger bladz. 32.

Digitized by Google

gebruiken was, heeft wijlen de Heer J. C. BAUD, en geheel te regt, bij zijn nader amendement het woord «pacht» weggelaten. Dat was dus volstrekt geene «toevalligheid.» Het is alzoo geen «herstellen» van een «*verzuim*», wanneer thans de agrarische wet in haar veranderd artikel 62, erfpacht schrijft, want in 1854, was van erfpacht geen sprake geweest, wél van «pacht d. i. van HUUR.» (1)

VI.

Bladz. 27. Blijft men, wat de onbebouwde gronden betreft, nu nog altijd het bewijs schuldig voor het beweerd regt van den Souverein, om die gronden ten behoeve van niet-Javanen, Europeanen en Chinezen naar willekeur te mogen vervreemden, het zou dan een ongehoord misbruik van magt zijn, wanneer men slechts zijn gang ging en handelde alsof daartoe de volle bevoegdheid bestond.

Wordt de kwestie beslist door woorden als deze: «omtrent «de bevoegdheid van den Staat, om woeste gronden in erf«pacht uit te geven, bestaat alléén verschil met hen, die «de ongerijmde leer drijven, dat alle grond op Java voor «de Javanen moet worden opengehouden, en geen vreem«deling zich daarop regten verwerven mag. (2)

In het oog van velen, die nog iets méér wenschen dan eenvoudig *den knoop doorgehakt* te zien, zullen woorden als bovenstaande meerendeels magtspreuken zijn, maar welke juist daarom en waar men het *regt* niet kan bewijzen, de stelling van het beweerd regt van den Souverein tot het vervreemden van den grond van het eiland der Javanen, eer verzwakken dan versterken.

---

(1) N. R. C. van den 29 Julij, in haar tweede artikel over de *agrarische-Wet*.

(2) Als boven, van den 30 Julij.

Digitized by Google

Is artikel 520, Burg. Wetboek van N. I. waarop de N. R. C. zich beroept, tot staving der stelling dat «de Staat krachtens zijn Souverein-regt zonder «bezwaar» over de woeste gronden kan beschikken, een meer afdoend bewijs, dan de wets-artikelen of gebrekkige terminologie van Indische regerings-stukken, welke de Minister, de heer DE WAAL ten voordeele van *zijn* gevoelen aanhaalt? (1)

Wie zal, bij eenige bekendheid met de plaatselijke gesteldheid der Javasche binnenlanden en de aldaar, naar eeuwenoud gebruik, gevolgde onbeschreven regten, in ernst beweren, dat de gronden tot de dessa's behoorende «niets te maken hebben met eigendomsrechten?» Dat die grenzen slechts zijn: «*politieke*» of «*politionele* grenzen «even als ook ten onzent alle gronden in politieken zin «tot de ééne of andere] gemeente behooren. «Binnen die «grenzen», zegt de schrijver, «liggen de akkers der bevolking, «hare gemeene weiden, en een zeker, naar de omstandig-«heden, ruimer of wijder getrokken rayon van gronden, «maar die zich bijna nooit verder dan tot 3 palen van de «dessa uitstrekken, waarop de bevolking gras, brandhout en «boschprodukten inzamelt. Maar binnen die grenzen liggen «ook vaak onafzienbare wildernissen, Tana-Oetan besar, «waarop de bevolking der dessa's *hoegenaamd geene prefe-«rente rechten laat gelden.*» (2)

Vermits nu het hier bedoeld orgaan tot staving van zijn gevoelen zich beroept, op de stukken der enquête nopens het regt der Javanen op onontgonnen gronden, den 1 April 1863, door den Minister HASSELMAN, aan de Tweede Kamer

---

(1) Art. 520 luidt: „Gronderven of andere onroerende zaken, die on-„beheerd zijn en geen eigenaar hebben .... behooren aan den lande.„

Daar nu, gelijk wij verder zullen zien, de woeste gronden wel degelijk *beheerd* zijn en *eigenaars* hebben, is dit wets-artikel zeker het allerminst van toepassing.

(2) Wij onderschrappen, N. R. C. van 28 Julij jl. in het eerste harer *agrarische artikelen.*

Digitized by Google

overgelegd, — stukken welke bij de meeste lezers wel niet bekend zullen zijn — kan het welligt zijn nut hebben, van het dáárin voorkomende beknopt den zakelijken inhoud terug te geven. De lezer zal dan zelf kunnen oordeelen, of het boven aangehaald beweren van gemeld blad, wel geheel juist is, en of het inderdaad met echt «liberale» beginselen te rijmen valt, de bevolking van Java haren grond te ontnemen, om dien aan «*vreemde gelukzoekers*» gelijk wijlen de heer J. C. BAUD hen noemde, weg te schenken.

Bovengemelde stukken der enquête raadplegende, vindt men van elke residentie in hoofdtrekken het volgende opgeteekend; omtrent de:

BEGRENZING DER DESSA-GRONDEN.

Bantam. «Iedere dessa heeft hare grenzen, doch zijn dit «maar politie-grenzen en is de instelling van latere dag-«teekening.» (1)

Krawang. Nagenoeg gelijkluidend met het rapport over Bantam.

Preanger-Regentschappen. Iedere *troep* heeft zijn eigen grondgebied.

«De grenzen worden door allerlei voorwerpen bepaald,

(1) Volgens het rapport over *Bantam* zou de bevolking de onontgonnen gronden beschouwen „als eigendom van den Staat en deze als representant van het algemeen, zoo dat men de onontgonnen gronden zou kunnen aanmerken als aan niemand toebehoorende." Dit nu is, m. i., niet volkomen juist. Vraagt men den Javaan: Aan wien behoort den grond? dan zullen velen, vooral uit den minderen stand, veelal antwoorden: *Kagoengan Kang Djeng-Goubernement* d. i.: „hij behoort aan het Gouvernement." Maar dit is in den mond van den inlander nog niets gezegd; 't is eenvoudig een Oostersche beleefdheidsterm, want hij zal misschien ook zeggen: „*Kagoengan Sampéan dhalem*" of, kort weg: *Kagoengan dhalem*: „d. i. dezelve behoort U mijnheer." Dat is jegens iemand van hoogen rang, ook in andere gevallen, dikwijls zijne gewone uitdrukking. Maar. daarom is men nog geen *eigenaar* van het object, waar over gesproken wordt

Digitized by Google

« het zij door een heuvel, door een ravijn, door een slokkan, « door boomen, rivieren, ja zelfs dikwijls door een steen. » Voor dessa's in de wildernis gelegen « is de grens gewoon- « lijk alléén tot het onmiddelijk aan de dessa grenzende be- « bouwde gedeelte, ja, in zéér enkele gevallen zelfs, in het « geheel niet bepaald. » (1)

Cheribon. « Het peridisch of politioneel grondgebied « der verschillende dessa's sluit aan elkaar. Geen plekje « grond, hoe hoog ook in het gebergte gelegen, of hoe ver « ook van bebouwde streken verwijderd, hetwelk niet tot het « politioneel grondgebied eener bepaalde dessa behoort. Deze « verdeeling van den bodem in gemeentelijke politie-kringen, « *bestaat reeds van oudsher.* (2) Van af de vroegste tijden « werden, in het belang eener goede politie, de inlandsche « gemeenten aansprakelijk gesteld, voor al hetgeen binnen « het aangewezen grondgebied voorviel. Het besef dezer ver- « antwoordelijkheid is thans nog algemeen en maakt de « grootste kracht der politie uit. »

Tagal. Het rapport maakt van de grenzen geene melding. Uit het geheel verslag blijkt echter, dat iedere dessa hare eigene woeste gronden heeft en daarop regten uitoefent. Gevolgelijk moeten ook de grenzen bekend en bepaald zijn.

Pekalongan. De bevolking maakt werkelijk aanspraak op de woeste gronden; in toepassing echter eenigzins verschillend. « Hoewel de grenzen van dergelijke woeste gron- « den nimmer beschreven zijn, zoo weten de bewoners der « verschillende dessa's, dezelve toch over het algemeen met « genoegzame juistheid aan te geven en naar hunne wijze te « onderscheiden van gronden, die niet tot hun gebied behooren. »

Samarang. « Van oudsher behoort het regt op de woeste « gronden en voortbrengselen daarvan, steeds aan de bevol- « king der aangrenzende dessa's, die met de grenzen van het

---

(1) Dit ziet blijkbaar op het zuidelijk gedeelte dezer provincie.

(2) Zou het dan eerst later in Bantam zijn *nagevolgd?*

Digitized by Google

«gedeelte dier gronden hetwelk haar toebehoort, zóó bekend «is, dat zij dezelve niet ligt zal overschrijden. Andere dessa's «bewoners worden van dit regt geheel uitgesloten.»

Japara. «Als een gevolg van een ingesteld lokaal on«derzoek, is gebleken, dat, even als elders op Java, onont«gonnen gronden, ook alhier geacht worden te behooren, «tot eene bepaalde dessa en een deel uit te maken van haar «grondgebied.»

Rembang. «Uit dezen feitelijk bestaanden toestand «volgt, dat de bevolking dessa's gewijze aanspraak maakt «op de onontgonnen gronden tot hare dessa behoorende.» Dus zijn ook de grenzen afgebakend of bekend.

Soerabaija. «In het District Goenoeng-Gending zijn «een aantal dessa's, in de nabijheid der bosschen gelegen, «die deze bosschen beschouwen als te behooren tot haar «gebied, met naauwkeurige aanwijzing der begrenzing, zoo«dat geen enkel gedeelte bosch- of onontgonnen grond «aangetroffen wordt, dat er buiten zou vallen.»

In de afdeeling Modjo-Kerto, in streken «waar nog véél «bosch en onbebouwd terrein aangetroffen wordt, zijn de gren«zen in het geheel niet aangewezen. . . . De onbebouwde gronden «in sedert lang bewoonde streken, zoo als in het noordelijk «deel der districten Modjo-Kerto en Modjo-Sarie-lor worden «geacht tot bepaalde dessa's te behooren, n. l. tot die, welke «daaraan grenzen. onverschillig of zij daarvan al of niet «eenig nut trekken. . . .»

«In schaarsch bevolkte streken waar overvloed van be«bouwbaar land en veel bosch bestaat, zijn waarschijnlijk «voorheen ook de grenzen aangewezen van het politiegebied «van elk dessa-hoofd; dat gebied is echter in den regel «zoo uitgebreid, dat elk hoofd thans niet meer juist weet, «hoe ver, zich zijn gezag uitstrekt.»

Passoeroean. De kontroleur in de afdeeling Passoeroean «beweert, schrijft de resident van Deventer «dat het «rayon eener dessa zich zelden verder dan 3 palen van de «hoofd-dessa uitstrekt; en dat de aanspraken, die vreemde

Digitized by Google

« Oosterlingen of Europeanen op het bezitten of gebruiken « van de buiten dat rayon liggende gronden zouden willen « maken, uitsluitend afhankelijk zijn van de beslissing van « dengenen die zich de Souvereiniteit over die gronden voor- « behoudt. »

« Ik geloof, » zegt de resident, « dat die beschouwing « juist is, in tegenstelling van het beweren van anderen, « dat zelfs de uitgestrektste wildernissen en de toppen der « hoogste bergen, behooren tot het gebied van bepaalde « dessa's die daarop, met uitsluiting van andere, regten van « eigendom kunnen doen gelden. »

De resident voert tot staving zijner meening aan, dat de bevolking van Bangil, residentie Passoeroean, zwavel verzamelt uit den krater van den Welirang, niettegenstaande die vulkaan onder de afdeeling Modjo-Kerto, residentie Soerabaija, behoort en dat zij daarin toch niet door de bevolking van laatstgenoemde afdeeling wordt tegengegaan. (1)

In substantie deelt de resident, uit de verslagen der kommissie voor de verschillende afdeelingen benoemd, het volgende mede:

Afdeeling Passoeroean. De dessa's in de benedenlanden oefenen een bepaald regt uit op onontgonnen gronden, wier grenzen vrij naauwkeurig bekend zijn. In de bergstreken vooral in het Tengersch-gebergte zijn de onontgonnen gronden van méér uitgestrektheid; sommige streken geheel woest. Op deze zou de betrokken bevolking geen uitsluitend regt van ontginning uitoefenen. « Intusschen beweert men dáár, dat die woeste « gronden, zelfs tot op de toppen der bergen, onder de « dessa's verdeeld en de grenzen van ieders gebied of aandeel « vrij naauwkeurig bekend zijn. » « Ik laat, » schrijft de resi-

(1) Ik moet betuigen, dat, waar ik op Java ben geplaatst geweest, ik nergens het beweren heb bevestigd gevonden, dat „het *rayon* eener dessa zich zelden verder dan 3 palen van de hoofddessa uitstrekt.„ Zelfs nooit heb ik daarvan hooren spreken!

Digitized by Google

dent, « deze bewering voor hetgeen zij is, maar kan daaraan « geen onvoorwaardelijk geloof hechten. »

Afdeeling Bangil. De woeste- en bosch-gronden « worden « gezegd te behooren tot dessa's en beweert men zelfs, dat « ieder dessahoofd, met de meeste naauwkeurigheid, het « grondgebied zijner dessa weet aan te wijzen. »

Het feit, door den resident hierboven aangehaald, ten aanzien van het inzamelen van zwavel uit den krater van den Welirang, wordt door de kommissie welke het onderzoek in Bangil heeft bewerkstelligd, in dezer voege opgehelderd: « Bedoelde krater en bergtop is op grooten afstand van de « Modjo-kertosche dessa verwijderd en van dien kant bijna « niet te beklimmen; weshalve de bewoners dier dessa moeije- « lijk kunnen handhaven het uitsluitend regt tot exploitatie « van gedachten krater. » Versl. bladz. 484. (1)

Afdeeling Malang. Uit het ingesteld onderzoek blijkt, dat de grenzen der dessagronden bekend zijn. Een « groot onderscheid moet worden gemaakt tusschen de woeste gronden der dessa's en de woeste gronden. « Blijkens de medegedeelde « resultaten van het onderzoek, is men in de regentschappen « Passoeroean en Malang van meening, dat alle gronden, « zelfs die, uitmakende de toppen der hoogste bergen, tot « zekere dessa's behooren. »

De resident gelooft, dat die meening op eene dwaling berust, uit eene « verwarring van het denkbeeld van jurisdictie met dat van regt van eigendom of bezit, » gelijk dan ook eenige regels vroeger wordt gezegd: « Die gronden behooren « tot geen bepaalde dessa's en geen dessa's of dessabewoners « kennen zich daarop eenige regten toe. » (2) Zonderling is

---

(1) Deze bijzonderheid heldert de zaak ten volle op, en doet dus de opmerking van den resident vervallen. Het door hem, bladz. 485 nog daartegen aangevoerde, is volstrekt geen bewijs, dat de bergtop van den Welierang, *niet* onder eene dessa van *Modjo-kerto* zou behooren.

(2) Het is mogelijk dat het zuidelijk gedeelte van Malang, om het volstrekt woeste der streek, hier eene uitzondering maakt. Evenwel is het

Digitized by Google

overigens zijne bewijsvoering, tot staving dat het Gouvernement, buiten het eigenlijk «rayon» der dessa, — dat van 3 palen, — over al de andere woeste gronden, ten behoeve van particulieren, de geheel vrije beschikking heeft. Omdat de Regering de vogelnestklippen aan het zuider-strand van Malang gelegen, welke, volgens het gevoelen der kommissie, onder het bepaald gebied van twee dessa's behoorden, *tot wederopzeggings toe* heeft afgestaan aan de bevolking van het district in welke die klippen gelegen zijn, moet daaruit z. i. blijken: «dat de Regering zich het uitsluitend regt van «beschikking over de onontgonnen of woeste gronden voor-«behoudt!»

Wijders, omdat woeste gronden, vooral in het regentschap Malang, gedurende den laatsten tijd door vele particulieren zijn aangevraagd en van Gouvernementswege daartegen geene bezwaren werden in den weg gelegd; gronden welke niet tot het geïsoleerde woeste zuiderdeel van Malang« maar méér noordwaarts, tusschen de hier en daar verspreide dessa's in liggen,» zou daaruit, volgens den resident, moeten blijken, dat het Gouvernement *geregtigd* was, tegenover eene aldaar gevestigde bevolking aldus te handelen!

Het zijn bewijzen van dezelfde *kracht*, als die, welke in de M. v. T. en in het verslag der Kamer vóór het regt van den Staat op den grond, te vinden zijn. De bestrijders der wet voerden tegen dat soort van bewijzen echter met veel juistheid aan, dat men vooraf moest bewijzen «*niet slechts dat door de Regering in Indië nooit onregt ge-*

---

mij, overal waar ik op Java ben geplaatst geweest, gebleken, dat ook in de uitgestrekte wildernissen, de dessasbesturen hun grondgebied wisten aan te wijzen, o. a. in de zuidelijke gedeelten van Bezoekie, Probolingo, Kedirie, zelfs in het woeste Lodoijo, meer door roofgedierte en wilde koeijen (Bantengs) dan door menschen bewoond. En geen wonder; de bosschen aldaar zijn rijk aan kostelijke vruchten en velerlei voortbrengselen, die de voornaamste bronnen van welvaart der in die oorden trouwens dun gezaaide bevolking uitmaken.

Digitized by Google

«pleegd is, maar dat zij onmogelijk ook anders, dan strikt «regtvaardig heeft kunnen handelen.»

Wanneer de Regering er eens toe besloot, de gronden en akkers der Javanen aan den meest biedende te verkoopen — zou dat als bewijs kunnen dienen, dat zij tot die daad van onregt en geweld de bevoegdheid had?

Probolingo. Het hoogst beknopt verslag over deze residentie laat de geheele zaak zoo goed als onbesproken. Alléén wordt daarbij gezegd, «dat de bevolking, voor het gebruik van woeste gronden door particulieren, geen huurschat vorderde, of op eenige andere wijze zeker uitsluitend regt heeft doen gelden op onontgonnen gronden.» (1)

Besoekie. De bevolking doet geen de minste aanspraken gelden op de onontgonnen gronden. Evenmin voor het perceel woesten grond in de afdeeling Bondowosso, als voor kleine percelen onontgonnen grond tot het oprigten van tabaks-loodsen, heeft de bevolking ooit eenige schadevergoeding gevraagd.

«Deze als het ware vrijgevige opvatting der bevolking,» wordt in het verslag hieraan toegeschreven, dat het veld van ontginning aldaar nog zéér groot is en aan een soort van «onverschilligheid ten opzigte der woeste gronden.»

Banjoewangi. Op de 300 bouws woeste gronden aldaar afgestaan, doet de bevolking geene regten gelden noch trekt daarvan tegemoet koming.

Banjoemas. «Even als op vele andere plaatsen op Java, «weet de bevolking van iedere dessa hier met juistheid de «grenzen, zoo van hare dessa als van de tot dezelve behoo«rende bosschen en andere onontgonnen gronden te bepa«len, en laat zij anderen nimmer toe inbreuk te maken

---

(1) Zelf gedurende verscheiden jaren in de residentiën Besoeki en Probolingo geplaatst geweest zijnde, kan ik mij niet herinneren, dat de bevolking aldaar zich destijds niet dezelfde aanspraken voorbehield, als overal elders op Java.

Digitized by Google

« op die grensbepaling. *Geen stukje grond wordt er dan ook* « *gevonden of het behoort tot deze of gene dessa.* (1)

Bagelen... « Alle woeste gronden worden gerekend tot « de aangrenzende of meest naastbij gelegen dessa's te be- « hooren. »

Kadoe. « De bevolking van dit gewest beschouwt elk « stukje grond, hoe woest en afgelegen ook, tot op « de toppen der hoogste bergen, als te behooren tot het « grondgebied van eene bepaalde dessa en kent zich het « uitsluitend regt toe, om over de voortbrengselen van dien « grond te beschikken. (2)

Madioen. Bij onderzoek is gebleken, « dat de gewoonte « bestaat, dat onontgonnen gronden op grooter afstand dan « een à een en een halve paal gelegen van de dessa's, even « als alle andere velden worden beschouwd als dessagronden, « waarvan de inwoners van andere dessa's geen gebruik mo- « gen maken, dan na verkregen toestemming van het dessa- « bestuur, »

Kedirie. Ofschoon de resident niet regtstreeks het punt van de begrenzing der dessa's behandelt, blijkt uit hetgeen hij rapporteert, dat de bevolking op de woeste gronden regten laat gelden en de grenzen bij haar bekend zijn.

VOORDEELEN WELKE DE WOESTE GRONDEN AAN DE BEVOLKING OPLEVEREN. REGTEN WELKE ZIJ OP DIE GRONDEN UITOEFENT.

Bantam. « Een zoo volledig mogelijk onderzoek heeft « tot de overtuiging geleid, dat de bevolking alhier de on-

---

(1) En dat in Banjoemas, waar nog veel onbebouwd land is! Dus schijnt het *rayon* zich aldaar verder dan 3 palen uit te strekken!

Wij onderschrappen.

(2) Hoezeer verschillen de dessa-instellingen en regten aldaar en over geheel Java, wederom met die in de residentiën Bantam en Passoeroean.

Digitized by Google

« ontgonnen gronden beschouwt als het eigendom van den « Staat en deze, als repraesentant van het algemeen, zoo- « dat men de onontgonnen gronden zou kunnen beschouwen « als aan niemand toebehoorende. » (1)

« Wèl heeft iedere dessa hare grenzen, doch dat zijn maar « politiegrenzen, en is de instelling van latere dagteekening. « De bevolking maakt dus geen de minste aanspraak op die « soort van gronden. Het staat ieder vrij zoodanige gronden « te ontginnen, of daarvan hout te hakken, alang-alang te « snijden enz.; zonder dat zulks door wien ook, mag belet « worden; zelfs de dessa in wier nabijheid de grond gelegen « is, maakt daarop geen aanspraak. »

Krawang. De bevolking doet geen bepaalde regten gelden op onontgonnen grond. « Ieder vreemdeling heeft het regt « om, waar hij verkiest, boschgronden te ontginnen, alang- « alang te snijden, hout te kappen, vee te weiden; in één « woord, dien grond of de opbrengselen er van te benutti- « gen, zonder eenige schadeloosstelling van de bevolking, tot « welke die grond aangenomen wordt te behooren en bij ont- « ginningen eenig gehouden is, er mededeeling van te doen « aan het betrokken kamponghoofd. » (2)

Preanger Regentschappen. De dessabewoner die grond

---

(1) *Als aan niemand toebehoorende?* En bij ontginning van woesten- of boschgrond tot sawa-, tegal- of gogo-velden: aan wien betaalt de ontginner dan zijne belasting, wanneer hij later in den aanslag valt? Toch zeker aan een dorpshoofd, even als ieder ander. Dus stellig aan het hoofd van die dessa aan welke de woeste gronden toebehooren en welk hoofd zijne eigene geldelijke voordeelen en de 8% collecteloon, er van trekt, zoo als de ontginner hier bedoeld, dan ook tevens in de heerendiensten der dessa deelneemt. Die gronden behooren dus wèl degelijk aan bepaalde dorpen even als overal op Java. De *grenzen* zijn dus nog iets méér dan politiegrenzen. Het zou ook zeer opvallend zijn, in geval Bantam en in zekeren zin ook Krawang, eene uitzondering op den algemeenen regel maakten.

(2) Dus schijnt Krawang, hoewel vroeger eene afdeeling der residentie Cheribon, toch in allen deele van de regten, door de bevolking in laatstgemelde residentie op de woeste gronden uitgeoefend, te verschillen.

Digitized by Google

ontginnen wil, geeft daarvan kennis aan het hoofd of de oudsten der dessa. Bij ontginning treedt hij in het bezit-regt. Verlaat hij het perceel, dan keert die grond terug tot den woesten- of onontgonnen grond. Op wilde bamboe- of arén-boomen, zoomede op de alang-alang-velden oefenen «de meeste dessa's of personen het regt van *tjarik* uit, en «deze worden dus voor eigen gebruik voorbehouden, in «welk geval geen vreemden van andere dessa's, troepen of «districten, daar van kappen, suikersap tappen, of alang-«alang snijden.» In uitgestrekte wilde bamboe-bosschen die nog *hak-allah* zijn, kan elk kappen naar verkiezing. «In «vele gevallen heeft elke dessa in de bosschen hare uitge-«strektheid, waaruit het volk eener kampong het benoodigde «hout haalt.»

Karet-, arén-, peté- of djenkol-boomen in die bosschen voorkomende, worden gewoonlijk als *melik* door een enkel individu genomen en terstond beschouwd als een bezitter te hebben.

Het snijden van alang-alang door andere dessa's dan die den grond toebehooren, geschiedt, of om niet, of tegen afstand van de tiende bos.

Cheribon. «Het regt der verschillende dessa's om, met «uitsluiting der opgezetenen van andere dessa's, de voort-«brengselen van de binnen dezelver gebied vallende gronden «te genieten, hout te halen uit de daarop staande bosschen, «het vee te weiden op de met gras begroeide heuvels, «alang-alang te snijden en wat dies meer zij wordt door de «inlandsche bevolking algemeen geëerbiedigd. Geen niet tot «de dessa behoorend persoon zal er ooit om denken, zonder «voorkennis en toestemming van het betrokken dessa-bestuur, «binnen het gebied dier dessa grond te ontginnen, of zich «een of ander voortbrengsel van den bodem toe te eigenen.»

Zekere retributie wordt van niet-ingezeten voor het gebruik der hier bedoelde gronden gevorderd; zelden echter hooger dan *f* 1 à *f* 2 per bouw. In vele gevallen wordt zelfs die toestemming tot gebruik om niet gegeven.

Digitized by Google

Tagal. « Voor zoo ver is kunnen blijken, zijn personen « gevestigd in eene andere dessa dan waartoe de woeste « gronden behooren, overal verpligt de vergunning te vragen « van den betrokken bekel alvorens ontginningen te mogen doen, « of alang-alang te mogen snijden. In eenige dessa's hebben « vreemdelingen ook die vergunning noodig om brandhout te « mogen kappen, » In de meeste dessa's wordt voor bedoelde vergunningen een gedeelte van het product als *bektie* ten behoeve van het dorpshoofd opgebragt. In vele dessa's bestaat het gebruik, dat de ingezetenen bij ontginning van gronden een gedeelte van het gewas, maar minder groot dan hetgeen van vreemdelingen wordt gevorderd, aan het dessahoofd opbrengen. « In andere dessa's wordt door de bekels, « als vertegenwoordigers der gemeente, het regt om brand- « hout te kappen, of alang-alang te snijden op een bepaald « gedeelte der woeste gronden tot die dessa behoorende, « verhuurd aan inwoners eener andere dessa en de huur- « prijs onder de ingezetenen verdeeld. »

Pekalongan. De bevolking in dit gewest maakt « werkelijk aanspraken op nog onontgonnen gronden. » De regten die door de bevolking op de onontgonnen gronden, waarvan tijdelijk door de bevolking eenig voordeel wordt getrokken of eenig speciaal regt wordt uitgeoefend en niet te ver van de dessa verwijderd liggen « bepalen zich tot het uitsluitend « gebruik der voortbrengselen van den grond, die begrepen « is onder het grondgebied der dessa, ten voordeele der ge- « meente en in sommige gevallen voor een gedeelte ook ten « voordeele van enkele personen, zooals b. v. van den loerah « of baoe, die er zekere inkomsten van trekken, zoo als « voor het snijden van alang-alang, het kappen van brand- « hout, glaga of bamboe, door andere niet tot de dessa « behoorende personen, of andere dessa's die van dergelijke « gronden verstoken zijn. »

De toestemming van het dorpsbestuur, soms zelfs der geheele gemeente, is tot het gebruik der woeste gronden steeds noodig. « Deze regten, op oude gewoonten gegrond.

Digitized by Google

« worden over het algemeen erkend en geëerbiedigd. » .... « De ontgonnen gronden blijven echter altijd tot de dessa's « behooren, waaronder zij vroeger als woest behoord hebben. »

« Dit is ook het geval met woeste gronden van welke « door de bevolking *geenerlei* voordeel wordt getrokken. » Ingezetenen der dessa hebben tot ontginning derzelve de vergunning van het dessabestuur noodig. — Die van eene andere dessa de vergunning der geheele gemeente.

Samarang. « Alle gronden hoe woest ook, behooren « aan de bevolking der aangrenzende dessa's met uitsluiting « van alle andere dessa's. Alléén de bevolking dier aangren- « zende dessa's, heeft het regt om de op die gronden aanwezige « alang en hout te snijden en te kappen, terwijl de inge- « zetenen van andere dessa's, zulks zonder vergunning niet « mogen doen. »

« Dat regtsbegrip is bij den inlander zoo duidelijk, dat hij « zelfs bekend is met de grenzen van het gedeelte dier « woeste gronden, hetwelk aan de dessa zijner inwoning « toebehoort, en, bij het afhalen van hout en alang die « grenzen niet ligt zal overschrijden. » In het algemeen be- staat het regt dat, van hen, die van de woeste gronden tot eene andere dessa behoorende gebruik maken, zekere retri- butie in geld of in natura aan deze laatste wordt opgebragt.

Japara. Het verslag behandelt het punt, de voordeelen welke de bevolking van de woeste gronden trekt, niet.

Rembang. « Op de woeste of onbebouwde gronden, welke « men in meerdere of mindere mate, bij iedere dessa vindt, « maken de gezamelijke dessabewoners aanspraak op zeker « gebruikregt, ten aanzien van de natuurlijke voortbrengselen « dier gronden; zij oogsten daarvan hunne honing, guttah, « gebruiken de alang-alang, de bamboe en brandhout en al « wat zij voor hunne behoeften er van krijgen kunnen. » Bij afstand van grond, eischt de bevolking schadevergoeding. Ook retritbutie in geld of in natura, voor het gebruik dier gronden door ingezetenen van andere dessa's.

Soerabaija. Personen uit andere dessa's dan tot welke

Digitized by Google

de woeste gronden behooren, hebben van het dorpsbestuur tot ontginning vergunning noodig. Voor afstand van grond aan particulieren, bijv. voor het bouwen van tabaks-loodsen enz., wordt een zekere som in eens of jaarlijks betaald aan de betrokken dessa. De ontginners van gronden erlangen de vergunning van het dorpsbestuur onder bepaalde voorwaarden, b. v. van alang-alang, de derde bos. «Even zóó is het gesteld met gronden, waarop alang-alang «en andere boschvoortbrengselen aangetroffen worden; zon-«der eene kleine vergoeding in geld of in natura, bekomt «niemand van andere dessa's vergunning om de voortbreng-«selen in te zamelen» In geheel woeste streken, op ver van de dessa gelegen gronden, heeft «elkeen het regt er zich «te vestigen, om er land te ontginnen, bosch-voortbrengselen «in te zamelen, voor zooverre dit niet verboden is bij Gouver-«nements-verordeningen.»

Passoeroean. In de benedenlanden, waar de woeste gronden minder uitgestrekt zijn, hebben de ingezetenen der dessa's, met uitsluiting van de bewoners van andere dessa's, «het regt die gronden te ontginnen, of er de natuurlijke «voortbrengselen van wild-hout, alang-alang van te trekken.» In het gebergte, bepaaldelijk in het Tengersch gebergte, waar de onontgonnen gronden uitgestrekt zijn en streken gevonden worden die nog als geheel woest te beschouwen zijn, meent de resident dat de bevolking «geen uitsluitend «regt van ontginning uitoefent, noch zoodanig regt doet «gelden op de voortbrengselen van die gronden.» Het bezwaar, aan het transport dier producten naar de benedenlanden verbonden, en de uitgestrektheid der woeste gronden aldaar, wordt, ook voor de meerdere vrijgevigheid van die bergbevolking in dit opzigt, als reden opgegeven. Verlof tot de ontginning, moet, volgens het rapport, altijd gevraagd worden en dan met inachtneming van zekere verpligtingen.

Probolingo. Het verslag dezer residentie, uiterst beknopt, bespreekt de hier behandelde aangelegenheid niet.

Bezoekie. Als boven.

Digitized by Google

Banjoewangie. Als boven.

Banjoemas. «Wanneer, zoo als het hier nog dikwijls «voorkomt, de bevolking of wel een bijzonder persoon van «eene dessa op de onontgonnen gronden, behoorende tot «het gebied eener andere dessa, sawahs, tegallans of gogo-«velden wenscht aan te leggen, dan wel over een gedeelte der «natuurlijke voortbrengselen van die gronden, zoo als: hout, «alang-alang of getah beschikken wil, dan mag, zoo als «ieder inlander hier weet, zulks niet geschieden, dan na «toestemming hiertoe verkregen te hebben van de bevolking «der dessa, tot welke dezelve behooren. Het hoofd dier dessa «is in dat geval dan geregtigd, tot heffing ten voordeele der «bevolking zijner dessa van zekere huur of belasting.» Die belasting wordt, volgens het bestaande gebruik, betaald in geld of in natura.

Bagelen. «Terwijl de aanwezige gemeene weiden en «gronden, met kreupelhout begroeid, door de opgezetenen «van elke betrokken dessa, gemeenschappelijk vrij worden «benut, zijn daarentegen de bijbehoorende alang-alangvelden «onder de deelgeregtigden der dessa gelijkelijk verdeeld en «kunnen dus als particulier eigendom worden beschouwd.»

«Met toestemming der belanghebbende dessa, kunnen «inwoners van andere dessa's de aanwezige woeste gronden «ontginnen, hier en daar tegen zekere retributiën in geld «of product, en erlangt de ontginner een beperkt eigendoms-«regt op dien ontgonnen grond, in den zin, dat dezelve tot «de primitive dessa blijft behooren.»

Kadoe. De regten welke de bevolking op de onontgonnen gronden doet gelden, en de voordeelen welke zij van die gronden trekt, komen met die in Bagelen, Banjoemas en andere residentien, waar soortgelijke gebruiken bestaan, overeen.

Madioen. Inwoners van andere dessa's dan tot welke de ontgonnen gronden behooren, hebben vergunning van het dessa-bestuur noodig, om van die gronden gebruik te mogen maken. «Zoodanige toestemming wordt alleén verleend tegen

Digitized by Google

«betaling in geld, dan wel eene heffing in natura van het geoogste product.» — In geld, bedraagt zulks meestal een derde der waarde van het geoogste; de heffing in natura, behalve van bamboe en rottan, twee-derden.

Kedirie. De bevolking oefent een zeker uitsluitend regt uit op gronden in de nabijheid van bewoonde of bebouwde streken gelegen, en waar derzelver voortbrengselen niet in groote hoeveelheid voorhanden zijn. Ook in Kedirie wordt, bij het gebruik van gronden door andere dessa's, de gewone contributie (mesie) betaald.

Bij het gebruik maken van gronden ver van bewoonde of bebouwde streken, behoeft daartoe alléén vergunning van de betrokken dessa gevraagd te worden. Voor gronden, hoog in het gebergte, is die vergunning niet noodig. In het zuiden der residentie doet de bevolking aanspraken gelden op de onontgonnen gronden om zich tegen de berooving der bosschen door het volk dat de zuidkust bewoont, te beveiligen. — In de afdeelingen Brebek en Blitar maakt zij slechts aanspraak op sommige plekken gronds, bestemd voor algemeene weiden of waar vruchtboomen en winstgevende gewassen gevonden worden.

Dus verre het overzigt.

Uit dit nu op Java ingesteld onderzoek, omtrent de regten der bevolking op de woeste gronden, is het dus ten volle gebleken, dat de grenzen dier gronden wèl degelijk iets te maken hebben met de «eigendomsregten». Het is dus eene dwaling wanneer men meent dat die grenzen slechts zijn: «politieke» of, zoo als ze in die stukken heeten, «politionele grenzen, even als ook ten onzent alle gronden «in politieken zin tot de eene of andere gemeente behooren», en op de, ook binnen die grenzen liggende «onafzienbare wildernissen, Tana oetan besar», de bevolking der dessa's hoegenaamd geen «preferente rechten» zou doen gelden (1).

(1) Zie hiervoren bladz. 71.

Digitized by Google

Bovendien: wie heeft die *politionele* of *politieke* grenzen bepaald of aangewezen, welke reeds van « oudsher » dagteekenen, indien het niet de bevolking zelve is? Van Gouvernementswege is daartoe nimmer last gegeven. Sedert onheugelijke tijden bestaat dat dessas-regtsgebied; of waar zich *doekoeans* of gehuchten van de kradjan of hoofddessa afscheiden tot het aanvaarden van een eigen bestuur, daar worden, wat de woeste gronden betreft, door de dessa's onderling de noodige schikkingen getroffen, zonder dat het Europeesch bestuur er zich in mengt, althans zoolang er geene klagten over verongelijking of willekeur bij het toewijzen der gronden vernomen worden.

Dat dessas-regtsgebied moet dus nog iets anders zijn, dan men het schijnt te beschouwen; dus, als zou aan de verbrokkeling van dat grondgebied van iedere dessa, aan een wegschenken, geheel of ten deele, van hetzelve aan vreemdelingen, niet-Javanen, niets hoegenaamd in den weg staan.

Komen toch alle rapporten daarin overeen, dat het grond-« gebied der dorpen aan elkander sluit, » meestal, hoe ver ook van bebouwde of onbebouwde streken verwijderd; voorts dat elke dessa hare eigene woeste gronden heeft, en dat zij met de begrenzing derzelve zóó bekend is, dat de dorpsbewoner die niet ligt zal overschrijden, terwijl de dessa's op die gronden hare eigene aanspraak doen gelden en niet toelaten, dat ingezetenen van andere dessa's op de grensbepaling inbreuk maken, dan toch is het o. i. duidelijk, dat die woeste streken in het oog der Javanen nog iets méér beteekenen, dan terreinen welke hun om « politieke of politionele » redenen toebehooren.

En dit is zóó; juist omdat de bevolking voordeelen van die gronden trekt en *eigendomsregten* op dezelve uitoefent.

Uit het deswege over geheel Java gehouden onderzoek, blijkt toch ten volle, dat het *regt* der verschillende dessa's op de hier bedoelde gronden, door den inlander algemeen geëerbiedigd wordt; dat niet-ingezetenen geen gronden mogen ontginnen, zich geene boschproducten mogen toeëigenen,

Digitized by Google

zonder voorkennis van het dorps-bestuur, soms zelfs niet zonder de toestemming der geheele gemeente, en dat, na verkregen vergunning, veelal zekere retributie of belasting ten voordeele, hetzij van het dorpshoofd, of der gezamenlijke ingezeten, wordt betaald.

Wijders blijkt het evenzeer, dat die woeste gronden en wildernissen niet alléén voordeelen maar zelfs groote voordeelen aan vele dessa'svolkeren, tot wier gebied zij behooren opleveren; dat verschillende soorten van vruchten, voorts kruiden en geneesmiddelen in die bosschen worden verzameld, en door hen ter markt gebragt; dat de grasvlakten strekken tot weiden voor het vee, terwijl de bamboe, de alang-alang en het hout van niet minder waarde zijn, als de hoofdmaterialen voor den Javaanschen huisbouw.

Eindelijk, wanneer het niet zelden gebeurt dat de politie te beslissen heeft, in zaken waarin de inlander wegens het stelen van bosch-producten wordt aangeklaagd, dan toont, dunkt ons, dat alles duidelijk aan, dat die «grenzen der woeste gronden» niet alleen *iets* maar ZEER VEEL met de «eigendoms-rechten» der Javanen te maken hebben en het niet aangaat, die oude, alom geëerbiedigde volksregten, met een enkele *phrase* op zij' te zetten!

Zijn die grenzen nu hier of daar in een enkele residentie waar het bewoonde gedeelte ongemerkt in geheel woeste oorden overgaat, of waar de naastbijgelegen bosschen overvloed aan alles wat de bevolking behoeft, opleveren, minder scherp afgebakend en langzamerhand verloren gegaan, dan doet zulks in het algemeen genomen nog niets af tot de zaak, dat ook de: «Tanah-Oetan besar» — en hetwelk op Java regel is — tot bepaalde dessa's behoort; bosschen, op welke de bevolking wél degelijk «preferente rechten» laat gelden. Bovendien — wij merkten het reeds vroeger op — het plan der industriëlen, voorstanders van erfpacht zal zeker wel niet zijn, in geheel ontoegankelijke wildernissen, ver van het bewoonde gedeelte gelegen, zich te gaan verschuilen! Het doel zal veel meer bij allen zijn, perceelen, zoo digt moge-

Digitized by Google

lijk bij bevolkte streken, magtig te worden; maar, waardoor de bevolking in hare voordeelen en eigendomsregten, ook ten nadeele van het algemeen belang, hetwelk de Regering *verpligt* is te beschermen, op verregaande wijze zou geschaad en gekrenkt worden.

Wat is er dus van dat «rayon,» dat zich «bijna nooit verder dan 3 palen van de dessa» uitstrekt? Geen der rapporten van de overige residentiën — die omtrent Bantam en Krawang laten wij nu onaangeroerd — maken er melding van. Allen spreken nagenoeg in gelijken zin. Mag dan, waar het, in eene zoo gewigtige aangelegenheid, alléen om billijkhheid en regt te doen is, tegenover het onderzoek van zoo velen, het individueel gevoelen van één enkel ambtenaar gelden, terwijl ook de rapporten der kommissiën een anderen meening voorstaan? Het geheele vertoog van het hier bedoelde blad, over het drie-palen-raijon vervalt ten eenen male en dit, zonder dat één enkel bewijs voor de bevoegdheid van het Gouvernement, wordt aangevoerd dat het de bevolking van Java gaandeweg hare nog onbebouwde, in vele opzigten kostbare woeste gronden, zou mogen ontnemen, en dat tevens met de onmogelijkheid voor haar, om bij aanwas van zielental, op eigen gebied, nieuwe dessa's te vormen en zich vrijelijk en naar de behoefte, over haren bodem te kunnen verspreiden.

Maar al ware ook het bewijs te leveren, dat de Staat in de volle beteekenis des woords eigenaar was van den bodem op het eiland, ook dan nog, wij herhalen het met nadruk, zou de Regering, èn uit een besef van billijkheid en regt, èn uit een beginsel van zelfbehoud, tot dat vervreemden langzamerhand van den grond op een eiland, 't welk in een ander wereld deel tot het KONINKRIJK DER NEDERLANDEN behoort, niet mogen overgaan.

Over het ongehoord misbruik van magt, dat daarmede jegens eene onder de Souvereiniteit van Nederland geplaatste bevolking zou worden gepleegd, willen wij niet

Digitized by Google

verder spreken. Wij wezen er méér dan eens op, hoe door al het overige en het streven om den inlander eigendom van grond toe te kennen, — mogt die poging gelukken — een politieke en sociale revolutie op Java wordt voorbereid, dewijl daardoor de geheele Javaansche maatschappij zal worden uiteen gescheurd, en de van zijne woeste gronden en akkers beroofde Javaan in handen van den vreemden indringer worden overgeleverd.

Zien wij intusschen hoe de resident van Cheribon ten duidelijkste doet uitkomen, — de voordeelen der woeste gronden nu daargelaten — dat de verdeeling van den bodem «van oudsher *thans nog algemeen de grootste kracht der politie uitmaakt*» dan toch mag men vragen: wat er, in een zoo uitgestrekt en bevolkt eiland, van orde, veiligheid en rust worden moet, wanneer, door het verbrokkelen van Java in groote en kleine erfpachtsperceelen, die «grootste kracht der politie» verbroken wordt, en dat wel, bij een klimmend misnoegen van hoofden en bevolking, wegens zulk eene inbreuk op eeuwen-oude geëerbiedigde regten.

De smeulende gloed moge een tijd lang onopgemerkt blijven, — één enkele vonk zal slechts noodig zijn, om de zich meer en meer ophoopende ontvlambare stoffen in laaijer vlam te doen ontbranden!

«Men bedenke in tijds de mogelijke gevolgen. Men wane «toch niet dat men op Java, als in Corpere vili, straffeloos «allerlei plannen en theoriën zou kunnen toepassen, die het hier «te lande den eersten den besten utopist, hoe hoog wij dan «ook van zijne bekwaamheden mogen denken, gelegen komt «te verzinnen. Ook aan het geduld en de lankmoedigheid «van den Javaan is een einde. Die het volkskarakter kent, «weet, dat eene, in het oog van den Europeaan schijnende «kleinigheid, voor hem dikwijls eene *levenskwestie* is en «diep in zijne voorvaderlijke gewoonten en herkomsten in«grijpt». (1)

(1) *De Nederlander*, 7 Januarij 1850 „*Europesche landbezitters en contractanten op Java*."

Digitized by Google

VIII.

Bladz. 28. In de zitting der Tweede Kamer van den 22 December a. p. besprak de Minister van Koloniën nog met een enkel woord, de hier te lande zoo dikwijls gemaakte opmerking, dat de Europesche maatschappij in Indië «veel- «al uit lieden bestaat, die dáár voor een poos heêngaan «om fortuin te maken, maar die, zoodra zij hun doel be- «reikt hebben, naar het vaderland terugkeeren, liefst in 't «Willemspark wonen enz., enz.» En op de door hem zelf gestelde vraag: «waarom verlaten zoo vele Europeanen «Java, na een tijd lang daar gewerkt te hebben? . . . . . «Zou men niet méér daar blijven, indien het regt op den «grond niet zoo precair ware? zegt de Minister: «Ziet men «niet in de ommestreken van Batavia landerijen, van ge- «slacht op geslacht, in dezelfde familie, zonder dat de leden «zich naar Europa begeven? Indien Gij het dus afkeurens- «waardig vindt, dat onze landgenoten voor een korten tijd «naar Indië gaan, alléén om daar fortuin te maken, en «dan herwaarts terug te keeren, moet Gij dan niet mede- «werken, om hen die er henen gaan de gelegenheid aan te «bieden, daar met degelijke titels grondregten te verkrijgen «waarop zij, na volbragten diensttijd, of na volbragten harden «arbeid in industriële zaken, in rust het verder leven «kunnen slijten?»

De Minister duide het ons ten goede: maar is dit zijn beweren op enkele uitzonderingen na, niet met hetgeen de ervaring daaromtrent sedert onheugelijke tijden op Java heeft geleerd, grootendeels in strijd? Teregt werd dan ook daarop later door een der heeren leden in de Eerste Kamer teruggekomen, maar met de opmerking: dat die grondeigenaren in de Ommelanden van Batavia meest allen *Chinezen* waren. «Als ik mij niet bedrieg dan vindt men in de Westerafdeeling van Batavia, tot aan de rivier van Bantam, een groot aantal grootere en kleinere particuliere landen, die echter bijna allen in handen van Chi-

Digitized by Google

nezen zijn»; (1) en zoo zou het, gelooven wij, moeijelijk vallen aantetoonen, dat ook elders, bijv. ten zuiden van Batavia, de daar gelegen landen, — een enkele uitzondering doet hier niets af, — van «geslacht tot geslacht in dezelfde familie» gebleven zijn, terwijl daarentegen zich ook dààr het verschijnsel voordoet, dat de Chinees op den duur er zich van meester maakt.

Hetgeen de Minister hier, tot steun van de door hem voorgestane uitgifte of van eenen mogelijk lateren verkoop van gronden aanvoert, zou volkomen opgaan, wanneer dat eiland in een andere hemelstreek gelegen en dus als een land voor kolonisatie geschikt, aan te merken ware. — Dit laatste is echter door de Staatskommissie, bij Koninklijk besluit van den 16 Junij 1857 benoemd geweest, in geheel anderen zin beslist geworden, zoo als de heer H. ROCHUSSEN, destijds Secretaris dier kommissie, dit nog onlangs heeft aangetoond.

«Men vindt er, (in het verslag der Staats-kommissie, dd. 24 Dec. 1857) zegt de schrijver, «de voornaamste bouwstoffen «in verzameld, tot eene geschiedenis der Europesche kolo-«nisatie-proeven in tropische gewesten. Al die proeven in «Oost- en West-Indië genomen door Nederlanders, Engel-«schen, Franschen, Spanjaarden, Denen, soms op groote «schaal met zeer voldoende maatregelen van voorzorg, zijn «op totale mislukking uitgeloopen; ja meestentijds waren «de zeer talrijke expeditiën in ongeloovelijk korten tijd weg-«gesmolten. Daarentegen ziet men ver afgelegen, *niet* tropi-«sche gewesten, als *Noord-Amerika*, *Nieuw-Holland* (met «uitzondering van de noord-spits) het *Kaapland*, zich snel «met eene Europesche bevolking overdekken, terwijl in «tropische bezittingen van Europesche Staten, de arbeids-«kwestie als de levenskwestie op den voorgrond staat.

«De Staats-kommissie besluit het historisch overzigt van «de genomen proeven tot kolonisatie, van Europeanen in

(1) De heer C. Hartsen, in de Eerste Kamer, den 9 Januarij 1869.

Digitized by Google

« keerkrings-gewesten, met deze woorden der Engelsche: *Co-*
« *lonial Land-and Emigration Commissioners.*

« We trust the calamities, which have allmost invarialbly attended this experiment, of emploijing Europeans in agricultural labours in a tropical climate, will now be considered as conclusive against its repetition, under any circumstances. » (1)

« Ik wensch er alléén bij te voegen dat de beroemde ALEX. « VON HUMBOLDT, door den Voorzitter der Staats-kommissie geraadpleegd, als zijne meening te kennen gaf:

« « Gezondheid, leven en voortplanting van Europeanen, « « komt nergens voor, dan op de hooge bergvlakte van « « *Quito*. Die vlakte is 9000 voeten boven den zeespiegel « « gelegen. Hare uitgestrektheid en bijzondere ligging geven « « een klimaat, dat het voortdurend bestaan van Europesche « « bevolking gedoogt.

« Om echter in den N. I. archipel gelijke voorwaarden aan « te treffen, zou men aldaar moeten omzien naar bergvlak- « ten, minstens van elf duizend voeten boven de zee gelegen, « en dan nog van niet te geringe uitgestrektheid. Doch die « hoogte wordt aldaar slechts door enkele zeer steile berg- « toppen bereikt. » (2)

Nu weten wij wel, dat de Minister niet *koloniseren* wil, in den zin als dit bij het rapport der Staats-kommissie wordt bedoeld, nl. het aanvoeren van Europesche werkkrachten, tot bebouwing van den grond. Toch blijkt uit het verslag, dat keerkrings-gewesten niet de landen zijn met welke de Europeanen zich op den duur verdragen, gelijk de ervaring

---

(1) „Wij vertrouwen dat de rampen, welke de proeven, om Europeanen in landbouw-ondernemingen te bezigen, bijna zonder uitzondering hebben vergezeld, nu als afdoende zullen worden aangemerkt om dezelve, onder geen omstandigheden hoegenaamd, weder te herhalen.„

(2) Overgenomen in den *Java-Bode*, uit de *Amsterd. Courant* van 28 Junij 1869.

Digitized by Google

van de oudste tijden af dit ook in ons Indië bevestigt.

Een tropisch gewest, hoe schoon ook — en het eiland Java in elk opzigt, wat vruchtbaarheid, rijken plantengroei en luchtsgestel betreft, boven alle andere uitmuntende — is het land niet, waar de Europeaan zich *vestigt*, vooral niet, om na «volbragten diensttijd of na volbragten harden arbeid, in rust het verder leven te kunnen slijten.» Al het schoone, het prachtige der natuur neemt niets weg, van het eentoonige, 't welk het karakter van het land eigen is. Waar is de Europeaan, die, na veel jarig verblijf in Indië, niet naar het oogenblik haakt, dat hem naar zijn geliefden geboortegrond zal terugvoeren? Daarvoor leeft hij. Daarvoor werkt hij. Daarvoor getroost hij zich gaarne tallooze ontberingen, soms groote gevaren. Eenmaal te kunnen *terugkeeren*, is het einddoel van zijn streven. En mogen op dezen regel uitzonderingen zijn, ieder Europeaan, hoe hoog geplaatst, hoe ook met middelen gezegend, neemt, vroeger of later, de terugreis aan, en waarlijk niet, omdat het regt op den grond daar zoo precair is, of, om rede, dat hij geen degelijke titels op gronden kan verkrijgen.

Neen, geen Europeaan, (enkele uitzonderingen daar gelaten) zal, ook bij de toekenning van «zakelijk regten» op den grond, zich in de eenzame binnenlanden terugtrekken, om daar zijn leven te slijten. Hij zou dit welligt doen, indien Java *geen* tropisch gewest ware. Indien hij daár, als in een *niet*-keerkringsland, een grooter of kleiner bevolking van Europeanen, in dorpen rondom zich gevestigd zag en hij daarmede op zijn erfpachtsland de genoegens van het gezellig verkeer kon genieten. Maar, om zich met een grooter of kleiner vormogen, te midden eener inlandsche bevolking, voortdurend, als van van de buitenwereld en dat na jaren langen hardenarbeid, afgesloten te zien, zou voor de meesten wél het onfeilbaar middel worden, om vóór den tijd ten grave te dalen. Wij ten minste twijfelen er zéér aan, dat er wel iemand zou gevonden worden, die, onder de plegtige

Digitized by Google

verbindtenis van in Indië te zullen blijven, de hem door den Minister toegezegde degelijke regten op den grond, zou willen aanvaarden.

Zelfs die soort van kolonisatie gaat, voor een tropisch gewest als Java is, niet op. Moet dus het door den Minister in dezen aangevoerde argument dienen tot ondersteuning van zijn agrarisch voorstel, dan zal men wél erkennen dat het even als al de andere, zéér zwak is. De bevestiging er van, hebben wij in honderden voorbeelden rondom ons. En moge men ook al beweren, dat het in Java slechts aan kapitaal ontbreekt om die Bezitting tot den hoogst mogelijken trap van welvaart op te voeren — wij zijn er zeker van, dat het hier in 't algemeen minder zal te doen wezen om er «kapitaal» in te voeren, dan om geld van daar *uittevoeren*; dus, om met de overgewonnen gelden, zoo als wij op blz. 28 zeiden, «aan Java en de Javanen zoo spoedig mogelijk den rug toetekeeren. Maar dit laatste nu verder onbesproken latende, zoo blijft het eene waarheid, dat het *absentisme* een der grootste kwalen is, aan welke alle Bezittingen of Kolonien binnen de keerkringen gelegen, lijden.

Waar het kapitaal binnen het land blijft waar het gewonnen is, en gebezigd wordt om bestaande ondernemingen uit te breiden of nieuwe in het leven te roepen; de werkman bovendien genoeg ontwikkeld is om intezien, hoe zijn belang het medebrengt zich zoo veel doenlijk aan den industriëel te verbinden: dàar voorzeker strekt het aangevoerde kapitaal tot verhooging der algemeene welvaart.

Maar waar, zoo als dit meest in tropische gewesten gebeurt, de ondernemer zijn kapitaal slechts aanwendt om er binnen den kortsten tijd de grootst mogelijke winsten mede te behalen, evenwel om dat vermogen dan later uittevoeren, het elders te verteren of in zaken en speculatiën te steken, vreemd aan het gewest waar hij zijn rijkdom wist bijeente gâren, — daar zal het, bij aanvang beschikbaar gestelde kapitaal voor het algemeen belang minder voordeelige uitkomsten opleveren, tenzij de onderneming zelve zoodanig is ingerigt,

Digitized by Google

dat den werkman op den duur voor zijnen arbeid een billijk loon verzekerd blijft.

Waar dit laatste niet wel doenlijk is, en de ondernemer over den inboorling als veld-arbeider regtstreeks gezag uitoefent; vooral wanneer de Europeaan of in het algemeen de vreemdeling, als eigenaar van den grond, den inlander in zijne magt heeft om hem als werkkracht tegen loon te doen arbeiden, daar verandert de verhouding ten eenenmale. Dan houden *vraag* en *aanbod* om werk, in den zin als men die woorden meestal bezigt, geheel op, en dit zal, — wij wezen in deze bladen er meermalen op — vooral dan het geval worden. wanneer de industrieel den Javaan zijn grond kan afkoopen, of als in het bezit van zakelijk regt, zich met den grondeigenaar nagenoeg op ééne lijn kan stellen.

Maar erger zal het zijn, waar de geldschieter, zoo als bij Maatschappijen of Vennootschappen, zelf zijne zaak niet bestuurt, maar het beheer aan anderen in handen geeft.

Dan moet: *het mes aan twee kanten snijden.* De onderneming moet voor de deelhebbers winsten afwerpen, maar ook de *beheerder* het zijne er van trekken. En waar de inboorling dan aan dezen laatsten belasting moet betalen, arbeid verrigten of producten leveren, daar zal de verhouding tot den administrateur, meestal onder het toezigt van onbeschaafde, soms onbeschofte opzieners, een vruchtbare bron worden van velerlei kwellingen. — Van wrok en haat aan de eene zijde van schraapzucht en knevelarij aan den kant van den bestuurder, nl. tot zoo lang, dat er zich eene gelegenheid opdoet om de zaak aan een ander, van het blanke of gekleurde ras, aan een Europeaan, Amerikaan, Australiër of Chinees overtedragen; alles wederom zoo lang tot de Javanen aan dien «handel in land» en werkkrachten, door vreemde indringers gedreven, voor goed een einde maken!

Wijst men, waar wij van de schadelijke gevolgen van het absentisme, door het gaandeweg wederom verdwijnen van het gewonnen geld, spraken, welligt op de ondernemingen

Digitized by Google

van suikerfabriekanten, met het Gouvernement in kontract, van welke de meesten, na langer of korter verblijf in Indië, zich hier te lande vestigen, dan is daarop ons antwoord, dat het zeer zeker in het belang der zaak zou wezen, wanneer zij zelf hunne onderneming bleven beheeren, en zij zich niet, althans vóór den tijd, met hunne kapitalen aan het land waar ze gewonnen zijn, onttrokken, daar dit een minder vertier ten gevolge hebben moet.

Wat echter de bevolking zelve betreft, zoo is onder 's Gouvernements beheer alles zóó geregeld, dat deze, ook bij afwezigheid van den eigenaar, minder benadeeld wordt. Bij ondernemingen als de hier bedoelde, is het toch geenszins de industrieel, maar wél het bestuur onder wiens toezigt de arbeid wordt verrigt. Het is onder dát toezigt, dat de volgens kontract toegekende plantloonen aan den Javaan worden betaald. En waar hij binnen de fabriek meer onmiddelijk onder den fabriekant verpligte diensten verrigt, hebben de meeste arbeiders een vast en billijk loon, zóó, dat, ook waar de eigenaar niet ter plaatse is, de voordeelen, die de suikerkultuur voor de bevolking oplevert, haar kunnen blijven toevloeijen.

Bladz. 34. Met genoegen zal zijn opgemerkt, dat de Minister van Koloniën in de Memorie van Toelichting tot de Indische begrooting voor het jaar 1870, bladz, 2, waar hij de *middelen* bespreekt, de koffijkultuur noemt de: «mildste bron» der op hoog gezag ingevoerde kultures.

Dat is ook niet te veel gezegd. Wanneer het koffij-product door de Ned. Handel-Maatschappij verkocht, op de jaarlijksche remise-rekening een cijfer aanwijst van tusschen de 30 en 40 millioen gulden, mag die kultuur, en terwijl op die der suiker na, alle andere kultures sedert 1864 ingetrokken zijn, zéér zeker wèl als de mildste bron, van inkomsten worden aangemerkt, gelijk zij zulks trouwens altijd geweest is.

Digitized by Google

Ook daarom is het, bij de zoo hand over hand stijgende uitgaven in Indië — het *regt* dat Nederland op inkomsten uit zijne Bezittingen heeft nu eens daargelaten — des te meer te verwonderen, dat de Minister naast de Gouvernements-koffijkultuur iets geheel anders plaatsen wil, 't welk aan den uit die «milde bron» dus verre vloeijenden stroom een geheel andere rigting geven zal, zonder dat op afdoende wijze wordt aangetoond, dat 's lands finantiën regtstreeks, en even zeer scheepvaart, handel en nijverheid, door hetgeen hij voorstaat, zullen gebaat worden.

Wanneer toch voortaan. volgens het gewijzigd ontwerp tot aanvulling van art. 62 R. R. (agrarisch wet n°. 1) nu onlangs der Tweede Kamer aangeboden, gronden in erfpacht niet *kunnen* maar ZULLEN worden afgestaan, dan is het te duchten, dat daarmede vele terreinen tot verwisseling van oude tuinen of tot uitbreiding van bestaande aanplantingen, zullen verloren gaan en gebrek aan goede koffijgronden, dus tot ondergang der Gouvernements-koffijkultuur, zich zeer spoedig zal doen gevoelen.

Dit laatste zal te méér het geval worden, wanneer het, volgens de tweede alinea, blz. 4, van het gewijzigd ontwerp, in de bedoeling ligt, het initiatief van particulieren, tot het aanwijzen van door hen verlangde perceelen, aante moedigen. Dan toch is het te verwachten. — 't spreekt wel van zelf! — dat zij zulke gronden zullen kiezen, welke het meest in de nabijheid van bewoonde streken en van Gouvernements-tuinen gelegen zijn. Het eerste toch zal een *kunstmatige* verplaatsing van werkkrachten in de hand werken en tot verwaarloozing der Gouvernements-kultuur leiden; terwijl juist dan het bezwaar zich zal opdoen, dat de bevolking, bij gemis aan grond in de buurt van bestaande tuinen, op verre afstanden van hare dessa's zal moeten planten. Het tweede zal al spoedig ten nadeele van het koffij-product der tuinen op hooger last aangelegd, strekken. Bij eene uitgifte van gronden in alle rigtingen en wel op groote schaal, vooral wanneer die in de nabijheid der Gouvernements-aan-

Digitized by Google

plantingen worden afgestaan, zal het voor de besturende ambtenaren en hoofden volstrekt onmogelijk worden te waken, dat die tuinen niet des nachts beroofd en het product dan later in de pakhuizen der erfpachters ingeleverd wordt. Daartegen zijn geen afdoende maatregelen te nemen. De Regering kan den erfpachter niet beletten dat hij den Javaan voor het meerdere dat hij levert, eenige centen méér betaalt, dan deze voor zijn product bij 's lands pakhuis ontvangt. Bovendien verlieze men niet uit het oog, dat, bij het stelsel des Ministers, over geheel Java een gansch andere toestand in het leven treedt, en het gezag en den invloed der besturen wel zoodanig zullen afnemen, dat er, tegen het berooven der Gouvernements-koffijtuinen, van hunnen kant weinig te doen zal zijn; nog daar gelaten, dat de meeste ambtenaren wel ongeneigd zullen wezen, met de heeren erfpachters, onafhankelijker dan zij zelf, in gedurig conflict te komen en zich van die zijde het leven te verbitteren!

Intusschen zal, als een gevolg van dat alles, die « milde bron » voor 's lands inkomsten, spoedig naar de beurzen der particuliere ondernemers zijn afgeleid, zonder dat het later mogelijk zal wezen, op hetgeen eenmaal afgebroken is, terug te komen.

Overigens doet het ons leed, uit het antwoord op het verslag der Kamer over het agrarisch-wetsvoorstel te zien, dat de Minister de Waal aan zijn denkbeeld blijft vasthouden, dat de Staat zou zijn eigenaar van den bodem op Java, daar, zoo als hij zegt, de « ontkenning van de bevonden historische slotsom, het krachtigste middel is om alle agrarische regelingen te bestrijden. »

Dit is wederom volkomen waar. Maar wanneer, zoo als dit bij het verslag der Kamer duidelijk is aangetoond, die « historische slotsom » meerendeels alléén is afgeleid, uit

Digitized by Google

sedert 1819 verkeerd geredigeerde en zich zelf gedurig weêrsprekende openbare verordeningen, besluiten en ordonnantiën, is het niet te wraken, dat, in eene aangelegenheid van zoo groot gewigt, «agrarische regelingen» worden bestreden, voor welke geen anderen, geen beteren grondslag is aan te wijzen; regelingen bovendien, met welke nu nog bestaande bronnen van inkomsten aldra geheel zullen opdroogen.

De opmerking in het verslag der Kamer gemaakt, (bladz. 11 hiervoren) dat aan den Gouverneur-Generaal in de door hem te maken regelingen, eene te groote vrijheid van handelen werd gelaten, schijnt de Minister niet te kunnen toegeven; althans in de Memorie van Toelichting tot dit zijn gewijzigd ontwerp, wordt slechts in algemeenen zin gesproken van verschillende hoofdpunten, welke naar onze meening toch wèl eenige nadere omschrijving verdienden, maar ten aanzien van welke de Minister wijst, op «reeds in bewerking genomen Koninklijke voorschriften, tot leiddraad der koloniale verordeningen.»

Hoewel nu de Minister volkomen bevoegd is, koloniale voorschriften op dien voet zamen te stellen, is, hetgeen hij blz. 4, omtrent zéér belangrijke punten mededeelt, dan toch in zoo algemeene bewoordingen uitgedrukt, dat de Kamer zeker niet te veel zou vergen, wanneer zij haren wensch te kennen gaf, daaromtrent eenigzins méér omstandig te worden ingelicht, bijv.:

1°. «Cultuurdiensten kunnen niet bestaan, dan waar ver«pligte culturen zijn.»

Wanneer nu eens een gedeelte der koffij-plantende bevolking, door beloften en voorschotten uitgelokt, naar een erfpachts-land verhuist, wat moet er dan met de door haar tot dusverre onderhouden koffijboomen gedaan worden? Moeten die verlaten plekken dan slechts worden *afgeschreven*, of in het onkruid opschieten? Op die wijze zal de Gouvernements-koffij-tuin van lieverlede wildernis worden, die eerlang aan tijgers en ander roofgedierte tot schuilplaats

Digitized by Google

strekt; maar dit de bevolking er ook van afkeerig maken, zulk een tuin verder te bewerken. Dan zal zeer zeker en niet zonder reden spoedig het geroep gaan: Ook de Gouvernements-koffijkultuur op Java, is volstrekt niet meer houdbaar! Maar waaraan zal dit dan te wijten zijn?

2°. « Dat verpligte personele diensten (ten algemeenen nutte) « op de erfpachts-gronden ook van de daarop gevestigde be- « volking wèl zullen moeten worden gevergd. »

Welke diensten zijn dat: « ten algemeene nutte *op* de erfpachtsgronden »? Dus niet ten algemeenen nutte, *buiten* de grenzen dier perceelen? Dit kan, bij het verhuizen van een aantal inlanders uit naburige dessa's naar een erfpachtsland, de overblijvende bevolking zéér bezwaren, en de diensten, welke zij ten algemeenen nutte te verrigten heeft, geheel in de war doen loopen.

Moet daarentegen de bevolking op de erfpachtslanden, ook *buiten* derzelver grenzen, verpligte diensten verrigten, groote wegen, bruggen enz. onderhouden, wachthuizen bezetten, gevangenen en goederen transporteren, dan zal dit tot gedurige botsingen met de hoofden onder Gouvernements-bestuur en tot groote verwarring leiden, vooral wanneer men met weinig meêgaande erfpachtsheeren, buitenlanders, die zich aan onze regelingen weinig storen, te doen heeft.

3°. « Dat de heffing van landrente en verponding, op ge- « matigde wijze, even als vroeger, in de bedoeling ligt. »

Ook dit zal ruimschoots aanleiding geven tot gedurige klagten en vele onaangenaamheden. De erfpachter zal zorgen dat zijne opgezetenen zoo weinig mogelijk aan den lande betalen, want immers ook voor hem zullen zij moeten arbeiden en diensten verrigten?

Op de erfpachts-landen zal de heffing der landrente op « gematigde wijze » moeten geschieden, terwijl het, in 't algemeen, in het plan der liberale progressisten ligt, de belasting in de districten onder Gouvernements beheer in die mate te verhoogen, dat, bij het te niet gaan van het kultuurstelsel, daarin een aequivalent voor de te derven

Digitized by Google

geldelijke voordeelen zal gevonden worden. (1) Zou het te verwonderen zijn, wanneer bij eene regeling der belasting op dien voet, het volk uit de Gouvernements-landen, naar de gronden der heeren erfpachters verliep?

Het is te hopen dat de Minister, bij de «voorschriften» die den Gouverneur-Generaal tot «leiddraad der koloniale verordeningen» zullen strekken, dit gewigtig punt eenigzins nader moge toelichten.

Dat de afscheiding van de regterlijke magt van het administratief gezag, aan de ambtelijke hiërarchie in Indië een niet te herstellen slag zal toebrengen en allen invloed aan het gewestelijk bestuur ontnemen, is elders aangetoond. (2)

Volgens het voorkomende op blz. 5 der Memorie van Toelichting tot het gewijzigd wetsontwerp, schijnt het de bedoeling te zijn, later, als de regtsmagt der residenten op afzonderlijk daartoe benoemde regtsgeleerde ambtenaren zal zijn overgedragen, aan dezen de uitspraak, in zaken betreffende de regten der bevolking op woeste gronden en dergelijke, over te laten. — Is dit zóó, dan geldt het hier weder een van die bepalingen, door welke regtstreeks in de attributen van het administratief gezag zal worden getreden. Het zal toch wel de gewestelijke autoriteit zijn, die, in aangelegenheden van dezen aard, zal dienen te beoordeelen, *welke* gronden en dit zonder de regten der bevolking en hare welvaart te krenken, kunnen worden weggeschonken. Hij althans zal daartoe beter in staat zijn, dan een mogelijk jeugdig, in inlandsche zaken onervaren regtsgeleerde, die de onbeschreven regten der Javanen, met zijn Burgerlijk Wetboek voor zich, misschien tot klaarheid zal willen brengen!

Op de in het verslag der Kamer gedane vragen: «of en

(1) Verslag, blz. 13. Hiervoren blz. 14—16.

(2) Mijne artikelen in het *Dagblad van Zuidh. en 's Gravenhage*, van 28, 29 October en van 1 en 2 November jl.

Digitized by Google

« in hoe verre het erfelijk individueel bezit van den inlander « verzekerd wordt: onvoorwaardelijk? of gelijk dat bezit thans « bestaat, zoodat de tot nu toe plaats gehad hebbende wille- « keurige beschikking over de gronden, niet wordt belet, « niet wordt uitgesloten?» antwoordt de M. v. T. « dat zoolang « het bestuur, krachtens de wet (art. 56 R. R.) de bevoegd- « heeft « over gronden door de inlandsche bevolking voor « eigen gebruik ontgonnen » te beschikken, zullen de titels « niet verhinderen, dat het bestuur ook over deze gronden « beschikke. Aan die bevoegdheid zal een einde komen bij « aanneming van de voorgedragen wet op de verpligte suiker- « kultuur, en wel, waar die kultuur niet aanwezig is, ter- « stond elders allengs. »

Het Gouvernement zal dus, waar het algemeen belang er door gebaat zou worden, over een zéér klein gedeelte van die gronden *niet* mogen beschikken; de particuliere industrie wèl. Zij zal dit mogen doen, niet alléén door het aanwenden van velerlei middelen om die landerijen van den inlander in *huur* te bekomen, maar zelfs door het koopen van die gronden, waartoe de deur wordt opengesteld door het leenen van geld, door het geven van voorschotten enz. aan menschen, zóó onnadenkend als de Javanen zijn, Wij ten minste hebben niet gezien, dat de Minister aan den wensch van die leden der Kamer heeft toegegeven, welke verlangden, dat in de wet geschreven werd: het « verbod » tegen het verkoopen van velden aan niet-inlanders, daar toch zonder dergelijke bepaling, het aan den Javaan toe te kennen eigendomsregt op den grond, « zou kunnen leiden, tot het doen overgaan « van een groot deel van den thans bebouwden grond op « Java, in handen van Europeanen en Chinezen. Ware dit « het gevolg, dan zou de inlander, onder de leus van ver- « zekering zijner regten op den grond, tot den stand van « proletariër vernederd worden. » (Versl. bladz. 22).

Ook hier stuit men op een onbegrijpelijke inconsequentie, n. l. dat velen die, in hunne bezorgdheid voor het welzijn van den inlander, het meest tegen het kultuur-stelsel ge-

Digitized by Google

stemd zijn, en, in het algemeen, tegen de «willekeurige «beschikking» over de velden der landbouwers bij de Gouvernements suiker-kultuur, er geen bezwaar in schijnen te zien, den Javaan het eigendoms-regt op zijn' grond te verzekeren, en dit, gelijk er in de Kamer op werd gewezen, op het gevaar af, hem tot de klasse van proletariër te zien afdalen. Tevens zij zijn veelal groote voorstanders van het afstaan aan particulieren, — en dit zoo goed als voor altijd — van gronden in erfpacht; gronden welke, gelijk wij zagen, meestal voor de bevolking zéér *winstgevende* gronden zijn.

Wat toch is er van die vele bezwaren welke voortdurend tegen de suiker-kultuur worden ingebragt, als zou de bevolking er door verarmen, ook met betrekking tot het voor haar zoo onontbeerlijk voedsel, de rijst? Wat is er van die «willekeurige beschikking» over de velden van den Javaan, ten behoeve der suiker-kultuur? Die beschikking bestaat toch alléén hierin, dat, om het andere jaar, over een klein gedeelte van de velden der dessa's welke voor eene fabriek riet planten, wordt beschikt. Dit nu geschiedt geheel in overeenstemming met de betrokken bevolking en hoofden en wel zóódanig, dat die dessa's, welke, als het meest in de nabijheid der fabriek gelegen, een groot gedeelte van hare sawas of rijstvelden voor de suiker-kultuur afstaan, daarvoor wederom eene even groote uitgestrektheid van andere dorpen terug erlangen. Die verwisseling ging, toen de bevolking eenmaal met de kultuur was bekend geraakt, zóó geregeld haar gang, dat zij nooit — 't is mij nergens voorgekomen, — eenig bezwaar heeft opgeleverd.

Bovendien, waar zich in dit opzigt, om bijzondere redenen moeijelijkheden voordoen, heeft de Regering het immers in hare magt, de kontracten te doen afloopen en de aanplant te verminderen of ondernemingen van minderen omvang uit te geven, of om elders, waar de gelegenheid beter is, de suiker-kultuur intevoeren, en dit, zoowel in het belang dezer industrie als in dat der bevolking zelve.

Digitized by Google

Immers het gedeelte gronds dat door die kultuur aan den rijstbouw wordt onttrokken, is, bij het geheel vergeleken, te onbeduidend, dan dat het in aanmerking zou kunnen komen, vooral wanneer men let op de groote voordeelen welke de suiker-industrie voor de bevolking afwerpt.

De sawa- en tegalvelden over geheel Java, bedroegen, volgens het Regerings-verslag van 1866, 2,595,638 bouw, van welke, 1,8'i1,701 bouw rijstland; terwijl van de gogovelden in het gebergte (bij gissing ruim 174,000 bouw) nog ruim 69,000 bouw insgelijks met rijst zijn beplant geweest.

Volgens datzelfde regerings-verslag waren in gemeld jaar, 40,356 bouw met riet beplant, zoodat slechts 1/44 van de rijstvelden en 1/64 van de geheele uitgestrektheid bebouwden grond voor de suikerkultuur was gebezigd, of zeker nog wel *minder*, daar de, bij de staten voorkomende uitgestrektheid sawa- en tegal-velden in de meeste residentiën beneden de *ware* uitgestrektheid blijft.

Wordt er nu soms op gewezen dat de beschikking ten behoeve der suikerkultuur, over de velden der bevolking, haar, en dan geheel willekeurig, (als had ze er alléén schade bij!) zoo veel grond ontneemt, dan is dat bezwaar, op zijn minst in hooge mate overdreven; maar het houdt vooral geen steek, wanneer de Kamer van Koophandel van Soerabaija, bij haar adres van 1865, die kultuur eene bron van: alom welvaart en vertier verspreidende industrie meende te mogen noemen. (1)

Volgens eene «*Memorie, behoorende bij het rekest van suiker-contractanten op Java, gerigt aan den Koning*, en in 1860 ingediend, zou in 1855, van de *f* 8, waarop hen destijds het fabrikaat te staan kwam, — *f* 7 «zoo wegens plantloon, als voor fabriek-arbeid, levering van benoodigdheden en grondstoffen,» aan de bevolking zijn teruggevloeid; zoodat die industrie in dát jaar heeft opgebragt *f* 9,461,522,

(1) Zie bladz. 17 hiervoren.

Digitized by Google

« waarin slechts hebben gedeeld, de huisgezinnen, méér of « minder binnen den kring der ondernemingen gevestigd »

Naar dien maatstaf zou de bevolking over de 1,922,636 pikols in 1866 geleverd, ruim *f* 13,450,000 hebben genoten — dat echter wel te weinig is, aangezien de arbeidsloonen sedert zéér gestegen zijn — van welke som aan 205,086 huisgezinnen, volgens het Regerings-verslag *f* 4,962,087—31 voor het planten van het riet, zijn uitbetaald. Dit nu komt, over geheel Java, neêr op *f* 24—19 per huisgezin, of op *f* 122—95 per bouw, en waaruit blijkt, dat die kultuur den Javaan alléén voor den ***veldarbeid***, véél meer en bij goed geslaagd riet wel het dubbele oplevert van hetgeen hij bij den rijstbouw verdient, gezwegen van de *f* 8,000,000 en méér, die door al het overige, onder de bevolking in omloop wordt gebragt.

Het komt daarom voor dat « de inlandsche bevolking » bij de suiker-industrie nog iets anders vervult dan, zoo als de M. v. T. tot de agrarische wet tot regeling der suikerkultuur blz. 25 zegt: « slechts de rol van werktuig « in handen van het Gouvernement tot verschaffing van grond- « stof aan den fabrikant. » En wanneer daarop volgt: « Het « finantiële te hare opzigte, ligt in den haar opgelegden « dwang; haar daarenboven verlies te berokkenen, ware « met alle billijkheid in strijd » — dan gelooven wij, dat, zoo lang zij van dien tak van industrie nog van *f* 12—*f* 13,000,000 trekt, er van geen « verlies » sprake kan zijn, mits het toezigt en de regeling van het geheel in handen blijven van het Gouvernement. Het « finantiële » ligt voor ***iederen*** werkman, in zekeren opgelegden dwang, 't zij, dat een talrijk huisgezin of de naderende winter of wat het zijn moge, hem tot den arbeid dwingt. Maar in het onderwerpelijk geval meenen wij, dat het beter voor de bevolking is, dat het Gouvernement dien — wil men dat woord bezigen — ***dwang*** leidt, dan dat de besturen hun gezag kwijt raken, en het uitoefenen van dien « dwang » overgaat in handen van particulieren, die, als ze geld genoeg verdiend hebben,

Digitized by Google

zich om Java en de Javanen verder niet bekommeren!

—

«*Behoudens zijne verpligtingen jegens de gemeente en den lande*, wordt, met verandering van het woordje: *kan* in dat van: *wordt*, blz. 5, in het gewijzigd ontwerp thans teruggeven door: behoudens de noodige voorzorgen in het algemeen belang,» zonder dat echter, ook met een enkel woord, in de Memorie van Toelichting wordt opgegeven welke «voorzorgen» het «verantwoordelijk bestuur» (dat zijn de gewestelijke autoriteiten) *kan* en behoort te nemen. Daaromtrent iets te hebben zien medegedeeld, ook tot ondersteuning dezer wijziging zelve bij de Wetgevende magt, ware toch, naar het schijnt, niet geheel overbodig geweest.

Intusschen erkennen wij gaarne, dat wij het groot verschil tusschen beide bepalingen niet volkomen inzien. «Verpligtingen jegens de gemeente en den lande» zijn b. v.: op last van het dorpsbestuur zich niet te onttrekken aan het herstellen van dammen en waterleidingen; en, wanneer de tijd daartoe is aangebroken, de zaaipadie uit te werpen, opdat de velden in tijds, en zoo veel mogelijk *te gelijk* beplant worden. Geschiedt een en ander niet; ontstaat er gebrek aan water; worden de sawas ongeregeld beplant, dan zal dat alles van onmiddelijken invloed op den oogst zijn, de welvaart doen afnemen en op het bedrag der belasting, welke de bevolking van hare padie betaalt, schadelijk werken. Zich omtrent een en ander stipt te houden aan de bevelen van het dorps-bestuur, is dus eene: *verpligting* van den landbouwer-sawahouder, zoowel *jegens de gemeente, als jegens den lande.*

Ditzelfde geldt ten aanzien van het onderhouden van wegen, bruggen, wachthuizen en al dergelijke werken ten algemeenen nutte. Met slechte wegen. gebrekkige bruggen welke naauwelijks te passeren zijn; voorts, met het ongeregeld bezetten der wachthuizen langs die wegen of nabij de dorpen, vervalt alles meer en meer en lijdt de politie daaronder het

Digitized by Google

meest. Dit zal wel geen nadere aanduiding behoeven. De zorg voor dát alles; niet af te wijken van de daartoe op hooger last door het dessa's-bestuur gemaakte regelingen, is eene: *verpligting jegens de gemeente en den lande.*

Desgelijks het op zijn tijd verrigten van kultuur-diensten, dàn wanneer die wenschelijk geacht worden; diensten, bij welke de inlandsche bevolking even groot belang heeft als de Staat, maar aan welken arbeid zij, vooral bij hevige regens, tot het uitdiepen van kanalen en waterleidingen, moet herinnerd worden, evenzeer, als o. a., aan het bij-planten van klapper- en andere vruchtboomen, ingeval zij daarin nalatig blijft. De Javaan is een groot *kind*, maar een zéér gewillig kind, indien hij slechts niet aan hooger toezigt onttrokken en vóór den tijd geëmancipeerd wordt. In dat geval wordt hij een bedorven, een *onhandelbaar* kind, en, als natie, valt dan niets meer met hem te beginnen.

Al die verschillende diensten op welke wij hier boven met enkele woorden wezen, zijn dus «*verpligtingen* jegens de gemeente en den lande,» en daarom ook diensten, gelijk het gewijzigd ontwerp ze noemt: in het algemeen belang.»

Wenschelijk ware het daarom geweest, bij de M. van T. te zien aangetoond, hoe, op de geregelde kwijting van die diensten, dus zonder verstoring van de hoogste stoffelijke belangen, op den duur kan gerekend worden, wanneer, bij het tot stand komen van kultuur- of agrarische-wetten als deze, de industrie van «bijzondere personen,» ook van vreemde indringers en fortuinzoekers uit alle natiën, op Java HOOFD-ELEMENT wordt.

Juist daarom hadden wij gewenscht in 't kort te zien aangewezen, *welke* voorzorgen door de besturen te nemen zijn, tot het geregeld doen uitvoeren van die verschillende diensten; vooral, hoe de bedoelingen van den Wetgever, tot rigtige bewaking van het «algemeen belang,» in overeenstemming zullen zijn te brengen met het uit den weg ruimen van «alle noodelooze belemmeringen,» bedoeld bij het gewijzigd art. 60; (agrarische wet n°. 2)

Digitized by Google

daar al die dienstverrigtingen van een andere zijde wél eens zouden kunnen worden beweerd, aan de uitoefening van «nuttige bedrijven» hinderlijk te zijn! (1) Wij ten minste begrijpen niet, hoe de «noodige voorzorgen,» opdat aan het algemeen belang geen afbreuk worde gedaan, zullen te nemen zijn, wanneer de particuliere ondernemer, op groote schaal, over geheel Java, hetzij als huurder, hetzij als eigenaar en uitdeeler der velden zich overal tusschen de dorps-besturen kan indringen, maar hij daarmede de dessa-huishouding uit haar verband rukt. Want bij den gedurigen strijd, die het algemeen- met het bijzonder of individueel belang dán zal te voeren hebben, zal een toestand van verwarring in het leven treden, in welken het wettig gezag, van het dorpshoofd af tot de hoogste gewestelijke autorieteit toe, als van alle zijden verlamd, het onderspit zal moeten delven.

Meent de Minister aan het slot zijner Memorie van Toelichting dat «de maatregel van het tegenwoordig ontwerp, «omtrent het erfelijk individueel bezit, de ruimer beweging «onder het volk ten gevolge van uitgifte van gronden in erf-«pacht aan kapitalisten, de voornemens omtrent de verpligte «suikerkultuur, elke andere schrede op denzelfden weg, «zullen medewerken om bij den inlander de begeerte naar «overgang van gemeente- in individueel-bezit op te wekken» — wij voor ons hopen, dat, alvorens de Vertegenwoordiging aan al het voorgestelde haar zegel hechte, wèl moge overwegen wat haar te doen staat. Het geldt hier de toekomst van het Vaderland, en dus de vraag: of zij, tegenover de Natie, de geheele verantwoordelijkheid op zich neemt voor al de gevolgen welke, èn voor Indië, èn niet minder voor Nederland, naar mijn innigste overtuiging, van zoo diep ingrijpende maatregelen, te duchten zijn!

J. D. VAN HERWERDEN.

's Gravenhage, October 1869.

(1) Hiervoren, blz. 7.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

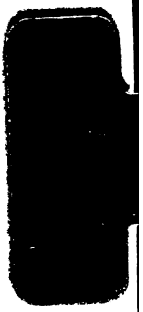

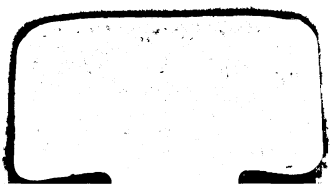

Digitized by Google